

38

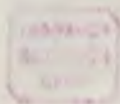
269

MAGYARORSZÁGNAK

ÉS

KIRÁLYÁNAK

TÖRVÉNYES JOGA.

IRTA

SOMSSICH PÁL.

4.

BÉCSBEN 1850.

JASPER, HÜGEL ÉS MANZ SAJÁTJA.

MAGYARORSZÁGNAK

18

KIRALYÁNK

TÖRVÉNYSZABÁS

FÜVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

1811

Dr BALLAGI GÉZA

1811 1811

1811 1811

Ad consilium de republica dandum caput est
nosse rempublicam.

Historia est magistra vitae.
Cicero.

FŐVÁROSI
KÖNYVTÁR
1912

E L Ö S Z Ó.

Folyó év kezdetén tőlem a „Figyelmező“ben két értekezés jelent meg, mi csupán bevezetésül szolgált több következő czikkeknak, mellyeket én rövid idő alatt a nyilvánosság elibe juttatni szándékoztam; mi azonban elmaradt, mert a „Figyelmező“ betiltatván, ő nagyméltósága a magyarországi fő-hadparancsnok igen kímélőleg értsemre adta, hogy a kedélyeket, azoknak olly erőszakos megrázkódtatása, és még folyvást tartó izgatottsága után higgadt bírálatra lejtteni lehetetlen lévén, a nyilvánoságnak által adott legjobb indulatú észrevételek is csak gonosz szenvedélyeket ébresztenei, de jót eredményezni nem képesek; hanem hogy illy viszonyok közt minden jóérezelmű hazafinak kötelessége multhatatlanul igényli, miként egy ideig legalább csendesen várakozzék, és a kormányt csak intézkedései szerint bírálgassa.

A diadalmas hadvezérnek ezen, illy kimélő modorban előmbe adott, és annyi férfias őszinteséggel kifejtett nézete, valamint irántam személyesen tanúsított kegyessége, melly által sok, reám más részről irányoztatni szándéklott zaklatásoktól felmentettem: arra határozott, hogy egy ideig csendesen hallgassak, és lelkem minden komor sejtelmeit elnyomva, bevárjam, hogy valjon az osztrák ministérium a most már legyőzött Magyarországgal mit követend el?

Hat hó folyt le azóta; — akár az imént mult eseményekhez mérve, akár pedig az igények sürgető fontossága szerint számítva — hosszú, miudenesetre elegendő idő, hogy kérdeni lehessen: valljon mitt tett a kormány a forradalom legyőzése óta, miszerint Magyarországhban a törvényes jog helyreállitassék — azon jog, mellynek nevében a forradalom ellen vívott, és mellynek segélyével a forradalmat legyőzte? azon jog, mellyért Europa kezeskedett, és azért a magyar forradalmat egy része sorsának engedte, más része pedig nyiltan legyőzni segített?

Valóban ideje már, hogy felderítessék, és az ember magával tisztába jöjjön, miként Magyarországhban a lázadás a legitimitás által a legitimjogért győzetett-e le? — vagy pedig valljon a magyar lázadás a legitimitás zász-

lói alatt csupán egy más által szorítatott-e ki?! valóban sürget az idő, hogy az ember ez irányban kellőleg tájékozódjék, és mint azon eszközök, mellyek által az osztrák minisztérium új rendszerét, és az úgynevezett egyetemes közbirodalmat felépíteni akarja, mint pedig azon alap, mellyre az, ezen összesálladalmat fektetni szándékozik, szigorúan megbíráltassanak; — kiváltképen pedig azon biztosítékok fontoltassanak meg, mellyeket az, az egész épület fenállására nézve uyújtani képes lehet.

Ez legyen a jelen iratnak feladata, melly rövidségénél fogva semmi mássá nem válhatott, mint olly értekezések gyűjteményévé, mellyek más körülmények közt alkalmasint mint hirlapczikkek valának megjelenendők. —

Czéljuk a törvényes jogért szót emelni, azon jogért, mellyen- s csupán mellyen a magyar királyok trónja jogszerűleg alapszik; melly a koronának és nemzetnek viszonos állását meghatározza, és biztosítja, és mellyen kívül csak tűnékeny hatalom, s csak mulandóan uralkodhatik.

Azon boldogtalan eltévedések után, mellyek fonák, gyakorlatellenes elméletek következtében keletkeztén, Magyarországot az örvény szélére állították, és ezen erőteljes nemzetet jelenleg politikai halállal fenyegetik

senki sem ütközhetik meg, ha egy magyar királyáért és honáért, valamint mindkettőnek biztosított kölcsönös jogáért igénytelen szót emel. — Vajha ne hangzanék az el a legfenségesebb uralkodó előtt, s bárha honfitársimat a törvényes jogért újra lelkesítve, azokat a hozzáragaszkodásra, és kötelességeik hű teljesítésére buzdítaná.

En mint királyom hű alattvalója, és hazám jó fia legszentebb kötelességeim érzetében írok; — mint olyan iszonyodva nézem, milly örvénynek vezetetik elibe a birodalom, mint ilyen, nemzetemet a megsemmisítéstől szeretném megvédeni.

Bádenben, július 6-án 1850.

Somssich Pál.

T a r t a l o m.

	Lap
Magyarország legközelebbi multja a marcziusi napok előtt	1
Magyarország az 1848-ik év után	13
A ministerium politikája Magyarország irányában	18
A 4-ik marcziusi octroyirozott alkotmány	76
Az ostromállapot	93
A bureaucratia	96
A képviseleti-rendszer, ország- és birodalmi-gyűlések, parlamenti kormány	101
Democratia	104
Béfejezés	110

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

100	Az ország nevében
101	Az ország nevében
102	Az ország nevében
103	Az ország nevében
104	Az ország nevében
105	Az ország nevében
106	Az ország nevében
107	Az ország nevében
108	Az ország nevében
109	Az ország nevében
110	Az ország nevében

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Magyarország legközelebbi multja a mar- czius napok előtt.

Olly örömet vádolják a magyarokat: hogy forradalomra állandóul és mindég hajlandók lévén, minden erre kedvező perczet megragadtak, főleg hogy Austriától elszakadva, különvált országként fenállhassanak.

Ezen, néhány tekintélyek által kimondott, későbbben pedig ezer szemszolga által önérdekből utánnokgagyogott állítás, mint sok más, legalább a Habsburg-lotharingiai ház irányában tetteleg hamis; sőt minden a magyartörténetet ismerő részrehajlatlan bírónak meg kell engednie, miként a szatmári béke után (1711.), melly által a fenséges uralkodóház Magyarországon nemcsak fegyvererejénél fogva uralkodik, hanem ezen dicső ország koronáját irott szerződések, és okleveleknél fogva, tulajdon joggal is bírja, a magyarok fejedelmük ellen nemcsak nem lázadtak fel soha, hanem királyuk iránti hűségüket és felajánlásukat a vészterhes és szorult időkben mindenkor fényesen, s többnyire sikerrel bizonyították be, valahányszor erre törvényes úton, és az ezen nemzetnek sajátyszerű alakban és modorban felhivattak.

Dicső emlékű VI. Károly volt a Habsburg-lotharingiai házból az első fejedelem, ki a magyar nemzet jellemét kellőleg felfogva, és idegen sugallatokat megvetve, Magyarország sorsával magyarstátusférjak tanácsa szerint foglalkozott, és e nemzet iránti jóakarátát tetteleg is tanúsította. Ő azon nagyszerű diadalok után, mellyeket a törökön vitt ki, nem hallgatta meg ama tanácsadókat, kik már akkor mondogatták, hogy itt az idő, hol Magyarország külön alkotmányát megszüntetni, és egy összesített nagy közbirodalom felépítéséhez fogni lehetne, és kellene. — Ő ezen csábtanácsokat magától elutasította, és tulajdon jogsugalla-

tát követve, magyar státusférfiakat hívott össze, kik ezen hon viszonyait ismervén, az 1715—1723. években tartott országgyűléseken törvényjavaslatokat alkottak, mellyek az akkori idők igényeihez tökéletesen idomítva lévén, főleg azon fontos előnnyel bírtak: hogy az összesbirodalom érdekei, Magyarország politikailag önálló helyzetével öszhangzásba hozatván, mind amazoknak egyetemes ereje a külföld irányában biztosítassék, mind pedig Magyarország függetlensége is garantiroztassék, s épen ezen utóbbinak megnyugtatója által az egész birodalom szilárdítassék.

Az igazságos, és csak alattvalóinak javát óhajtó fejedelem nem késett ezen törvényeket megerősíteni, sőt Magyarország beljöllétéről továbbá is gondoskodni. Utakat készítetett, nagy középületeket tétetett, és a magyarok sziveit mindinkább megnyeré elannyira, hogy ezek hálájok zálogául a pragmatika sanctiót elfogadták, s jogaik és igaizaiknak többször ismételt elismérése után, a koronaörökösségnek a nőágú ivadékokra is meghatározott rendben leendő átruházásába beleegyeztek, sőt azt biztosították is.

A pragmatika sanctio által zárkö tétetett le egy óriási kúpozat kiegészítéséhez, mellyen egyszersmind az öszszesbirodalom is alapulván, a korona és Magyarország trónja is jogszerűleg alapszik, és mellyen valamiut a királynak, úgy a nemzetnek kölcsönös jogaikat és kötelességeiket biztosítva látni kellene. Ezen nagyszerű szerződés ama békekötéseknek, szerződéseknek, frígyhatározatoknak s. a. t. sorát tartalmazza, mellyek I. Ferdinánd óta a szatmári békeig, részint karddal vívattak ki, részint közbenjárások által keletkeztek, néha pedig kölcsönös, méltányos értekezés útján létesültek.

A szatmári béke után látjuk először, hogy VI. Károly német császár Magyarországon mint III. Károly király nemcsak fegyverjognál fogva és részben uralkodik, — hanem hogy Magyarországot a nemzet beleegyezése folytán létesült irott szerződések erejénél fogva, törvényesen és általánosán elismert joggal bírja is.

Ezen időszak óta a magyarokat se felkeléssel, se pártütéssel, vagy csak anyagi ellentállással is, de törvényes fejedelmök elleni fellázadással már épen nem vádolhatja senki is. Az azelőtti felkelések azonban, I. Ferdinánd óta egész a löbbször említett szatmári békekötésig, csak a magyar korona örökösségének a Habsburg házra mi módon leendő átruházása iránti, s még függöben lévő értekezések folytán eredtek — mellyek alkalmával mindkét rész, kölcsönös jogaért víva küzdő félként lépett fel — s mellyek közönségesen kühatalmak közbenjárásánál fogva sikerült alkudozások, és innen eredményezett békekötések által, vagy pedig fegyveres erővel de csak részben s csak ideiglenesen intéztettek el. Minden ide tartozó véleményészétágazások mint mondatott csak a szatmári békekötésnél (1711.) lőnek megvitatva, kiegyenlítve, és a most már egész honban elismert uralkodó bölcs kegye által akkép megoldva, hogy nemcsak a biztosítéki oklevél erősíthetett meg törvényesen, hanem az örökösödési rendjog is 1723-ban a pragmatika sauctio által különös nehézségek nélkül ki terjesztetett.

Milly őszintén, jámborul, és beücsületesen fogalmaztattak, és értettek mindkét részről ezen szerződések, a legközelebbi idő tökéletesen kimutatta, midőn 1740-ben Mária Terézia királyné a közbirodalomnak a külföld által biztosított örökössége daczára minden oldalról fenyegetve lévén, csakhamar meg is támadtatott. Senki sem tagadhatja, hogy az imént említett, később nagy császárné Magyarország segélye nélkül jogait megvédeni tehetetlenlett volna, a kételkedőt az akkori idők történetére utasítjuk — és az kéntelen lesz Magyarország népeinek e tekintetben igazságot szolgáltatni. Nékem legyen szabad Fessler „Magyarország történeté“ből itt csupán a Pozsonyban 1740-41. évben tartott országgyűlésnek rövid leírását adhatni:

„Mária születése utáni hétfőn 11 órára összehíta Mária Terézia német ministereinek a magyarok elleni minden észrevételei és sugallatai daczára, a pozsonyi várba Magyarország négy rendeit; püspököket és főpapokat hatvanhatet; országnagyokat, grófokat, és bárókat száznyolczvanhatet; vármegyék főispánjait és követeit két-

százharminczötöt; szabad királyi városok küldötteit hetvenötöt. Az ország kancellárja gróf *Batt hyány Lajos* a gyülekezet meghívásának célját előterjeszté; mire a fiatal királyné hat holnapos fiát karján tartva, mint gyöngéd anya, kellem és méltóság tellyesen, a szenvedő szépség, türelem és bizodalom megható kifejezésével, a trónrul felemelkedvén, a nála folyó, és a magyaroknál közkedvességben lévő diák nyelven így szólott a rendekhez: „Ama szorult állapot, mellyben igazságos ügyem létezik, nem engedi, hogy azon veszélyeket, mellyek Magyarországot minden oldalról iszonyúan fenyegetik, előtetek tovább rejtve tartsam. Ezen ország koronájának biztosságáról, személyemről, gyermekeimről van kérdés. — Mindenkitől elhagyatva, rokonok és hűtlen szövetségesek által megtámadtatva, mim sem maradt, mint a magyarok hűségénél, győztes segyvereinél, és világghirű harcziás vitézségénél menedéket keresnem. Utolsó reményem a ti szeretetetökre és hűségötökre van alapítva — midön arra biztosan számítok, ti ezen gyászos, és semmi halasztást nem tűrő helyzetben üdvös tanácsaitokat és erélyes segélytöket tölem és gyermekeimtől megvonni nem fogjátok.“ Könyek nyomultak elő a felséges szónoknö szemeiből, midön az utolsó szavaknál fiára nézett — de csakhamar erőtvévén magán, még néhány szóval bevégzé a jelenvoltak mélyen meghatott szivein, győzedelmét. — Négyszázkilenczvenhét magyar férfiú mintegy varázsütéstől illetve vont kardot, ezen egyhangú fellkiáltásban „*Vitam et sanguinem*“ érte vérét és életét feláldozni ígérte, és elhalgatott; mert a lelkesedés legmagasztosb foka csak tettben hatalmas, de szóban nem gazdag.“

„*Eszter házy Imre*, az ország főpapja, hetvennyolcz éves aggastyán szakította félbe, és tolmácsolta a jelentékeny halgatást, így szólván: „A szorongatottak szorongatásokat hallottak ugyan, de noha Magyarország mindenféle inség és szenvedés által ki van merítve, azért a rendek hűsége és hódolata még rendületlenül áll; és el vannak határozva felségednek, és alapos jogainak megvédésére mindent, mi erejökben áll, elkövetni. Mi felségedet mint ezen országtest elválaszthatlan lelkét ismerjük

el — és én isten, ég és föld előtt bizonyítom felséged örökösödési jogának alapos igazságát, melly feltékeny ellenségek jogszerűtlen igényei által megfoghatlanul kérdésbe vonatik. Azért még egyszer: összeserönk, vagyunk, birtokunk, vérünk, testünk felséged megvédésére készen áll.“ —

„Még ugyanaz nap egy bizottmány nevezetett, Pálffy János nádor elnöklete alatt, melly a segély legcéryesebb és legszaporább eszközei iránt gondoskodik. Az alatt Pozsonyban köztudomásra jutott azon osztályterv, melly a birodalom, és Magyarország mikénti felosztására nézve francia részről készitetett, de ez csak arra szolgált, hogy a rendek buzgalját még mindinkább növelje. Miről azonban eddigelé nyilvánosan szöllani szabad nem volt, az most a primás, nádor, Eszterházy József főudvarmester túlnyomó tekintélye és Grasekovich Antal személynök rábeszélési tehetsége folytán, óvatos megszorítások mellett, sokak által készséggel fogadtatott el, — míg mások elfojtott kedvetlenséggel, részint pedig nyíltan bevallott elégedetlenséggel adták be leegygyezésüket. Toskána főhercege a királyné és az öszes rendek jelenlétében esküvel fogadta: miszerint az ő országlótársi minémüsége a későbbi magyar királynék férjeire nézve semmi következtetést sem állapíthat meg — a nádor tekintélyéből és jogaiból mit sem vonhat le — az örökösödési rendet meg nem sértheti — annak elhunytával, ha kiskorú örökösöt hagyyna maga után jelen minémüsége atyai gyámságra változzék — és azon esetre, ha mind azok, kiket az ország törvénye a trónörökösödsre képesít, kihalnának, a rendek törvényes választási jogát ne akadályoztathassa — a felségi jogoknak nevezetesen a kegyelemtárgyakbani gyakorlata, kizárólag a királyné számára tartassék fen.

A királyné német udvaronczaianak minden roszelekkü figyelmeztetése és javaslata daczára, a magyarok hüségét és bizodalját királyi meghittséggel viszonozta. A hetvennyolcz éves höst, ki a német udvarpárt által öt évvel azelőtt nyugalomra és babérajaira utasítatott, most a ki-

rállyné a magyar fölkelősereg főparancsnokává nevezte. Az általa szintakkor előléptetett tábornagyok Eszterházy József és Ferencz, Károlyi Sándor és Csáky György alája — ezekalá pedig Baranyay János, Koháry András, Festetics József, Ghilány János altábornagyok, és Pálffy Lipót tábori ezredesnek rendeltettek.“

„Mihálynap előtti csötörtökön hozott egy állodalmi futár Ausztriából Pozsonyba leveleket, mellyek jelenték, hogy a bajor választófejedelem az alsó ausztriai rendeknek a szent Remigius utáni hétfőt tűzte ki, miszerint neki akkor mint osztrák főherczegnek hódoljanak, és hogy a jelen nem leendőket pártütökként tekintendvén, javaikat elkobzandja. De a mint a magyarok hatalmas készülteiről hirt kapott, az osztrák föld fedezhetése végett Segurs parancsnoksága alatt tizenötezer embert visszahagyván, egyéb seregét Mautermnél a Dunán átvezetve Neuhauson, és Taboron keresztül cseh földre vonult. Utóhada a magyar könnyülovas és horvát csapatok által nyugtalanítván, a Gestion vezérlete alatti francziahad által megerősödvé, és a szász csoportok által támogatva Prága előtt megis jelent. Katalin utáni vasárnap a városnak ura lön, és a harmadik ádvéntvasárnap utáni kedden magát cseh királlyá koronáztatá. — Nehány nap mulva a Nemezis öt Prágából Mannheimba üzte ki, és minekutánna Pálfordulása előtti kedden Mainafrankfurtban római császárrá választatott, hetednapra reá diszmenetet tartott a koronázási városba, és invocatio utáni hetfön, Kelemen-Ágoston kölni választófejedelem, saját testvérén a legnagyobb pompával hajtotta végre a koronázást, mit neki amegaggodt mainczi választófejedelem, Ausztria barátja, lelkiismeretének intésére, élemedett korúnak ürügye alatt, látszólagos szivességgel átengedett. De a mint München Károly-Albrechtnek a némettrónra lett emeltetését ünneplé, és az ágyüdürgés, valamint minden harangok megszeható kongása a jámbor bajornép örömét hirdeté, vész-hirnökök száguldottak a városba; az ausztriabóli kitakarodást, Passau elvesztését, Straubing ostromát, és az el-lenségnek Magyarországból és Tyrolbóli közeledését hi-

resztelvén. Ezt Khevenhüller Lajos-András tábornagy, Barnklau és Menczel főtábori őrmesterek néhány huszárcsapattal tevék. Ezutóbbi VII. Károly császár koronázási napján vonult be kardvágás nélkül Münchenbe, Károly választófejedelem fővárosába, ki mint választófejedelem, mint Csehország királya, mint német császár csakhamar országnélküli fejedelemmé lett. Pálffy Károly, János nádornak fia Ens városát kerítette hatalmába, Nádasdy pedig a francziák elűzetése után az Ens folyót tartotta megszállva. Ezen előmenetekben, legnagyobb része volt tizezer magyarnak, melly a rendek által mindjárt az országgyűlés befejeztével állítatott. Százankint és ezrenként járultak még ehhez Magyarországból a hajdúk, horvátok, likaiak, morlások, és dalmátok, nemkülönbén a tótországi rablócsoportok, kik pandúroknak hívtak. Trenk Ferencz ezredesük vezénylete alatt, csupa könnyen fegyverzett, sebesen nyargaló népfaj, útközetre nem annyira alkalmas, mint abban ügyes, hogy a hová benyargalt iszonyt és borzadalmat gerjeszzen, portyázzon, fosztogasson, raboljon, és pusztítson.“

„Az év kezdetével huszoukétezer hatszázhatvanhat főből álló magyar gyalog hadsereg volt felszerelve, melly hat legióra osztva, Andrásy Miklós, Bethlen Farkas, Forgács Ignác, Haller Samu, Szirmay Tamás, és Ujváry László által vezényeltetett. A lovas nemeség magát tizenkét csapatba rendezvén tizenhatezer főből állott. De ezen több mint harmincznyolczezernyi összes hadi erő, még nem volt minden, mit a magyarok szeretett királynéjok megmentésére előállítani ígértek. Miért is hozzájok egy, hűségüket és nagylelkűségüket igénybe vevő intőlevelet bocsátott, melly a nemzet buzgalmát és bátorságát a legmagasb fokra emelvi egészen alkalmas volt; amint is rövid idő alatt nyolczezer slavon, ötezer erdélyi, és hatezer horvát indult meg. Ehez járult még tizennégy huszárszázad, mellyet Eszterházy Miklós és József testvérek állítottak, és ismét néhány huszárszázad, kapitányai párducz-legénysége pedig farkasibőrrel bortya, mellyeket Patacsics

Gábor Kalocsai érsek saját költségén szerelt fel, végre egy legió gyalog önkéntes, melyet báró Andrásy gyűjtött.“

„A mint tehát az ezenlévi táborozás megnyitával a poroszok királya a francziák és szászok Csehországban erélyes közremunkálására számítva, Morvországba bevonult, és Brünnt békerítette, lotharingiai Károly herczeg őt már negyvenkét ezer emberrel követheté, és Brünnt az ostrom alól felmenthette. — Ollmücz mellett Festic József, Baranyay János, Ghilány János altábornagyokkal, s ezek legiói és lovas századaival egyesült. Igy megerősödvé üldözte a poroszokat Csehországba vonulásuk alkalmával s. a. t. s. a. t.“

Igy váltották be a magyarok, horvátok és slavonsok azon szavukat, melyet a királyné dicsőült attyának 1723-ban hit alatt kötöttek le; illy lelkiismeretességgel teljesítették szent kötelességüket, vagyonukat és vérüket igy áldozták fel törvényes királynéjukért, ki maga részéről viszont a nemzetnek nemcsak jogait tartotta tekintetben, s megóvta minden idegen befolyások ellen, hanem a nemzethez tökéletes, bizodalmat nyerve, minden alkalmat anyai szeretettel felhasznál, miszerint kegyeit és kegyelmét ama hősjellemű nép irányában fejezhesse ki, melly trónját illy szorult helyzetben megmenteni egy perczig sem tétovázott. Fényes okmányul szolgál e tekintetben azon levél, melyet Mária Terézia a testvérileg összemüködő magyar-, horvát-, slavons és erdélyi seregeknek ernyedetlenül folytatott győztes viadalai, nevezetesen a nagyhirű lauterburgi vonalnak gróf Nádasdy Ferencz alatt 1744. év július 3-án történt meghódítása után azon évi július 13-án Pálffy Janos nádorhoz irt. *).

*). A levél inigy szól: „A rajnáni átmenet iránti közhirekből eléggé ismeretes lesz kegyetek előtt, hogy ezen fontos vállalatnál a magyar hadnépek milly vitézséget és bátorságot tanúsítottak. Ezen szerencsés kezdetet még szerencsésebb előmenetelek követték. A majdnem hódíthatatlannak tartott lauterburgi vonalak bevétettek, Lauterburg maga elfoglaltatott, az ott állott ellenséges hadak elűzetek, s ez alkalommal lobogók, zászlók és dobok estek zsákmány alá. Ez a mindenható isten segítségével kivül, mind a mondott magyar

„Igy tehát“ (folytatja továbbá „Magyarország történetének hires írója) „csak a gyöngéden és nemesen érző nőnek, a Habsburg-lotharingiai uralkodótörzs utolsó sarjadékának lön fentartva a külföldi irigység, és féltés/kenyesség sugallatainak daczára a magyar nemzettel méltóán bánni.“

Igy sikerült tehát (hozzátehetjük) a nagy hölgynek, egy nemzet százados félreértések által elidegenített kedélyeit egészen megnyerni, és a trón s nép közti kölcsönös bizodalmat helyreállítani, mi a királyok legnagyobb büszkesége, és a népek valódi boldogságát egyedül képes megalapítani. Illykép sikerült a folytonos, és rop-pant megészítéseket igénylő háboruk daczára Magyarországon egy új korszakát megkezdenie, melyet Fessler a római költő következő versével jelel meg:

Jam fides et pax, honos, pudorque
Priscus, et neglecta redire virtus
Audet: adparelque beata pleno.

Copia cornu.

Midőn első Ferencz császár halála után Mária Terézia fiát a szellemdús Józsefet országglótársként oldala

népek segélyének, vitézségének, ügyességének és ildomosságának tulajdonítható, amint is ezt kegyed Károly herczeg legkedveltebb sógorunk leveléből bővebben át fogja látni. Én tehát nem mulaszthatom el, hogy e felett érzett örömemet kegyednek ne nyilvánítanám. Nem ismeretlen kegyed előtt, hogy már kezdet óta milly nagy volt szeretetem és bizodalmam ezen, nekem oly kedves nemzet irányában. — Bizonyos is lehet kegyed róla, hogy ezen szeretetem és bizodalmam naponkint öregbedik, mert naponkint több bizonyítványában részesülök, miként benne helyezett reményem milly kevéssé csatlakozott. Nincs tehát semmi, mit a magyarok hűségétől és vitézségetől minden események közt várnom ne lehetne, és mit viszont én az ország javára hálás és hajlandó szívvel tenni kész ne lennék, mivel is mi egyébbiránt királyi kegyelmünkkel és kegyünkkel állandóul és a legőszintébben hajlandók maradunk. Kelt Bécsben julius 13-án 1744. Mária Terézia.“

Ezen irat alá a királyné sajátkezevel még a következőt csatolta: „Ezen levél mint a nemzet iránti kegyemnek és különös szeretetemnek bizonyossága minden vármegyével közöltessék. Mária Terézia. (Lásd Fessler „Magyarország történetét“ X. rész 122. lap).

mellé vette; de még inkább midőn ezen lángeszű és elméleti tehetségekkel olly gazdagon felruházott császár anyja halála után, mint annak örököse 1789-ben Magyarországon is uralkodott, — lassankint sőt egészen elhagyott ama bánásmód, melyet a közbirodalom fenállására annyi sikerrel működött magyarországi népek érdemelnek. Alkotmányukra, jogaikra nem volt többé figyelem, ősi erkölcsseikre, szokásaikra nem volt tekintet, és így nemcsak a legjobbauvélt és leghasznosabb javítások sikeresítése kockáztatott el, hanem ezen, minden benyomások iránt annyira fogékony népek kedélyei is elidegenítettek el annyira, hogy József császár 10 évi uralkodásának vége felé ugyanazon magyarok és horvátok közt, kik negyven év előtt a császárné igazaiért vagyonukat és vérüket olly nagylelkűleg feláldozák, már elégedetlenek találkoztak, kik a II. Frigyes óta Ausztriával szüntelen vetélkedő poroszokkal eszközökről tanácskoztak, mellyek által a Magyarországbani német túlzásoknak korlátokat vetni, és a magyar korona független önállóságát helyreállítani kellessék.

Az ezen értelembeni működésre más tekintélyes nevek voltak elhatározva, midőn a császárnak visszavonó rendelete, de még inkább örökösének a szelid Lipótnak engesztelő eljárása által a kedélyek lecsillapítottak, és a „Constitutio avita“ nak az 1790. országgyűlésen történt helyreállítása következtében egészen megnyugtattak; úgy, hogy nemcsak a poroszoktól tartani többé szükség nem volt, hanem a kezdőfélben lévő francia háborúk alkalmával, Magyarország hűségére ismét biztosan számítani, és erejét igénybe venni lehetett. —

Magyarország népei mennyire igazolták légyen ismét magukat ezen, sokáig balszerencsével vitt háborúkban, arra bizonyítványokat kutatni felesleges, mert ezt a legfényesebb tettek hirdetik. Magyarok, horvátok, slavonok, érdélyiek százezrei vértettek törvényes királyukért, és küzdöttek ernyedetlenül egész végig, hűségük nem ingott soha, sőt még akkor is, midőn 1809-ben a birodalom másik fele mármár vesztve volt, Magyarhon népei rendületlenül állottak, és Napoleonnak, az akkor olly hatal-

mas francia császárnak nagyhirű felhívását méltósággal utasították el magoktól *).

*) A császári főhadiszállásról 1809ik május 15-rol Schönbrunnból bocsájtott felhívás tartalma következő: „Magyarok! A szerződéseikhez hűtelen osztrák császár félreismerte azon nagylelkűséget, mellyel három egymásra következett s nevezetesen az 1805ik évi háború után iránta viseltetek; ő seregem támadta meg, én ezen jogszerűen megtámadásnak ellentállottam. — Isten, a győzelem ura, ki a háladallat és hitszegőt bünteti, fegyvereimnek kedvezett; én Ausztria fővárosába bevonultam, és a ti határaitokon állok. Az osztrák császár az, nem pedig a magyar király, ki nékem hadat izent. A ti intézményeitek szerint ezt becegyezéstök nélkül nem teheté: rendszertök, melly folyvást csak védszerű volt, és az utolsó országgyűlésen tett intézkedéseitek eléggé ismértették meg velem, hogy kívánságtok az volt, miszerint a béke tartassék fen. —“

„Magyarok! eljött a pétecz, hogy függetlenségötökét visszanyerhessétek. Én nektek békét ajánlok, határaitok, szabadságtok, és alkotmánytok változatlan őpségét — tartassanak azok bár meg úgy, mint eddig fenállottak, vagy másítassanak meg, ha jónak látjátok a szerint, a mint azt a korszelleme, vagy polgártársaitok érdeke megkívánja. Én semmit sem kívánok tőletek, és csak mint szabad és független nemzetet kívánlak látni. Auszriávali egyesüléstök eredményezé szerencsétlenségötökét; — érte a ti vértök folyt a legtávolabb vidékeken, és a ti főérdektök folytonosan az ő örökös tartományaiénak lón alárendelve. Ti birodalmának legszebb része voltatok, és mégis olly bánásmódot tapasztaltatok mint egy tartomány, melly szüntelenül szenvedélyeknek volt kitéve, mellyek nektek idegenek voltak. Ti nemzeti erkölcsökkel nemzeti nyelvvel bírtok: ti méltán dicsekedtek ős és dicső származással; szereztek magatoknak tehát ismét léteket — mint nemzet. — Legyetek a mi voltatok. Adjatok magatoknak királyt, ki koronáját csak a ti választástoknak köszönje, ki csak ti értetek uralkodjék, ki köztetek honoljon, ki csak a ti polgáraitok, csak a ti katonáitok által környeztessék. Magyarok, ez az, mit Europa tőletek vár, melly reátok szemét irányozza: ez mind, mit tőletek kívánok. Folyvást tartó béke vélem kötendő, kereskedelmi viszony, és biztosított függetlenség: ez azon szép sors melly reátok várakozik, ha eldődeitekre, ha magatokra méltók akartok lenni.“

„Ti ezen nagylelkű ajánlatokat nem fogjátok magatoktól taszítani, becses vértöket nem fogjátok akarni fecserőlni olly gyöngé fejedelmekért, kik folyvást megvesztegetett ministereknek voltak alávetve, mellyeknek aranyát adta Angolország, a szárazföldnek ezen ellensége, melly gazdagságát csak az egyedkereskedésre, és a mi viszálkodásainkra alapította.“

Azon állítás tehát, hogy Magyarország forrodalmakra mindég hajlandó lévén, minden e czélra kedvező perczet megragadott, főleg hogy Austriától elszakadhasson, és mint egészen elkülönözött ország fenállhasson, tetteleg hamis, és csak Magyarország ellenségei, vagy olyanok által tétethetik, kik ezen ország történetét nem ismervén, csak hallomás után csevegnek; mert mint mondatott Magyarország népei az 1711-ki szatmári béke óta, egész 1848-ik évig a törvényesen elismert uralkodóház ellen nemcsak nem lázadtak fel soha, sőt kedvező és balszerencsében állandóul és mindég sorsához szegődtek. Kétszer mentették meg a birodalmat: Mária Terézia és Ferencz császár alatt. A császárnétóli elesésük szintügy mint 1809 évben önálló függetlenségüket adta volna meg, de ők soha nem áhítottak utánna, sőt még az ajánlottat sem fogadták el; mert valamint féltékenyek annyi szerződés és kötés által megerősített, és a pragmatika sanctióban is hit alatt megálapított sarkalatos törvényeikre s jogaikra — valamint erősen ragaszkodtak annyiszor, s legutóbb az 1790° törvények által biztosított politikai függetlenségökhöz: épen úgy függöttek hiven királyukon, és távol minden elkülönözési vágyaktól fedhetetlenül tellyesítették kötelességeiket, mik azon oklevelekben tartalmaztatvák, mellyekben sarkalatos jogaik is meg vannak határozva, és ugyan azért minden igaz magyar szemében kölcsönösen szentek, és elválaszthatlanok.

„Gyülekezettek össze egy nemzeti országgyűlésen a Rákosteren, atyáitok szokása szerint, és tudassátok velem elhatározásokat. Napoleon.“

Magyarország az 1848-ik év után.

De ha Magyarország az utóbbmult század alatt az egész birodalom érdekében olly állandóan, a királyhoz szüntelen és mindég híven, az igazügyért becsületesen küzdött, honnan van: hogy az az iménti eseményterjes időkben királya ellen mégis fellázadt, és az Ausztria mint közállodalom elleni véres harczot, annyi szenvedéllyel és majduem megfoghatatlan megfeszítéssel vívta?!

A magyar forradalom történetét írni a jövőnek van fentartva, mi még sokkal közelébb állunk az eseményekhez, hogysem azokat kellőleg foghatnánk fel; mindenkünk vagy tettel vagy legalább szízzel egy vagy más ügy pártjához tartozott, tellyességgel nem volna tehát képes igazságos ítéletet mondani, következőképen részrehajlajának maradni azon okok és eszközök, valamint azon emberek tényei és bünei, hibái és gonoszságai megbirálásában, mellyek ott működtek, vagy talán csak az események által kényszerítette, önkéntelenül a szerint voltak kéntelenek cselekedni, amint az a körülmények által parancsoltatott.

A fenebbi kérdés megfejtése tehát a magyar forradalom csak azon történetirójának fog sikerülni, ki az érintett akadályoktól menten, maga idejében higgadt kedéllyel és részrehajlatlanul fogja azon korszakot leírni, melly még eddig hatalmas eseményekben épen olly dús, mint nagy egyéniségekben szegénynek lenni látszatik.

Ezen irat céljára nézve azonban elégséges leend általános szemponthól kiindulni, mellynél kevésse szükség bizonyítgatni, miszerint az 1848-ik évtől 49-ik fölmerült

események indoka nem a közbirodalom elleni gyűlötségben, nem dynasztia ellenes érzelmekben (mellyek néhány butor vagy valódi gonosztévő agyán kívül soha sem léteztek) sem pedig Magyarország más helybeli viszonyaiban nem rejlett; hanem hogy a magyar bonyodalmak is ugyan azon forrásból eredtek, melly Parisban mint Nápolyban, Berlinben és Milánóban, Münchenben és Bécsben, Prágában és Lembergben s. a. t. forradalmakba törvén ki, a társadalmi rend fenállását egyformán fenyegette, és a fenállónak felforgatásával mindenütt egy és ugyanazon értelemben kezdődött. — Mert hogyha a fennevezett tényezők Magyarországbán fajlag meglettek volna, akkor Ausztriától elszakadásukat 1809-ben a hatalmas Napoleon védkeze alatt sokkal kedvezőbb körülmények közt létesíthették, és önállásukat mint külön ország megállapíthatták volna. — De ez nem történt, sőt Magyarországot azon korszakban, a közbirodalom érdekében, és törvényes királyáért küzdeni látjuk.

Különféle alakokban fellépve, és mindenütt ugyanazon czélok után törekedve, ezen felforgató párt minden ország helybeli viszonyait, tehát Magyarországot is kizsákmányolta, és az emberek vagy a mint épen jött egész nemzetek hiú gyöngéinek, ábrándos kívánatainak hízelt; mindég csak a tömegek megnyerésén iparkodva, s ha kellett azok erkölestelen szenvedélyeinek is hódolva; sőt a legigazságosabbat s legszentebbet is, az államtársulat alapkövét vétkes gúnyjal feláldozva, csakhogy azok kegye által hatalmasokká válhassanak, és azokká válva, rettegtes által minden uralkodniok, mindent megfélemlitniök, vagy megsemmítitniök lehessen.

Igy történt ez Magyarországbán is, hol a mozgalmak legutoljára törtek ki, sőt állítani merem, csak a Bécsben létrejött események folytán vönek határozott erőt. A magyar ellenzéknek, vagy legalább kilencztizedének, mellyhez egyáltalán annak jobb és tekintélyesebb nevei tartoztak, soha eszébe sem jutott, azon reformokat, mellyekért politikai küzdelmét vívta, forradalom útján életbe léptetni: sőt tudom, hogy ön Kossuth is, az 1847—48-ki országgyűlés kezdetén, még január és február hónapokban tanácskozásokkal foglalkozott, mellyek határozottan bizonyították,

hogymég akkor forradalmat nem kívánt, vagy pedig abban legalább hite nem volt. Én vele magam is személyesen s néhány elvbaráttal is gyakrabban és hoszasabban vitatkoztam, az ellenzéknek mint sociális irányban, mint pedig Magyarországnak Ausztriához saajátságos állására nevezve bevallott véleménye iránt, és én őt tőlünk mind a két érintett tekintetben inkább vagy kevésbbé eltávozottnak, s némelly kérdésben lényegesen eltértnek találtam ugyan — de ő mindég határozottan monarchikus és dynasztikus érzelmű volt. Ő alkudozott velünk az urbéri terhek megváltására nézve, szóllott Magyarországnak parlamentáris értelemben veendő felelős kormányának érdekében, a képviseleti rendszer iránt; és mindezen tanácskozásoknál buzgó, közelíthető, szorgalmatos volt, nem pedig mint olly valaki, ki semmi eredményt sem, hanem csellel csak tévutra vinni akar.

Ez, a párisi februárforradalom híre után mind megváltozott. Ő tanácskormányainkat aztán azon észrevétellel halogatta, hogy az élénkberohanó események következtében meg nem határozhatja, valjon milly zsinórmértik szerint kellessék munkáinkat folytatni — mig végre, a marcziusi napok után, és azok híre következtében mik Bécsben történtek, tellyességgel közelíthetlenné lön, és semmi mérséklésre sem halgatott. Még csak a bécsi események, és az az iránti meggyőződés, mi a bécsi mozgalomnak valójában már engedményezettett, határozta őt arra, hogy egy külön ministérium eszméjét pártjánál kedveltte tegye: holott előbb gyakrabban nyilatkoztatta ki előtten, miszerint őt a magyar collegialis dicastériumoknak (a helytartótanácsnok és kamarának) sectiókra lehető felosztása, és azoknak az ország irányában aztán meghatározandó felelősége, kielégítné, és a kormány által is elfogadható lenne. Sőt midőn ama híres küldöttség Pozsonyból Bécse ment, hadügyministériumról még egy szó sem ejtetett; és csak Bétsben a tömegeknek és vezetőiknek mindég bátrabban előlépő merészkedései után, mellyek ellenében a közhatalom — bár milly oknál fogva történt légyen is az — fájdalom, csak a gyöngye nézőt játszotta, sőt később kezeiből még a gyeplőt is

végképen kiejtette, csigáztattak a követelések egész külön magyar hadügyminisztériumig.

Már akkoriban szomorú jel a nyugodt bíráló előtt, hogy az idő rendkívüli eseményei nagyobbak és hatalmasabbak voltak, mint az emberek, kik azok lejtésére a sors által hivatva voltak, vagy pedig magokat erre feltolni merészkedtek. Gyászjel ama gyászcsofőre nézve, melly utánna jöve be is következett.

Mindez eléggé bizonyítja, hogy Magyarorszáiban a forradalom csak azon általános mozgalomnak volt kifo-lyása, melly az utolsó két évben (tán Angolhont és Oroszországot kivéve) egész Európát megingatta; tehát semmi helybeli okoknak, semmi akkoriban tán meglévő fajlagos magyar forranyagoknak nem tulajdonítható — s pedig annyival kevésbé sem, minthogy tagadni nem lehet, hogy az általános gyutaes Magyarorszáiban sokkal későbbben és nehezebben lelte fel az alkalmas, és keresett anyagot, mint akármelly más helyen. Hiszen tisztán fel van derítve, miként a magyar népemberek, akkor, midőn Bécsben az események már igen tornyosultak, nehogy az időnek (mint balul hitték) erőszakos rohama mögött elmaradjanak, tömeges mozgalmakat rögtönözni, és költeni voltak kéntelenek: s nem kevés erőlködésükbe került, hogy a szomszéd fővárossal csak némileg lépést tarthassanak.

Kétségen kívüli dolog, hogy a bécsi marcziusi napok nélkül, se pozsonyi, se pesti marcziusi napok nem lettek volna. Szintolly kevésbé következett volna magyar forradalom, ha azt a bécsi meg nem előzi.

Azt sem lehet tagadni, hogy a magyar forradalom eleinte törvényes alakokban, loyális kifejezésekkel lépett fel. Sokan a legjobb érzelmeik közül, hozzá, a királyi sanctio után legjobb lelkiismerettel csatlakoztak, sokan őszintén támogatták ama minisztériumot, melly nekik a király nevében a csend és rend, a mindenütt fenyegetett személy- és vagyonbiztosság garantiáit nyújtani látszott. Igen, a fogalmak később e tekintetben sokesetre nézve annyira zavarodtak, hogy valóban nehéz volt megítélni, valjon az ember a császári hadsereg soraiban, császári

tábornokok vezénylete, és császári lobogók alatt állva, királya mellett vagy ellene vívott-e?! Sőt volt egy idő, hol magával senki sem lehetett tisztában a felett, valjon a közeledő bánban a fejedelem által küldött hadvezért üdvözlje-e, vagy valjon benne az önként cselekvő lázadót kellessék-e legyőznie?

D ha volósággal úgy van, hogy a magyar forradalomnak helybeli fajlagos magvai nem voltak, és az, egyáltalában a magyaroknak valami Austriaellenes indulatából ki nem következethető, antidynasticus érzelmeknek pedig már épen nem tulajdonítható, akkor ezen körülménynek az osztrák politikára nézve iránytadónak, sőt elhatározónak kellene lenni. Ezen esetben lehetetlen a birodalmi középponti kormány politikájának abban állania, hogy a legyőzött Magyarország felolvasztassék, és más-elemek által felszivattassék — hanem abban, hogy valamint ez, úgy a közbirodalom minden többi tartományai a szerint állitassanak, és alakitassanak, hogy az europai felforgató párt vétkes czéljainak kivitelére nézve épen ezen állításban és alakításban ne találhasson valami tetszőleges anyagra, főleg pedig hogy a közálladalom elleni képesek ne legyenek okokat felhozni, mellyek a birodalom felolvasztását, némelly tartományoknak bármi tekintetből is kívánatossá tehetnék.

Ezen meggyőződésre támaszkodva ohajtanók mi tehát a ministérium politikáját, ezen irányban higgadtan és szüzenvedély nélkül elemezni.

A ministérium politikája Magyarország irányában.

Ha a ministérium rendszere, — Magyarország irányában a forradalom legyőzése utáni eljárása, higgadtan vizsgálhatik, a következő három főtevényt áll elő:

a) Épenséggeli nem tekintése a történeti jognak, tökéletes mellőzése minden szerződéseknek, biztosító rendelvényeknek s törvényeknek s. a. t., melyekre mint az összesbirodalom, mint az egyes tartományok, kiváltképen pedig Magyarország állása századok óta mostanig alapítva volt, szóval, egy tabula rasa, melyre egy egyetemes közbirodalom alapzatától kezdve ujjan építetni szándékolatik.

b) Minden hatalmak központosítása, és a tartományi, valamint a helyhatósági élet minden önállóságának, részint ezen központosítás által, részint pedig a legkisebb részletekbe szétágazott burocracia által eredményezendő tönkretétele; végre

c) A németesítés, melly Németország határait a Tiszán keresztül a vöröstoronyig, valamint a Szávától az ádriai tengerig kiterjeszteni igyekezik.

Én ezen három pontot be fogom egyenkint bizonyítani, meg fogom vitatni, és következtéseik előállítását is meg fogom kísérteni.

a) A történeti jog.

A történeti jog örökös monarchiai álladalomban azon egyedüli igazságos, és semmi által sem helyettesíthető alap, mellyen egyrészt a korona hatalma és a

trón fenállása nyugszik, másrészt a népek jogai és kötelességei okmányolva, de mindkettőnek egymásiránti vonatkozásai kölcsönösen biztosítva vannak. A ki ezt megtámadja, a monarchia rögoszlopait ingatja, a királyok és népek legszentebb jogaival veszedelmes, tiltott játékot üz! ezen jogot csak forradalom ignorálhatja; egy forradalom, melly minden fenállót felforgat, hogy az államtársulatnak egy ujjanfogat eszméjét, melly a multtal minden tekintetben megtör, valósíthassa. Minden más a társadalmi élet békés újjáalakításával foglalkozó hatalomnak — de legkevésbé örökös monarchiai tartományokban, hol első történeti tekintélynek a korona a priori feltételeztetik — ezen jogot félretennie, és a történeti alapot vagy mellőznie, vagy pedig magát azon túltennie soha, és semmi esetben nem lehet, nem szabad; sőt inkább szükséges, hogy ez általa kiindulási pontul választva, néki azon erőt kölcsönözze, melly az újjáalakítás jövedőjét biztosítani egyedül képes lehet.

A történeti jogot a körülmények igényeivel öszhangzásba hozni, azt az idők s viszonyokhoz idomítani, lehet egy törvényes kormány feladata; de ezen feladatát sem szabad kénye szerint s egyoldalulag megoldania, hanem ezt csak a jogszerűleg avatottak befolyásával, s a rendszabta formák megtartása mellett teheti.

Azon meggyőződésben élve, hogy az itt kimondott elvek, monarchiai szempontból tekintve megdönthetlen erővel bírnak, kimondhatlan szomorú érzés töltheti el a monarchia barátját, midőn azon tapasztaláshoz jutni kényszerül, hogy a birodalmi ministérium ennek daczára, főleg Magyarország irányában olly rendszert követ, melly által ezen ország századoserejű s idejű röggjogainak végképen felforgattatnia, mi több, magának az országnak szét-daraboltatnia, és idegen elemekbe vesznie kellek.

A bizonyítványok kézzelfoghatók.

Ugyan azon oklevelek s törvényerejű szerződések, mellyek Magyarország koronáját a Habsburgok fenséges házára ruházták, ugyan azon törvények biztosítják a magyar nemzetnek országa területének épségét, sőt minden ujjan koronázott királynak kötelességeül teszik, hogy azt védelmezze, és az ország elvesztett részeit visszahódítani igyekez-

zék s. a. t. És a minisztertanács ennek daczára mégis fölhiva érezte magát 1849-ik évi novemberben egy fölterjesztést tenni, melly által Magyarországnak ezen történeti, annyi király által hittel pecsételt joga végképen megsemmisítetett; mert ezen felterjesztésének következtében, az ő ellenjegyzése mellet, tehát az ő felelőssége alatt is, négy a legnagyobb vármegyék közül; 600 □ mértföldet meghaladó s 1,500,000 lakost számító termennyiséggel, Magyarország térhatósága alól kiszakitatott, és egy külön koronaországga alakítatott.

A minisztertanács felterjesztése szörül szóra imigy hangzik:

Legalázatosabb felterjesztése a minisztertanácsnak

a szerb vajdaság és temesi bánóság szervezetét illetőleg.

Legkegyelmesebb ur!

Magyarország területének sajátos alkotórészét képezik azon délkeleti tájrészek, mellyek a Duna és Tisza, Dráva és Száva alsó folyamvidékeitől a Marosig és az erdélyi határszélég vonulnak el.

A 16. században a törökök által elfoglaltván, és a tulajdonképeni Magyarország nagy részével együtt, általuk és párthiveik által több mint 150 év alatt birtokban tartván, ezen vidékek, kiváltképen a 17. és 18. században véres és pusztító harcok színhelyei voltak, és a törökiga alóli felszabadításukot, nemkülönb en ismétli termővétételüket keresztény küzdők és bevándorlottak áthatatos vitézségének, iparának, és tevékenységének köszönik.

Midön a Dunától és Szávától délfelé nyúló, s török hatalom alatt álló vidékek illyr lakosaihoz I. Lipót császár által 1690. évi april 6-ról intézett felhivás, — és a Diakovic Isaias jenapoli metropolita küldetése folytán 1690. évi augusztus 21 -ről bocsátott császári hitlevél következtében Cernovic Arzén patriárkával, a Száva, Dráva, s Tiszakozti néptelen vidékekre 36—37,000 görög nem egyesült hitü szerbecsalád bevándorlott, azoknak az 1691. évi augusztus 20-ról kelt kiváltság által különös kedvezmények és jogok, nevezetesen egyházuknak függetlensége, vallásuknak a görög szertartás szerinti szabad gyakorlata, egyházi főnö-

kük és vajdájuk választása, s a belkezelésnek saját tisztviselősegeik általi teljesítése engedményezettett. Egy a Cernovic érsekhez és Monasterly alvajdához 1694. évben menesztett leirat a szerb nemzetnek minden megyei hatóságától függetlenségét, és egyedül s közvetlenül a császári kormány alá leendő rendeltetését biztosította.

Ezen, a rácz néptörzsnek megadott kiváltságok bővebb magyarázatai és megerősítései 1695, 1706, 1713, 1715, és 1743-ik évben következtek.

A szerb bevándorlottak, a visszahódított birtok megtartásában a császári seregeket vagyonnal és vérrel segítették; és a mint az 1676-ban keletkezett karlovici békekötésben a Duna, és tiszatorkolat közti, valamint Szerémnek nyugoti részei a Porta által Austriának átengedettek, továbbá a Tisza és Maros a mindkétrésről birtok határául kitűzetett, a sláviai és a tiszamarosi határvidék, bécsi hatóságok alá központosított katonai szervezetet kapott.

A passarovici béke által 1718. a temesi bánság, vagy is a Maros, Tisza, Duna, és Erdély közti vidék Austriára került, és szinte katonai határörvidékké alakítatott. De az ozmánoknak néhány évtized utáni visszaszorítására a további katonai szervezet fentartását fölöslegessé tevő.

1747-ben, Szerém, Pozsega, és Verőcze vármegyék egy részbeni helyreállítása által a Száva és Duna melletti határvidék úgy is már megkisebbitetett, a tiszai és marosi határ 1750-ben megszüntetett, és 1751-ben bánátban a tartományi szervezet behozatala elrendeltetett. 1763-ban a tiszatorkolat melletti deltán a csajkás századok telepedtek le. 1768-ban a bánáti katonai határörvidéknek a tartományi vidéktől lett tulajdonképeni elválasztatása következett be; 1773-ban az elsőből három ezredkerület képezetett, és az utóbbi mintán három, nevezetesen Temes, Torontál és Krassó vármegyére osztatott, II. József császár által Magyarország középponti kezelő hatósága alá rendeltetett.

De ezen intézkedés a tartománynak csak politikai közigazgatását illeté, mert katonai és kamari tekintetben a bánóság továbbá is a bécsi középponti hatóságtól közvetlen függésben maradt.

Ezen kezelési átalakításokkal párosulva eredtek, — a szerbek közt mindég nagyobb elégtelenséget szülve, sőt több rendű zendülést, és tetemes kivándorlásokat okozva — a szerbek nemzeti függetlensége ellen irányzott megtámadások, és hitvallásuk ellen intézett uniói törekvések.

Saját belkezelésük, nevezetesen az Eszéken létezett politikai bizottmány megszűnt; az 1760-ban kinevezett illyr udvari küldöttség 1779-ben, és az 1790-ben létesített illyr udvari kancellária, hatáskörének a magyar udvari kancelláriára lett átruházása által már 1792-ben feloszlott, a Vajda, és patriarka méltósága többé be nem töltetett.

A magyarok törekvései nemzetiségüket egész Magyarországon egyedül uralkodóvá tenni a délkeleti részen lakó más népfajok ellen is voltak irányozva.

Midőn az 1848-ki események a népségek nemzeti-ségi érzetét újra felébresztették, és a Magyarországon akkor uralkodó párt, egyrészt felsőbbbségi vágyainak merőbben igyekezett érvényt szerezni mint valaha, és másrészt az osztrák birodalom ellen mindég inkább növekvő ellenségeskedéssel, s végre nyílt lázadással lépett fel: a szerbek mindenek előtt ezen veszélyes törekvésnek állottak ellent, nemzeti feulétük biztosítékait vették igénybe, és a fenséges császári ház irányában igazolt ragaszkodásukkal és hűségükkel, a közbirodalom érdekeiért fegyvert ragadtak.

A legengedelmesebb hűségű ministertanács már ismételve volt az esetben, hogy felséged lekegyelmesebb figyelmét a szerbek fölkelésére, álhatatos vitézségére és önfelajánlására lejtse, mellyel ők ezen pusztító polgárháborúnak rémitő következéseit viselték.

Az 1848-ki májusban tartott karlovici nemzetigylekezeten végbement vajdaválasztás, az ugyan azon évi december 1-ről kelt legmagasb elhatározásnál fogva, ezen östörténeti méltóság újra lett életbeléptetése mellett, megerősítetett, s az 1848-ik évi december 15-ről kelt legmagasb kéziratral a karlovici metropolitának eldődeihez hasonlóan, a patriarka czime és méltósága az érseki székre nézve megagadt. Az 1848-ki december 15-ről kelt császár-

ri rendelvénnyel, a szerb nemzetnek nemzeti, s igényeinek megfelelő belső szervezet és kezelés megadása olly hozzátétellel ígértetett, hogy az, mihelyt a béke helyre áll, a minden népek egyenjogúságának elve szerint rendezendő és meghatározandó leend.

A felséged által 1849-ki marczius 4-ről megadott birodalmi alkotmány, a szerb vajdaságot azon intézetekre nézve, mellyeket a szerbek egyházközségük és nemzetiségük fentartása tekintetéből, régibb szabadalmakra, és ezeknek újabb idejü császári magyarázataira alapítanak, biztosította, s egyszersmind azt is ígérte, hogy azon kérdés, miként a vajdaság más koronaországgal kapcsolassék össze, külön tanácskozás és határozat tárgyává leend. —

A mint továbbá felséged, az akkori hadi körülmények által igényelt kezelési intézkedések megtétele végett f. é. april 2-ről kelt legmagasb kéziratával Rajacic József patriárkát, mint e czélra különösen felhatalmazott császári biztost, Szerém, Bács, Bodrog és Torontál vármegyék tartományi kerületének, és a verseczi kerületnek, nemkülönben az ezen hatóság körében fekvő királyi városok és törvényhatóságok ideiglenes ellátásával megbizni méltóztatott, ehhez azon legkegyelmesebb biztosítás járult, hogy a szerb-vajdaság jövődö hatósági területének törvényes megállapítására nézve, a népességi kiterjedésre való tekintet, fő elhatározó ok leend.

Végre midön Magyarországbán a felkelés végképeni legyözzettete séhez közelgett, felséged 1849-ki julius 11-ről kelt kéziratával Rajacic József patriárkát a czélból méltóztatott udvarához meghíni, hogy a szerbek jövődö állása iránti tanácskozások alkalmával, a kormánynak segédül legyen.

Hogy a legenedelmesebb hűségü ministertanács, Magyarország délkeleti részeinek elrendezéséhez szükséges adatokkal és felvilágosításokkal birhasson, nem csak az erre vonatkozó minden pontok összegyűjtését rendelé meg, hanem magát, egyszersmind a birodalomnak ollyhenszülött férfiaival is környezte, kik azon részek, és a rajtok lakó népségek minden viszonyait különösen ismerik.

Most a legenedelmesebb hűségü ministertanács

azon helyzetben van, hogy felséged legmagasb megerősítése alá azon határozatokat terjesztheti, mellyek végrehajtásával, az ő legalázatosabb véleménye szerint, a szerb nemzetnek tett ígéretnek, a nemzeti egyenjogúság általános elvének keresztülvitele mellett, a mennyiben ez gyakorlatilag lehetséges, valósíthatók, és a Magyarországtól délkeletnek fekvő tartományrészeknek mint államjogi, mint kezelési viszonyai, szintúgy a lakosok szükségégeinek, mint pedig a közállodalom érdekeinek megfelelő alakban s modorban rendezendők lennének.

A mi ezen területnek először Magyarországra irányában állását illeti: mindenek előtt megjegyzendő, hogy a szerb-vajdaságnak a többi koronaországok közé és mellé lett soroztatása által, a birodalmi alkotmány IX. fejezetében, s nevezetesen 72. §-ban Magyarországtól elkülönözött állás tüzetett ki, és egy, annak más koronaországgal összekapcsolását elhatározandó rendelet létesítése ígértetett.

Hogy ezen összekapcsolás egy nyílt kérdés maradjon, mellynek a birodalmi alkotmány értelmébeni végeldöntése csak a vajdasági követek meghallgatása után következhetik be, magának a tartománynak olly állásba kell jönnie, miszerint arra nézve, valjon az egy vagy más rész felé kíván e kapcsolatot, függetlenül nyilatkozassék, és képviselői intézmények útján, nyilatkozatainak kijelentésére alkalmas törvényes organumot nyerjen.

Egy olly állás azonban, a kérdésben lévő tartománybirtoknak külön koronaországgá leendő vég megalakítását még épenséggel nem feltételezi; mert annak kijelentése az alkotmány 6. és 123. §-a szerint a törvényhozásnak van fentartva, mintán az alkotmány 1. §-a a szerb-vajdaságot a birodalom koronaországai közé nem számítja, és miután a 72. §-nak is, melly más koronaországgal összekapcsolását utóbbi nyilatkozatokra, és rendelkezésekre bizza, az szolgál alapul, hogy mielőtt ezek megtörténnének, ezen tartomány eleve koronaországgá ne alkottassék. —

Más koronaországgal összekapcsolás alatt t. i. csak tökéletes bekebelítés, — úgy hogy az összekapcsolt

tartományok egyetemben egy koronaországot képezzenek — értethetik; mert a birodalmi alkotmány egyedül csak valamennyi koronaországoknak a birodalom összeségébeni kapcsolatát, nem pedig egy koronaországnak egy másikkali politikai külön szövetségét esmeri el. —

Mihelyest tehát a szerb vajdaság területe a birodalom külön koronaországává nyilatkoztatnék, egyszersmint azon kérdés is, melly a birodalmi alkotmány 72. §-ban az egy más koronaországgali összekapcsolást illetőleg, nyíltan hagyatott, elmellőztetnék. —

Felsőged kormánya tehát, a nélkül, hogy a koronaországi kérdést végsőleg eldöntené, csak arra szorítkozhatik, hogy annak alkotmányszerű megoldása lehetővé tétessék.

Az alkotmányos út abból áll, hogy a tartománynak törvényes képviselő által lehetőség nyitassék, miszerint a kapcsolatra nézve nyilatkozatát kijelenthesse, és igentő nyilatkozat esetében, azon koronaország követivel, mellybe a bekebelítésnek történnie kellene, a végrehajtó hatalom közbenjárása mellett, maga az egyesülés és annak feltételeire nézve az alkudozások megtörténhessenek, és az eredmény, valamintellenkező esetben a külön koronaország alakítását tárgyzó tervajánlat a birodalmi hatalomnak aláterjesztessék.

Ezen a birodalmi alkotmány határozatainak megfelelő eljárás előkészítésére nézve elégséges, ha Magyarország délkeleti vidéke, mellynek elintézése a jelen legalázatosabb felterjesztés tárgyát képezi, az országgyűlésen, és a birodalmi gyűlésen leendő képviseltetésére nézve koronaország kellékeivel bírónak tekintetik, és közigazgatási tekintetben is, mint önálló, Magyarországtól elkülönített tartomány közvetlenül a birodalmi kormány alá rendeltetik.

Ezen területnek a magyarországi közigazgatósági hatóság alóli kikülönítése mellett, még más nagy nyomatókú történeti, nemzetgazdászati, és politikai okok szólnak.

Egy történeti visszapillantás azt mutatja, hogy Magyarország miután az — mint a jelen legalázatosb fel-

terjesztés elején is érintetett, a törökök általi lefoglalások, és lázongó párthiveik elszakadása következtében, hosszú időszakon át szét volt darabolva, és abból az osztrák kormányzásnak csak egy nyugoti rész maradt alávetve, a XVII. század vége felé, még pedig nem saját ereje, hanem az örökös tartományok erőmegfeszítése, és az osztrák hadseregek vitéz összemüködése által, német és más segédhadak hozzájárultával nyeretett ismét vissza. —

Az örökös tartományi fegyverek diadaldús sikerei, a karloviczi frígyet, és Magyarországnak, mint örökös királyságnak, a Habsburgház keresztény uralma alá lett visszahelyezését olytánkép eredményezték, hogy annak a Tisza és Maros délkeleti határa lön.

A korábbi lakosoktól nagyobbbrészt elhagyatott, és a harcok által feldult határvidék, valamint a passarovici békekötés folytán szerzett bánáti területek voltak azok, mellyek akkoriban a harczedzett szerbek, és más beköltözött nem magyar népfajok által megtelepítetvén, a polgárjsodásnak visszaadattak. Ezen határvidékek, a rajtok dúlt százados küzdelmekből, majd miud, mint pusztaságok, és néptelen sivatagok merültek föl.

Szerb beköltözködések a Duna és Tisza lapályai-ba, oláh és bolgár telepítvények a keleti hegyöblökbe, német gyarmatosítások a középország termékeny rónáira, a Marosvölgyi vidékekre, és a bányakerületbe, mellyeket felséged dicsőült eldődei VI. Károly, Mária Terezia, és József eszközlöttek, mellyek a birodalom pénzaldozataival gyarapítottak, — népesítették, és mivelték az ozmánoktól eltorlott földet, a sivatagokat kies vidékekké, s a szárazon fekvő posványokat buja földekké változtatták. Ezen vidékek az ő erőlködésük, az ő álhatatos iparuk által lönnek a birodalom magtárává, és csak későbben, főleg midön, alig egy század előtt a vidék egy része tartományosítás utján, közigazgatási tekintetben Magyarországgal közelebbi viszonyba hozatott — történt, hogy ezen a természet minden áldásaival bővelkedő föld különféle részeibe, az ott uralkodó magyar fajból beköltözöttek telepedtek.

Az, ha ezen, főképen a régi örökös tartományok esz-

közei által szerzett, népesített és mivel területből egy, Magyarországtól független közigazgatási hatóság képeztetik, nem más, mint azon előbbi viszonynak helyreállítása, mellyben ezen földrészek tulajdon közigazgatási hatósággal ellátva, s közvetlen a középponti kormány-nak alávetve valának.

Ezen részeknek Magyarországtól tettelegesen elszakadása a mult évi események következményeiben feküdt. Illy körülmények közt azoknak Magyarországgali újbóli administratív - egyesítése, épen olly igazságtalan, mint impolitikus lenne. Sőt inkább a béke, és rendezett közviszonyok visszaállítása azon szükségét tünteti elő, hogy felséged az utolsó években tettelegesen beállott elkülönzési viszonyokat, legmagasb nyilatkozata által törvényyé avatni és szentesíteni méltóztassék.

Minden szózat, melly a kérdéses tartományból emelkedett, mindenek előtt tartományuknak Magyarországtól elkülönített állása mellett nyilatkozott.

Végre nemzetgazdászati, és magasb politikai tekintetek kitünőleg az állodalom egyetemének érdekében járónak tüntetik fel azt: hogy azon vidék, melly sok és becses státuszjavakat, nagy kiterjedésű a természettől megáldott földterületekkel, és a gyümölcsöző gyarmatosítás minden elemeivel, s kiszámíthatlan kifejlési képességgel párosulva, foglal magában, a kormány közvetlen befolyásához közelébb hozassék, s az ott lakó népségek olly helyzetbe tétessenek, hogy megszabadítva a nemzetiségi tuláradások terheitől, anyagi és szellemi érdekeik, életfriss kifejtésére ösztönözve, s mint önálló, és egyenlő testvérek a birodalmi nagy népcsaládba leendő belépésre hivatva legyenek.

Midőn mind ezek megfontolására támaszkodva az alulirt ministertanács azon alázatos véleményben van, miként felséged magát elhatározottnak tekinthetné, a Magyarország délkeleti részén fekvő tartományrészeket, mint attól elkülönített és önálló, közvetlenül a középponti kormány alá rendelt tartományá addig is nyilvánítani és elrendezni, mig a fenforgó viszonyok végrendezése alkotmányyszerű uton megtörténhetik; — az ezen tartomány

területét, és határainak kitűzését tárgyazó kérdés eldöntése közvetlen színté ide csatlakozván.

Az 1848-ki májusban Karloviczon összeült szerb nemzeti gyűlés, a szerb-vajdaság számára az egész bánátot, Bács-Bodrog, és Baranya megyéket, szerémet, a csajkások kerületét, és a határos péterváradit, s bánáti katonai kerületeket vevé igényé alá.

Felsőged kormányá, a kifejtett nézettől vezéreltetve, azon igazgatási terület megállapításánál a népességi és történeti viszonyoknak is tekintetbe vétele iránt, minden erre vonatkozó okirati segédeszközöket és a gyűjtött statistikai kimutatásokat gondos vizsgálat alá vette, s ezekből azon ketős tényt állapítá meg, miszerint: 1) régibb oklevelekből semmi történeti alapú igények egy szerb vajdaság bizonyos határaitra nézve nem meríthetők, s 2) az alkotandó terület határainak csupán lakosságának nemzetisége szerinti kitűzése gyarkorlatban tellyes kivihetlenek bizonyul.

A lehetetlenség, nyelvet és fajszármazatot politikai alakításnál főtényezőül elfogadni, és népségeket, mellyek eddigelé egymás mellett és között békésen, és rendezve laktak, s százszoros szellemit és anyagi életerek által összefűzettek, különmemű intézmények és kölcsönös kizárások valasztófala által egymástól elkülönözni és elzárni — többé kevesbbé a biradolom majd minden részeiben főnáll. Ha a nemzeti egyen jogosítás elve minden egyes néptörzsnek a másiktóli tellyes elkülönözésében föltételeztetnék, az maga magában felbomolva, szükségkép az egyed jogúság elvére kerülne vissza, s az osztrák biradalom főnállása, hacsak formaszertinti népvándorlások nem organizáltatnának, már előre is kérdésessé válnék, holott ezen álladalom világtörténeti hivatása épen egy olly állásban létezik, miszerint a legkülönbözöbb nemzetiségek egyenlő jog s szabadsággal egymás mellett laknak, és élnek, egyesítve a védelem és közlekedés kölcsönös szükséglete, és egy mindjájokat egybezáró közös hon öntudata által.

A nemzetiségek egyenjogúságának okszerűen lehetséges megoldása, egyház, iskola, és hivatalokra, s a külön

és collectiv községek életére vonatkozhatik, de azt a státuséletnek ezéltatos legkülönbözőbb magasb viszonyaira, meredt kizárólagossággal átvinni nem lehet.

A nemzeti egyenjogúság nem föltétéleztetik lényegesen a területi határszabástól; annak biztosítékai nem annyira a beligazgatási felosztásokban állanak, mint inkább az érdek azonságában, mellyel minden egyes néptörzs bír, az egyenlősítés elvét úgy magára, mint pedig a többi valamennyire nézve óvni és védelmezni.

Elnézetek helyessége sehohsem tűnik élesebben föl, mint épen Magyarország délkeleti részeiben, mellyek a különböző nemzetiségek beköltözése által cultiváltattak.

A statistikai összeállítások, és az ott lakó bizalmi férfiak saját állitmányai szerint, kivéve, a csájkások kerületét, szerém keleti részét, a szerb népség a karlovici nemzeti gyűlés által a szerb vajdaság számára igényelt többi tartomány részekben annyira keverve van néptörzsekkel, miként egymástól sem helyleg el nem választhatók, sem elkülönzött igazgatási organumok alá nem rendelhetők.

E nyilvános lehetetlenséggel szemben, hogy a tartományrészek, mellyeknek intézményekkel állításáról szó van, csupán nemzetiségek szerint szakítassanak el, annál határozottabban mutatkozik azon sükség, hogy annak politikai ujon alkotásánál más fontosb tényeknek is, és pedig igen különösen az egymásba fonódott érdekek és szükségletek egyformaságának, valamint az egyetemes birodalom javára, s az 1849-ki marezius4-ről kelt birodalmi alkotmány fenállására vonatkozó magasb politikai tekinteteknek kellő befolyás engedtessek.

Azon kiterjedés, mellyet az 1848 májusi karlovici szerb nemzeti gyűlés a vajdaságnak adni akart, már azon alkotmány határozománya által lényeges megszorítást szenved.

Baranya megyét Magyarország közigatási területétől elválasztani, a tulnyomó földrajzi és ethnographiai viszonyokkal ellenkeznék, minthogy az Horvátországtól és a Bácskaságtól a Duna és Dráva által elválsztva, azon tartományrészeknek teljességgel nem szolgálna természe-

tes határú, s administratív tekintetben is ajánlható növelésére, — de azonkívül, kivéve egy-két szláv népességű kerületet, tulnyomó magyar és német népességgel bir.

A katonai határvidéki intézet, a birodalmi alkotmány által eddigi területi kiterjedésében, s katonai szervezetével fentartatván;

Ha ennek egy része a szerb vajdaságba kebelezetnék, az egyjelentésű lenne, annak tartományosításával, s sajtósági intézményeinek megszüntetésével.

A katonai határvidéket illető viszonyok rendezésére nézve, alolirt ministertanács azon helyzetben leend, hogy alázatos tervezetét egy külön statutumba összeszerkesztve felséged elibe terjesztheti.

Szerémfölde csaknem kizárólag szerbektől lakva, a nemzetre nézve feltűnő fontossága, részint mint első megtelepedésük ösfölde, részint pedig mint legnevezetesebb történeti emlékeik színhelye, s legkiválóbb egyházi intézeteik széke.

A karlovici események óta Szerémfölde is tényleg az akkor újonállított vajdasághoz tartozik, s már az e. f. évi april 2-kai legfensőbb kézirat által is a szerb patriárka igazgatási területéhez tartozónak jelettetett.

Olly terület, melly a Szerémséget magában nem foglalná, szerb-vajdaságnak helyesen nem nevezetethetnék. Az 1848-ban összegyűlt horvát-szlavon országgyűlés a VII. cikkben szerémföldét, mint a szerb-vajdaság egy alkotó részét elismerte, s magá a szerb nemzet postulatumainak támogatására s valóítására késznek nyilvánítá s kötelezé. A IX. cikk által azonban, melly a 6-ik pontban hasonlag a vajdaságról szól, a 11-dik pontban Szerém megye az egyesült királyságok kiegészítő, s minden ellenség ellen oltalmazandó részének nyilvánítatott.

A látszólagos ellenmondásnak, melly a horvát-szlavon tart. gyűlés VII. és IX-dik cikkei közt fenforog, kielégítő megoldása csak abban találtathatik, ha a bán, részéről a horvát és szerb bizalmi férfiakali tanácskozmányok következtében alolirt ministeriummal közölt nézete szerint a VII. cikkben említett Szerémség alatt nem az egész, részint az egykori szláv Valpo-i megyé-

ből alakított Szerém megye, hanem annak csak keleti, az őS Szerémséget régi határai közt képező része értetik.

Az ezen megkülönböztetésen alapult indítványt, miszerint a rumai és illoki két szerémségi járás a Vajdaság területéhez tartozzék, a nyugoti vagy vukovári járás pedig Szlavoniánál maradjon, bátorodik alólirt minnistertanács felséged legfensőbb megerősítése alá azon alázatos hozzátétellel terjeszteni: miszerint ez által a szerbekre nézve történeti és vallási tekintetben jelentékenyebb földrész a vajdaság területébe fölvétetnék, s abból csak azon részek záratnának ki, mellyek eredetileg a Szerémséghez nem tartoztak, s népségüket legnagyobb-részt a keleti görög egyházhoz nem tartozó lakosság teszi.

Noha a birodalmi akkotmány 6-ik §-a a koronaország határainak megváltoztatását a törvényhozásra bizza, felséged kormánya mégis, midőn, minden, a szerb vajdaságot illető területi és államjogi viszonyok végkiegyeulítését, a tartományi és birodalmi képviseltek alkotmányos utoni összehatásának főnhagyja, a birodalmi alkotmány 87. és 120-dik §-aiban és az előrebocsátott tárgykiejtésben felhatalmazva találja magát, Szerém megye keleti részének a nevezett vajdasághoz leendő ideiglenes csatoltatását ajánlani.

A katonai határvidék, Baranya megye és a vukovári járás kizárása után, a karlovici nemzetgyülésben igényelt területből a tulajdonképeni, s a rumai és illoki járásokat magábanfoglaló Szerémen kívül, még a bácska s a bánát, vagy is Bács, Bodrog, Torontál, Temes, és Krassó vármegek maradnak fön.

Krassó és Temes megyét, kivéve a verseczi járást, hasonlag kizárni, s az ujan szezesztendő közigazgatási, területet a félseged f. évi april 2-kai legfensőbb kéziratában ideiglenesen a szerb patriárka, mint teljhatalmu császári biztos igazgatása alá rendelt tartományrészekre szorítani, a szándéklott czéllal ellenkeznék, s tetemes nehézségek, és megférhetlenségekre vezetne.

Bácskát és Torontál megyét a verseczi járással együtt korántsem lakják kizárólag szerbek; százezer né-

met és magyar, a nagyszámmal létező román és más népfajt nem számítva lakik ott a szerbek közt, és pedig mint már említettett annyira vegyesen, mikép egyetlen egy nemzetiségnek compact együttlakása, csak kivételképen, egyes járásokban található.

Ha azon területi elosztás, melly folyó évi aprilban az akkori háborus viszonyok különös figyelembe vételével történt állandó s maradandóvá tételnek, a bánát fölöttébb czélszerűtlenül metszetnék keresztül.

A Duna, Tisza, és Maros közt fekvő föld századok óta nem csak a bánát név által, hanem a történeti események és művelődési kifejlődés, valamint a helyhatósági és közigazgatási intézmények közössége által is egy egészszé van összekötve.

A tartomány geographiai alakja, népességének természetési és forgalmi viszonyai, minden, a bánát egyes részeire vonatkozó érdekeknek, olly egymásközti kölcsönösségét, és egybeolvadását idézték elő, mikéant annak mélyebben ható elválasztása, olly lépésnek lenne szükségkép tekintendő, melly annak nyilvános élete egész körforgását természetellenesen gátolná.

Ha egyfelől Torontál megye és a verseczi járás, s más felől a többi Bánát közt külön közigazgatási-hatóságok határkövei állítatnának föl, akkor ezen tartomány, Erdély, és a katonai határvidék közt egy idomtalanul beékelt terület maradna fön, melly egy derékhoz hasonlóan, s önmagában minden politikai életképességet nélkülözve, sem más tartományhoz organice hozzá nem illeszthetnék; és az egész Bánát is természeti határain belőli ama kitünő kerekdedségét vesztené el, mellyet politikai tekintetben eléggé magasra becsülni nem lehet.

Mind e hátrányok elmellőztetnek, ha az alolirt ministertanács alázatos indítványa szeriut felséged megerősíteni méltóztatik, hogy az egész Bánát együtt maradjon, s a Bácskával, valamint a romai és illoki-szerémi járásokkal egybekötve, mint saját közigazgatásiterület nyerjen szervezetet.

Ez által egy helyes kerekdedségü s határkörü, történetileg és földrajzilag összetartozó, egyenlő sokféle

érdekek által összekötött, és nemzetgazdászati tekintetben az egész birodalomra nézve nagyfontosságú terület fog előállni.

Ezen terület népességi viszonyai ollyszerűek, mikép semmi egyes néptörzs sem áll szemközt egy másik netalán túlnyomó nemzetiség többségével, és annál fogva egyik sem tarthat attól, hogy sáját élete és kifejlődése védtelen kisebbségben elnyomatik.

A különböző néptörzsek, mellyek a népességet képezik, egymást csaknem egyensúlyozzák, s mindenik nemzetiség, már magában nevezetes számrészt képezvén a népességnek, egyes néptörzs tulzásai ellen, a többi, az egyenjogúság elvének védelmében nem kevésbbé érdekelt néptörzsekhez csatlakozva, elegendő védelmet talál, s egyes nemzetiségnek netaláni suprematiai fellépése lehetlenséggé válik.

Az igények és szükségletek, mellyek az egyenjogúsági alapelv védelme alatt, egy s ugyanazon közigazgatási területen létező néptörzsek nemzeti kezelése tekintetében fölmerülendnek, mennyire az egyes népségek lakhelyeinek kevertsege megengedi, a nagyobb és kisebb közigazgatási, és igazságszolgáltatási kerületek határának kitűzése által fognak lehetőségig kielégitetni.

A felállítandó közigazgatási organumokra nézve, egyik s legfontosb feladat leend, a tartomány felosztásának olly tervét készíteni, s felsőbb helybenhagyás alá terjeszteni, hogy ne csak a kerületek képviseljék a népesség fő törzseit, t. i. a szerbeket, románokat és németeket; hanem hogy az alsóbb organikus eltagolásban is az ethnographiai viszonyok lehetőségig figyelembe vétesenek.

Azon egész Magyarország délkeleti részén alkotandó, s közvetlen a birodalmi ministérium alá rendelendő tartomány területi közigazgatás fővezetése, egy Temesvártt székelendő ideiglenes tartományfőre lenne bizandó, kinek a polgári ügyek ellátása végett egy ministeri biztos fogna melléje adatni.

A tartomány három kerületre osztandó lévén, ezeknek, és a bennök alakítandó járásoknak igazgatása, —

a lehető legnagyobb összhangzásban a többi koronaországok igazgatási szervezetével, de egyszersmind a nemzeti sajtóságok és elnevezések megtartása mellett — kerületi, s illetőleg járási előljárókra lenne bízandó, kiknek működőre saját rendelkezés által fog meghatároztatni.

Hogy a tartománynak, közigazgatási szervezetéhez illő képviselő is adassék, méltóztatnék felséged az alólírt ministertanácsot legkegyelmesebben felhatalmazni, miszerint az olly rendeleti-terveket dolgozthasson ki, és terjeszthessen felséged legmagasb szentesítése alá, melyek által a birodalmi alkotmány alapelveivel összhangzó, s más koronaországok intézményeihez hasonló, tartományi, kerületi, és járási képviselők szerkezete, s hatásköre elrendezendő lenne.

Az egész közigazgatási terület határain belül, alólírt ministertanács alázatos véleménye szerint, a szerb-vajdaság egy külön kerületet fogna képezni, melly a Szerémség rumai és illoki járásaiból, s a Bácska, Torontál és Temes megyék azon részeiből állana, mellyek a kormány által eszközözendő pontos nyomozások után, kitünőleg szerbek által lakottakká bizonyodnának be; az említett tartomány illy szerkezete által, a szerb-vajdaság viszonyai, a birodalmi alkotmány 72. §-val összhangzólag fognak rendeztetni: — a mennyiben általában rendezés lehetséges a nélkül, hogy az alkotmányos útoni végelhatározás meg ne előztessék.

A bir. alkotmány azon §-a által t. i. mint már érintetett, a szerbek azon intézményei, mellyek azoknak egyházi községeit és nemzetiségét védik, régi szabadalmi-leveleik és újabb legfensőbb nyilatkozatok értelmében biztosítottak, egyszersmind az is ígértetvén, hogy követelik a más koronaországhoz leendő csatlakozás kérdése iránt meg fognak hallgattatni. —

Mi először is külön egyházi viszonyaikat illeti, ezek részint a patriárkaság visszaállítása, részint pedig azon engedmények fentartása által ismertettek el, — melyek nekik felséged magas ősei által az 1771- és 1777-ki alkotmányok és regulamentumok, s az 1779- és 1782-dik évi magyarázó s kiegészítő leiratokban megadattak.

A legengedelmesebb hűségű ministertanács, a görög n. e. vallás viszonyainak általábani rendezésére nézve, az egyház előjáróinak kívánatait, s tanácsát meghallgató, felséged legmagasb megegyezésével az iránt már intézkedett, hogy a n. e. görög püspökök legközelebbi tavasszal, ügyeik feletti tanácskozás végett összehívassanak, melly alkalommal azon netaláni reformok is tanácskozás alá lesznek veendőek, mellyek a szerbek egyházközségi viszonyaira nézve felmerülnének.

A szerbek nemzetisége mindenekfölött, a birodalmi alkotmány 5-ik §-a által ünnepélyesen biztosított egyenjogúsági elvben találja garantiáját.

A szerb nemzet a birodalmi alkotmány által a többi nemzetekkel egyenlő érvény- s egyenlő jogokra van hivatva.

A birodalom minden népeinek adott szabad intézményekbeni részvétellel, a szerbeknek is új pályát nyitandó, miszerint nemzetiségüket a státus- és községi életben, egyházban, hivatalban, és iskolában szabadon kifejthessék, és tovább művelhessék.

Különösen a szerb-vajdaságnak külön közigazgatási kerületté leendő alakítása, és ennek, az ethnographiai viszonyok gondos figyelembe vételével, apróbb közigazgatási járásokra történendő felosztása, nyujtandja a legcélszerűbb módot, miszerint a szerbek nemzeti szükségleteiknek megfelelő igazgatást nyerjenek, s a közhivatalok betöltésénél a többi képességekkel a szükséges nyelvek ismeretét is egyesítő benszülöttekre kellő figyelem fordíthatassék.

A mennyiben végre a birodalmi alkotmány 72. §-a a szerb-vajdaság egy más koronaországba leendő bekebelezésének kérdésében, a vajdaság követeinek eldöntő szavazatot ad, az ehez megkívántató organum a kerületi képviselőben fog létesíteni, melly a vajdaság kívánatait, nézeteit és érdekeit kimondani, s érvényesíteni lesz hivatva.

Záradékul: hogy a szerbek bebizonyított hűsége és ragaszkodása ünnepélyesen tiszteltessék, nemzeti hagyományaik formaszertint diplomatikai elismerésben részesül-

jenek, az alólirt ministertanács azon alázatos indítványt hiszi felséged elébe terjesztendőnek, miszerint felséged „a szerb-vajdaság nagy vajdája“ czimét fölvenni, s a felséged által koronkint kinevezendett vajdasági főnököt „alvajda“ czimmal fölruházni méltóztassék.

Miután az előrebocsátott fejtegetések következtében a szerb-vajdaság s az eddigi bánát többi kerületei az egész igazgatási területben, mellynek szervezetét az alólirt ministertanács felséged előtt indítványba hozni bátorkodik, a főalkotórészeket képezendik, legczélszerűbb fogva lenni, azon tartományt a hivatalos forgalomban ideiglenesen is „s z e r b - v a j d a s á g é s t e m e s i b á n s á g“ néven nevezni.

Méltóztassék ennél fogva felséged a jelen előterjesztésben kifejtett indítványokat elfogadni, s az alólirt minis-tereket az alázatosan ide mellekelt patens-terv végrehajtásában annak valószínűsítésével megbízni. Bécs November 13-án 1849.

Scharzenberg s. k., Krauss s. k., Bach s. k., Bruck s. k. Gyulay s. k., Schmerling s. k., Kulmer s. k., Thun s. k. Thinnfeld s. k.

Ennek folytán, következő legmagasb elhatározat következett:

Ministertanácsomnak a szerb-vajdaság és temesi bán-ság szervezetét illető indítványát elfogadván. az előmbe terjesztett nyiltparancsot végrehajtottam.

Schönbrunnban 1849-ki nov. 18-án.

F e r e n c z J ó z s e f s. k.

Mi első Ferencz József sat. sat. 1848-ik évi december 15-kén kelt nyiltparancsunkra, és a birodalmi alkotmány 1-ső és 72-ik §§-ra vonatkozólag ministertanácsunk javal-
latára következőket határoztuk:

Az eddigi Bács-Bodrog, Torontál, Temes és Krassó vármegyéket (a Bácskát és Bácságot) és Szerém vármegyé-
nek rumai és illoki járását magában foglaló területhől elő-
legesen, míg ezen országrésznek birodalmunkhoz való
jövendő műszeres állása, vagy valamely más korona-
országgal egyesítése iránt, alkotmányos uton eldöntő

határozat hozatnék, saját közigazgatási vidék alakítatik, mellynek közigazgatása, Magyarországétól elkülönözve, közvetlenül minisztériumunk alatt álló országos hatóságok által kezelendő.

Ezen vidék „Szerb-vajdaság és temesi Bánság“ nevet viselend.

Mi feltartjuk magunknak, az egész vidékbeni országos-képviselőnek, nemkülönbön lakosai birodalmi-képviselőbeni részesítésének, más koronaországok szerkezetéhez hasonlóan, a birodalmi alkotmány elvei szerint egy különös intézkedés által leendő ideiglenes szabályozását.

Az országnak közigazgatási főkormányát előlegesen egy Temesvártt székelő ideiglenes országfőnökre bizzuk, kinek oldala mellé, a polgári közigazgatás reendszerítése végett, egy ministeri biztos rendeltetik.

Az ezen vidéken lakó különböző népek sajátlagos érdekeinek tekintetbe vételével azt rendeljük: miszerint ezen ország, népességének főfajai szerint három nagyobb közigazgatási-kerületekre, és ezen kerületek mindegyike járásokra osztassék, a közigazgatási s képviselői műszereinek, kerületi és járási előljáráinak, kerületi és járási képviselőtételének szerkezetét és hatáskörét tárgyzó rendelet terve, megerősítés végett előnkbe terjesztessék.

A Szerémségnek rumai, és illoki járásai, és a Bácskának s Temes és Torontál vármegyéknek kitünőleg szerbek által lakott részei, előlegesen mint ezen vidék különös kerülete a „Szerb-vajdaságot“ képezendik.

A szerb-vajdaságnak vallamelly más koronaországgal egyesítése, a birodalmi alkotmány 72-ik §-a folytán, kerületi képviselőtételének meghallgatása után fog eldöntetni.

Hogy a szerb nemzetnek birodalmunkban, az előnkbe terjesztett kívánatokhoz képest, nemzeti és történeti emlékeit tisztelő elismerést biztosítsunk, elhatároztuk: miszerint császári czimünkhöz „Szerb-vajdasági nagyvajda“ czímet csatoljunk, és a vajdaság vidékének, általunk nevezendő közigazgatási főnökére alvajdai czímet ruházzunk.

Mi a szerb népfajtól elvárjuk, miszerint császári kegyünk és kegyelmünknek jelen maradandó bizonyossága által, császári házunkhoz való hű ragaszkodásában erősödni fog,

és az összesbirodalommal szoros kapcsolatban, az egyenjogúsított nemzetiségeknek békes és rendezett együttlétében, és a birodalmunk minden népeire kiterjesztett intézkedésekbeni egyenlő részesítésben, saját, s az általa lakott ország sikeres kifejlődésének és gyarapodó erősödésének legszilárdabb biztosítását fogja találni.

Kelt Bécs fő- és székvárosunkban, 1849-ik évi november 18-án.

F e r e n c z J ó z s e f s. k.

Schwarzenberg. Krauss. Bach. Bruck. Thunfeld. Gyulay. Schmerling. Thun. Kulmer.

Valóban feltűnő, hogy az alatt, míg a ministertanácsnak, Magyarországot érdeklő rendeleteiben és indítványában, bármillyneműek legyenek is azok, törvényeinkről, „pacta conventa”-inkról, de királyi hittel pecsételt, írott okleveleinkről említést tenni soha nem tetszik, sőt inkább sorsunk iránt részint az octroyirozott alkotmány §§-ai, részint pedig saját felfogása szerint bíraskodhatni magát felhatalmazottnak hiszi: ő az általa Magyarország épségén eszközlendő nagyszerű csonkítást igazolandó, szükségesnek hinni lát-szik, privilégiumok egész sorát felszámítani, mellyekből, hosszú okoskodások által ötszáz és néhány ezer szerbnek jogait támogatva, megfohatatlan jóhiszemmel azon következtetést vonja ki, miként ugyan azon 500,000 szerb, szabadalmakkal garantirozott állásának biztosítására, szükséges, méltános, sőt igazságos, hogy 600 □ mértföldet meghaladó terület Magyarországtól elszakítassék, és az ezen területen lakó közel egy milliónyi nemszerbek, minden ellenkező érzelmeik daczára Magyarország köréből kiemeltetvén, egy külön kormányval boldogíttassanak. — Feltűnő, mondom: mert a minisztérium, melly különben mitsem tűnődve azon, valjon tervei Magyarország sarkalatos jogai-val egyenes ellentétben állanak-e, vagy sem. azok kivételében fenakadás nélkül szokott haladni — a szerb-vajdaság megalapításánál mégis nagy gondot fordít oklevelek és kiváltságok fölkeresésére, mellyek a magyar korona sérelme nélkül nagy részint alkalmazhatók lennének ugyan, de a mennyiben ezek a korona alapjogaival ellenkeznének már

régen eltöröltettek, és az 179⁰/₄-ki 27-ik törvényczikk világos rendeletei szerint egyáltalán fogva semmi érvénnyel nem bírnak. Annak, hogy szerb polgártársaink tudósferfiai kívánataikat és reményeiket e tekintetben soha túl nem terjesztették, elegendő bizonyítványát adják ama javaslatok, mellyek legelőkelőbb férfaik által még a pártdüh kitorése előtt, tehát higgadt kedéllyel készítettven, a kormánynak benyújtattak.

A ministérium, a szerb-vajdaság alkotására, és annak külön koronaországga leendő szerkeztésére valóban gyöngébb, és magyar publicista előtt kevésbé megállható indokokat nem találhatott volna, mint azon kiváltságlevelekben, mellyeket felszámított. A jászoknak, kunoknak, hajdukoknak szintolly privilégiumaik vannak, mint a szerbeknek; ezeknek valamint a XVI szepesi városoknak, sőt Magyarországnak minden királyi városának tulajdon helyhatósági szervezet, vármegyéktől függetlenség, községi belügyeiknek szabad kezelése biztosított, és királyi szabadalmakkal erősített; az ágostai és helvét vallásuaknak a törvény és békötések szabad hitgyakorlatot, iskoláik és alapítványaik szabad kezelését garantiroztak; és mégis kinek jutna eszébe a protestansok, jászok, kunok, vagy XVI szepesi városok, sőt egész Magyarország minden királyi városainak szabadalmi-leveiből azt akarni következtetni: hogy ezek Magyarországnak nem kiegészítő részei, Magyarországtól tehát el kell szakítatniok, és hogy külön igazgatás követelésére vannak feljogosítva?!

Mint hogy a birodalmi ministérium tagjai körében több jogtudósokat számít, kik a jogtan axiómjaival sokkal inkább ismeretesek, sem hogy elveknak privilégiumok általi megdöntését vagy csak megkísérteni is akarhatnák: e tekintetben eljárása tehát csak onnan magyarázható, hogy ő Magyarország „jus publicum“ ában nem eléggé jártas; mert csak így vétethette magát reá egyoldalú felterjesztésekre, és talán, mert ezek terveibe inkább beillettek, háttározatokra is, mellyek Magyarországnak épen azon sarkalatos törvényeit sértik, vagy helyesebben mondva semmitik meg, mellyeken Magyarország királyainak trónja, mint egyedüli erkölcsileg-törvényes alapon nyugszik!

Ezt bebizonyítandó ugyanazon ösvényt fogom követni, mellyen a ministérium fölterjesztésének indokolásában indult, és pusztán csak azon sarkalatos törvényekre fogok hivatkozni, mellyek erejével a fenséges Habsburg-lotharingiai ház a magyar koronát századok által szentesített jogoknál fogva bírja, — melly jogok, fájdalom, olly gyakran, de a legyőzött forradalomóta soha olly tetemesen meg nem sértettek, mint midőn az ország épségéhez nyulva, az határozottatott, miként annak területéből 600 □ mértföld kiszakítassék, és közel másfél^o millióra menő polgár elkülönített állásba kényszerítessék.

A csak mulatságot és szórakozást kereső olvasó előtt, száraznak fog látszani a korrendszerinti összeállítása minden azon okleveleknek, mellyeknek megsértetését a történeti jog barátja elszomorodott szívvvel tekinti: — mindazonáltal a törvényes jog érdekében áll az elkövetett jogtalanságot nyíltan előadni, s azt minden oldalról megismertetni.

Igykezni fogok olly rövid lenni, mint csak lehet:

I. Ferdinánd cseh király, és osztrák főherceg, II. Lajos királynak a mohácsi ütközetben bekövetkezett halála után, 1526-ik évben a pozsonyi országgyűlésen magyar királlyá választatván, Fejérvárt 1527-ik évben végrehajtott koronáztatása alkalmával, Magyarország trónját közetkező, s a törvénykönyvben tartalmazott eskü alatt foglalá el: „Mi első Ferdinánd esküszünk az egy élő istenre, hogy Mi minden lakosokat szabadságaikban és jogaikban s régi, jó, megőrzött szokásaikban megtartani fogjuk Magyarországunk határait nem fogjuk megváltoztatni, sem megkisebbiteni, hanem a mennyire tehetendjük nagyobbítani és terjeszteni fogjuk.

Miksa, Rudolf, és az ezeket követő osztrák főhercegek azon belbékétlenségek daczára, mellyekkel küzdeniök kellett, a fenebbi esküben tartalmazott biztosítékokat, mint Magyarország királyai egy vagy más alakban megújították és megerősítették; ezek törvénykönyvünkben mind olvashatók.

De itt talán elégséges, és a kitűzött czélnak voltaké-

pen megfelelő leend, csak azon okleveleket, és alaptörvényeket említeni, mellyek az olly nevezetes korszakot képező 1723-ki országgyűlés óta, a törvényes államhatalmak által megerősítve, és királyi esküvel szentesítve lőnek. Ezen évben történt, hogy a pragmatika sanctio minden akadályok kiegyenlítése és a magyar rendek köz beleegyezése mellett igttattatott ama törvénykönyvbe, mellyben a fenséges uralkodóháznak a magyar koronához igaz joga, valamint arra vonatkozó viszonti kötelességei, megállapítottak, és kölcsönösen szentesítettek.

VI. Károly, mint e néven III. magyar király már koronáztatása alkalmával adott ki, és hittel erősített meg egy biztósító levelet, melly az 1715-ki törvények II-ik cikkében lévén olvasható, 7-ik §-ában így szól: „Harmadszor: Mi az országnak és kapcsoltrészeinek eddig visszahódított és isten segedelmével jövőre visszahódítandó területeit és részeit, az esküforma értelmében is, a nevezett országba és kapcsoltrészeibe . . . egészen befogjuk kebelíteni.“

Szintazonszerint olvasható az 1723-ik évi törvények első cikkében, hol maga a pragmatika sanctio tartalmaztatik, következésképen királyaink örökösödési joga megállapítatik, mindenekelőtt ugyanazon királynak egy „motu proprio“ kimondott biztosítása, melly által a jogok, szabadságok s. a. t. ismételve megerősítetnek, és mellynek folytán a magyar rendek mintegy viszonzásból és hálából, a Magyar korona örökösségét a nő-ágú ivadékokra is, kiterjesztették. Mind ez a most már közösjoggal bíró nőágú leszármazókra, már a második cikkben előre is kötelezőleg kiterjesztetett, és okmányoltatott.

Ezen törvények erejével lépett Mária Terézia atyának elhunytá után, mint annak, kétségenkívül törvényes örököse, a magyar trónra, s ezzel a magyar királynak minden jogait és kötelességeit vette át. Mennyire volt légyen e magasztos fejedelemnö feladatának nagyságától meghatva, s milly lelkiismeretesen fogta az azt föl, Pozsonyban 1741-ik évben tartatott koronáztatása alkalmával kiadott biztósítólevele által tanúsítá, mellynek 5-ik §-ában a többi közt igéri; „Mi az országnak és kapcsoltrészeinek visszahó-

ditott, vagy isten segedelmével jövedőre visszahódítandó részeit és területeit, az esküforma értelmében is, a nevezett országba és kapsolt részeibe egészen befogjuk kebelíteni.“ — Esküjében pedig fogadja: „Mi Magyarország határszéleit, vagy a mi ezekhez bár mi cím és joggal tartoznék, elidegeníteni, vagy megkisebbiteni nem fogjuk, hanem, azokat a mennyire tehetjük, gyarapítani és terjesztetni fogjuk, és mindent eszközölnünk, mit Mi a közjóra, és minden rendek s egész Magyarországnak becsületére és jutányára megtehetni képesek leendünk, isten minket úgy segéljen!“

A fenséges asszony, a pragmatika sanctio értelmében első örökös ezt így fogá fel, így értelmezé! — S ebből az ország épségének fentartására nézve származó kötelelességeit csakugyan milly lelkiméretességgel tellyesíté is, bizonyítják az akkoriban hozott, s általa mindjárt szentesített törvények, jelesül az 1741-ik törv. 18-ik czikke, mellynek 3-ik §-a rendel: „hogy továbbá, Bács, Bodrog, Csongrád, Arad, Csanád és Zaránd vármegyék ugynevezett katonai helységei az ország és vármegyék törvényhatóságának ismét v i s s z a a d a s s a n a k és alárendeltessenek; és a tömösi, szerémi, és alsó-szlavon kerületek, mihelyt a körülmények lecsendesednek az országba „v i s s z a k e b e l í t e s s e n e k“, és törvényhatósága alá rendeltessenek.“ Jellemző, hogy a fentebbi szövegben ezen kifejezések „visszaadás“ (restitutio) és „visszakebelítés“ (reincorporatio) használatnak, mik ellentétet képezve a ministeri felterjesztésben előforduló tételekkel, olly részek visszaadatását rendelik, mellyek már azelőtt az egészhez tartoztak, és ettől körülmények által csak ideiglenesen szakítottak el. Hogy ez a nagy császárné és kormányja által valósággal így értelmezett is, eléggé mutatja ki azon körülmény, hogy a határvidék elrendezése után, a törököktől visszahódított részek, Temes, Torontál, és Krassó vármegyék nevei alatt az országba még 1773-ban, (tehát még ugyanazon császárnénak, nempedig mint a ministeri felterjesztésben hibásan mondatik, József császárnak uralkodása alatt) valóban be is kebelezettek.

II. Lipót, a kegyes és szende császár, a magyar trónra tiz évvel azon korszak után lépett, midőn a magyar alkot-

mány önkényesen eltöröltetett. Első törekvése vala a II. József császár uralkodása alatt joggal aggodalmassá lett kedélyeket megnyugtadni. Miért is magát mindjárt 1790¹/₁-ben törvényesen megkoronáztatá, melly alkalommal Magyarország jogait elődjeinek példája, s az öszszokás szerint megerősíté s hittel biztosítá. Koronázási hitlevelében benfoglaltatik a már ismeretes tétel: „Mi az országnak és kapcsolt részeinek eddig visszahódított, és isten segedelmével jövőre visszahódítandó részeit, az esküforma értelmében is, a nevezett országba és kapcsolt részeibe egészen be fogjuk kebelíteni.“ Meghíttetése alkalmával pedig arra esküdött: miként. „Mi az ország határait elidegenítüni s. a. t. nem fogjuk.“ Itt megjegyzendő, hogy az igazságos királynak ezen biztosításai, Bács, Torontál, Temes és Krassó vármegyéknek már Mária Terézia alatt történt bekebelítése után adattak és hiteltettek meg, azon vármegyék fölött tehát, mellyeknek most Magyarországtóli elszakítása van elhatározva, döntőleg rendelkeznek.

Hogy azonban a temesi bánságnak az az Temes, Torontál és Krassó vármegyéknek valóságos és föltétlen bekebelítése iránt netalán még feuforgó kételyek megszüntessenek, és azon értelem, mellyben a király az egyesült rendekkel egyetemben ezen bekebelítést esküvel szilárdították, még inkább kiderüljön, elegendőnek látom itt az 1790¹/₁ és 28-ik törv. czikk következő szavaira hivatkozni: „A temesi kerület vármegyéinek, Temes, Torontál és Krassónak, mint mellyek még az 1741-ik évi 18-ik törv. czikk következtében az országba valósággal bekebelítettek, az országos rendek közti helyük és szavazatuk ő kir. felségének legkegyelmesebb beleegyezésével ezennel visszaadtatik (restituitur). Ismét említés történik tehát azon részek és illetmények „visszakebelítéséről“ és „visszaadásáról“, mellyek Magyarországhoz tartozván, attól a törökök hatalma által elszakítottak.

Illy törvények, megerősített okmányok, és amyi királyi eskü kezességét nyújtó biztosítások létezése mellett, lehetetlen a ministérium felterjesztését részreahajlatlan bíró előtt pártolni, vagy pedig azt jogszemponthól tekintve, csak

némileg is védelmezni. Ezt magának a minisztériumnak is kellemetlenül kellett éreznie, mert különben nem kereshe-
tett volna olly indokoknál menedéket, mellyekről, ha a
felterjesztést ön szememmel nem olvasom, soha sem hittem
vala, hogy előhozathassanak. „Egy történeti visszapillantás
azt mutatja“ így hangzik a felterjesztésben „hogy Magya-
rország nem tulajdon ereje, hanem az örökös tarto-
mányok erőmegfeszítése, és az osztrák hadsaregek vitéz
összeműködése által, német és más segédhadak hozzájá-
rultával nyeretett ismét vissza.“

Mit akar ebből a minisztérium következtetni? talán
azért mert Magyarországnak a törökiga alóli felszabadí-
tásában az egész birodalom működött, sőt e czélhoz egész
Europa kereszténységének nagyobb része közvetve, vagy
közvetlenül, inkább vagy kevésbé segédkezet nyújtott —
a törököktől visszafoglalt föld nem Magyarország? a fel-
szabadított nép nem magyar többé? vagy tán, mert Mária
Terézia minden oldalról annyira fenyegetett trónját kizáró-
lag osztrák erővel meg nem menthető, s ezt kiválólag ma-
gyar, horvát, szlapon, és erdélyi harcosokkal megvédeni
és megtartani volt képes; vagy mert a hét éves háborúban
ismét csak magyar, horvát, szlapon és erdélyi hadak tevék
az eldöntő lépést; vagy végre mert Bécs a török általi meg-
hódításalól csak Sobieskynak segélye által menekülhetett,
— a visszahódított örökös tartományok nem austriaiak
többé, hanem jogszerűleg Magyar-, Horvát-, Szlapon-és
Erdélyországok rendelkezése alá állítandók. Bécs pedig
a nagy Sobiesky utódanak elvitázhatlan öröksége?!
Valóban lehetetlen hiúmi, hogy a minisztérium illy indokokra
szorult volna, ha egyáltalánfőgva fontosabbak állanának
rendelkezése alatt!

Vagy csalódásokban élek talán, mindőn most még me-
részkedem Magyarország alapjogaira, annyi király által
megerősített, hittel szilárdított, és kölcsönösen szentesített
okmányaira hivatkozni?! hiszen ezeket a forradalom maga
semmíté meg, és Magyarország jelenleg semmi egyéb,
mint egy darab meghódított föld!!

Igaz, hogy illyforma nézeteket a lapokban már ol-
vastam, de lehetetlen hiúmem, hogy azokat maga a mi-

nistérium oszthatná, s pedig azon oknál fogva nem: mert én a ministériumot elvben monarchiai érzel-
münek tartom, és mint illyének, magától, a monarchia
legbiztosb és erkölcsileg egyedül igazságos alapját ellöknie
lehetetlen. Továbbá, mert magát alkotmányosnak
nevezi, de mint illyenek egy monarchiát az erősebb jogára
építeni akarnia szinte lehetetlen; mit bizonyosan teendő
lenne, ha azon alaptörvényeket, szerződéseket és ok-
mányokat, mellyek a magyar királyok jogait határozzák
meg, a nemzet és korona függetlenségét kölcsönösen védik,
megtagadni akarná; s végre, mert okoskodásának két ol-
dala van: — ha egy uralkodó vagy annak kormánya tör-
vényellenes irányban működén, a korona jogait mégsem
vesztheti el soha, akkor szinte kétségen kívül áll, hogyha
egyesek, vagy akár sokan a népet tévútra vezetve, zen-
düléseket és lázadásokat idéznek elő, az egész nemzet al-
kotmányos szabadságaitól azért meg nem fosztathatik. —
A kikre a hiba esik büntetessenek a törvény szerint; de a
nemzetnek ártatlan vagy tévösvényre vezetett millioit sem
egyenkint egyénileg, sem pedig egyetemben mint nemzetet
véve megsemmíteni nem szabad.

Az imént mondottakból tehát világos, miként a mini-
stérium felterjesztése, mindamelllett, hogy ő történeti, ki-
váltásokból merített jogokra ohajtana támaszkodni, mégis
egy évezredes országnak történeti jogát dönti meg; ön-
magával tehát egy sajátyszerű ellentétben áll, s épen azért
kell, hogy az sokak által, Magyarországra fajlag ellensé-
gesen irányzott intézkedésnek ne ok nélkül tartassék.

Második bizonyítványát annak, hogy a jelen hatalom
kezelői Magyarország történeti jogával épenséggel, mitsem
gondolnak, abban találjuk, miként egy olly köztény mulasz-
tatik el, melly Magyarországbán eddigelé nem mint üres
szertartás, hanem mindég mint diplomatikai nevezetességi
tény ünnepelettétvén, a törvények által megírt modorban,
gonddal és óvatossággal hajtattott végre. — Értem a ki-
rály koronáztatását!

Koronázás alkalmával a magyar király a nemzet sza-
badságait írott hitlevél által biztosítja, s egyszersmind
azoknak, valamint minden egyéb alkotmányos kötelessé-

geinek sérthetlenségét testi hittel igéri. Nem pusztaszertartás tehát ez a koronázás: az egy politikai vallásos tény, melly Magyarország alaptörvényei szerint jogokat tulajdonít, és kötelességekre késztet, jogokat biztosít, és kötelességeket vesz igénybe. Ezért játszott a magyar történetben mindég olly nagy szerepet, s a magyarok által azért vitetett mindég amyi kegyelettel végbe.

Midön tehát második József császár magát meg nem koronáztatá, a törvényes szabadságaik fölött féltékenyen örökös rendek II. Lipót király alatt egy törvényt alkottak, melly imígy hangzik: „Hogy minden kétely megszűnjék, melly az elfogadott, és ő királyi felsége által kiadott koronázási hitlevél némielly szavainak értelméből az ország örökös királyai által teljesítendő koronáztatásra nézve, az ország alaptörvényei ellen fölmerült, vagy jövő időben fölmerülhetne: ő cs. k. felsége legkegyelmesebben beleegyezni méltóztatott, hogy a királyi ünnepélyes beigtatás és koronázás, az uralkodás mindannyi változásakor, hat, az előbbi király halálának napjától számítandó hónapok alatt törvényszabta módon multhatlanul megtörténjék. (Lásd az 179 $\frac{1}{4}$ -ik évi 3-ik törv. cz.)

Már 19 hónapjánál több folyt le, hogy legkegyelmesebb urunk Ferencz József 1848-ik év december 2-án egy nyiltlevet bocsátott, mellyben ő felsége kijelenti: „Miután legkegyelmesebb urunk-bátyánknak, ő felsége I. Ferdinánd császárnak, e néven Magyar-és csehország V. királyának tetszett a mai napról kelt legmagasb nyilatkozványában kimondott okoknál fogva, az összes osztrák birodalom trónjáról s így az azzal felbonthatlan kapcsolatban álló Magyarország koronájáról is lemondani; és a mi, a pragmatika sanctio által rendezett, s az ország törvényei által meghatározott trónörökösödéshez képest az uralkodásra hivatva lévő legfenségesb urunk-atyánk Ferencz-Károly cs. k. főherczeg ő fensége, a koronához jogáról egyszersmind szinte ünnepélyesen lemondott, Mi természetes és törvényes örökösödési jogunknál fogva, többi álladalmaink kormányzása mellett, Magyarországét, és az erdélyi nagy fejedelemségét is megkezdettük.“

Mennyi kegyelet ömlik el ezen szentesített, és a dicsőült elődök által okmányolt határozatok szoros megtartására nézve, kiadott királyi nyilatkozmány fenidézett tételein, melly, minthogy minden ellenjegyzés nélkül jelent meg, teljes joggal a legfenségesb uralkodó ház saját érzelmi kifolyásának tartandó; — azon igazságos és nagylelkü érzelmek kifolyásának, mellyek minden pártoskodáson, nemzetiségi vitákon, és magánérdekeken fényesen tülemelkedve állanak! Mennyi boldogságot hozott volna reánk békés körülmények közt illy fejedelem, mennyit várhatunk mi még mindég tőle, ha jóakarata megerősödve felettünk lengeni fog!!

De daczára a fenidézett törvénynek, daczára ezen kegyeletnek, mellynek a fejedelem a haza történeti-jogára nézve olly nyiltan adá tanúságát, a magyar király megkoronáztatása a hatalom kezelői által még csak nem is érintetett; mi ismét csak annak bizonyítványául kéntelen szolgálni, hogy a minisztérium Magyarország történeti jogát figyelembe venni épen nem is szándékozik.

Ha ezen két tényen fölül, fölállított tételelemnek még több bizonyítványa is kívántatnék, azok a naponkinti eseményekből tömegesen meríthetők. — A törvénykezési eljárás önkényesen változtatik meg, Magyarországbani szolgálatviselésre idegenek szállítatnak föl, és küldetnek, a törvényesen fölállított hivatalos nyelv, a minden nemzetségek egyenjogúságának nevében egy idegen által szorítatik ki, a vármegyék és városok öngazgatási joga tudomásba sem vétetik; az ország törvényellenesen ujra s máskép osztatik föl; az iskolarendszer önkényesen kezeletik, magyar tanodák németekké nyilvánítatnak; törvénytelen adó vettetik ki; szóval az ország minden királyilag biztosított alaptörvények ellenére pátensek által kormányoztatik, felolvasztatik, és annak idegen elemek általi fölszivatása czéloztatik.

Nem lebeghet fön tehát semmi kétség, hogy a minisztérium, eljárásában Magyarország alaptörvényeit mind szeméből téveszté és ezökből minden monarchiai érzelmü hazafinak kötelessége, figyelmeztetőleg fellépni és reá mutatni azon feneketlen örvényre, mellynek a monarchia

telt vitorlákkal neki ered, ha a ministerium azon legbiztosb és legigazságosb partkövet, — a történeti jogot — mellyhez az kötve vala, fellöki!!

Azért akarom a ministérium rendszerét e tekintetben szigorúbban elemezni.

Egy idegen hódítónak — ha elég hatalommal bir reá — lehet, sőt legtöbb esetben kell is a legyőzött nemzet multjára nem figyelni, és törekvését oda irányozni, miszerint annak minden történeti emlékeit tüzzel vassal kiirthassa; mert hiszen ez mind ellene, tényleges joga ellen emelkedik. Nem így a nemzetre örökül szállott törvényes (legitim) fejedelem, kinek trónja ős szerződésen nyugszik, mellyek okmányok, és századok óta ismételt kölcsönös eskük által szilárdítattak és szentesítettek meg. Ez a lázadást ugyan szinte fegyverrel győzi le; de nem uralkodik fegyverjoggal (*jure armorum*) mint a kül hódító, hanem igaz törvényes jogánál fogva (*jure legitime potestatis*). Mint ilyen a lázadókat törvény értelmében jogszerűleg bünteti, holott a hódító a győzelem után semmi vétséget sem üldözhet, mert hiszen annak hűséggel és engedelmességgel senki sem volt köteles! Ő uralkodó lett győzedelménél, az erősebb jogánál fogva, de engedelmességre csak illy értelemben s addig számíthat, míg ő az erősebb. Nem így az örökös fejedelem; ez csak azért nyúl fegyverhez, hogy igaz jogát, és az álladalomban a törvényes hatalmat helyreállítsa, és az alatt míg a közrend ellenségeit fenyíti, a tévutakra vezetett, vagy önkéntelenül vétkezett polgárokat kötelességeikre téríti vissza; s mindenkinek védelmet nyújt a személy és vagyon megtámadói ellen. Ő maga pedig törvényes állását foglalja el, annak minden jogaival, kötelezettségeivel.

A törvényességnek, csak így felfogva, van meg azon erkölcsileg igazságos értéke, melly semmi által sem pótolható; a monarchia csak úgy állítva bir azon saját szerű rendíthetlen alappal, melly évek ezreit éli túl, és melly más kormányzási formák számára hasz-

talán kerestetik, de soha fel nem lelhető. Csak az ezen elvekhez ragaszkodó fejedelmeknek lehet vihar és veszély közt istenére és igaz jogára bizodalommal hivatkozni. Más-kép működő kormányok egy hódító hatalma által fölemel-tethetnek ugyan; addig még az azzal bir, háborítatlanul uralkodhatnak, sőt még abszolút álladalmat is alapíthat-nak, — de alkotmányos közigazgatás tulajdonságait, szá-mukra soha igénybe nem vehetik. —

Ez erkölcsjogtani felfogása egy elvnek, melly mo-narchiai szempontból tekintve, alaposan meg nem czá-folható, miért is azt monarchiai kormánynak soha felad-nia, vagy épen mellőznie nem lehet, sőt azt működésé-nek egyedüli kiindulási pontjául kell választania.

Föltévén, de meg nem engedvén, hogy Magyaror-szág történeti joga a legujabb események által sarkaiból annyira kiforgattatott, hogy általán fogva azon kényszerű-ség áll elő, miként egy új álladalmat kell alapítani: még ezen esetben is, melly tetteleg fen nem forog, mint kö-zelébb bizonyíthatni törekedendem, — a ministériumnak Magyarországhban követett rendszerét olyannak kell nyi-latkoztatnom, melly nem gyakorlati, nem kivihető.

Az mondatik, hogy mulandó igazságtalanságokat, sőt nagyobb szenvedéseket sem lehet tekintetbe venni, mi-helyt általa olly nagy czél, mint egy erős egyetemes birodal-mnak megalapítása elérhetőnek látszik. Illy nagy fel-adatra, ha kell, nagy áldozatokat is kell szánni. — — En ezen tételt nem magyar szempontból akarom czáfolni, hanem mostanra csak mint a közbirodalom polgára, és épen azért részrehajlás nélkül, s nem is az Austriábani németsegi felsőbbtség érdekében akarom elemezni. En még azt is meg akarom engedni, hogyha mi valamennyien csupa egyetemes osztrákok lennénk, mi mint ollyanok egy boldog, nagy álladalmat képezhetnénk. De miután na-gyobb többségünk még mindég nem osztrák, ollyanokká tehát még csak válnunk kell. — Vélekedésem-szerint azon-ban ahoz már csak azért sincs okszerű kilátásunk, mert az e célra mulhatlanul megkivántató csendes idő fog hi-ányzani.

Mindenkinek meg kell engednie, hogy a nemzetiségi érzelmek illy hatalmas magasultsága mellett, legalább is egy nemzedék volna szükséges, miként a magyarok, horvátok, csehek s. a. t. s. a. t. nemzetlenítését eszközölni, és a népből németosztrákokat alkotni lehessen. Mert hogy a most élöket n é m e t e k k é senki sem képes átalakítani, azon csak senki sem kételkedend, ki látta, hogy a magyar, nemkülönbén a horvát és szlavin nép az imént múlt időkben csupa nemzetiségi magasultságból mire lön képessé, — valamint amazokat Kossuth a nemzetiség által a király ellen, úgy ezeket a bán szinte a nemzetiség által a királyért izgatta fel. — Tehát legalább egy nemzedéket kellene újra nevelni, egészen némétté tenni; de mikép leend erre a megkívántató csendes idő megszereshető? Ki kezeskedik, nem egy nemzedékre, de csak néhány évre az europai békeért? Lehetend majd azon erélyes állást, mellyre Austria egy europai háború körülményei közt hivatva van, fentartani, ha az ostromállapotnak a birodalom nagyobb felében fent kell maradnia? De viszont lehetend-e ezt tetteleg s nem névszerint megszüntetni mind addig, míg a jelen nemzetiségellenes, s a németségi egyeduralkodás felé mintegy ostromlépéssel rohanó politika követtetik? Ezen Richelieu-modorú terv kivitelére, — feltévén, hogy egyáltalán fogva létesíthető lené — véleményem szerint nincs idő; s egyébiránt is, egy nemzedékre terjedő vas Absolutismus által lenne csak utolérhető. De nehezen hiszem, hogy valaki illy absolutismusra a mi körülményeink közt, és olly hosszú időre, józan ésszel vagy csak gondolhasson is!

Ezen támokoknál fogva merem állítani; hogy a ministérium rendszere, mellynél fogva a közbirodalmat, a történetijog félretételével egy töröltött térre szándékozik újra építeni, gyakorlati szempontból tekintve sem állhat meg, mert magában kivihetetlennek, és sikerülés esetére veszedelmesnek mutatkozik! —

b) A központosítás.

A ministérium törekvése, minden hatalmat központosítani oly bizonyos, hogy az ember ezen állítmány további bebizonyítására fordítandó fáradságától magát megkímélhetné; fővonaláiban azonban néhány szembeszökő adattal meg akarom mégis világítani.

A helyhatósági életnek valamint a vármegyékben, úgy a városokbani egyszerű megszüntetése; a tisztviselőknek a ministérium és organumai általi abszolút önkényű kinevezése; a választási jog megsemmítése; a helyhatóságtól független olly rendőrségnek behozatala, melly mint egy külön, sőt fölül álló, de mindenesetre erősebb hatalom, az álladalomban mintegy álladalmat képezve, külön műszerek által csak a középponti hatalomnak van alárendelve; iszonyú és Magyarországbán még eddig nem ismert terhekkel összekötött bürocratiának alkotása, és annak a központi hatalmaktól közvetlen függése s. a. t. s. a. t. nyílt bizonyosságai, hogy a ministérium minden hatalmat saját kezébe egyesíteni, azaz központosítani akar.

Ha a ministérium ezen törekvését általános szempontból tekintem, elég a történetre hivatkoznom. A hatalmasok mindég uralkodni vágytak, s azért előttök a hatalmak központosítása, állandóul s mindég kívánatos és keresett uralkodási eszköz volt. De a történet arra tanít, hogy a hol a központosítás teljes értelemben, s bár milly alakban vitetett keresztül, ott mindég a leggyakoribb, legmegrázkódtatóbb, és leggyökeresb forradalmak keletkeztek. Róma és Páris, az az ős, ez az új időben tagadhatatlan példát nyújt reá; ellentében Bécsnél, hol, a hatalmak központosítva nem lévén, a forradalom csak tűnékeny eredményeket vivott ki, s csak ideiglenes zavaroakat szült. Kérdem a központosítás barátit, milly lett volna az osztrák monarchiának sorsa, ha Milánón és Bécsen kívül Inspruckja és Ollmüczcze, Olaszhonon és Magyarországon kívül, Ausztriája, Cseh- és Horvátországa nem lett volna? Mivé vált volna az olly mohón ered-

ményezett egyetemes nagy összesálladalom, ha a tartományok belfüggetlensége nem bir vala elegendő életerővel még akkor is, önállólag fellépni, a korona segélyére sietni, és a monarchiát megmenteni, midőn a középponti hatalmakkal összekötött erek már el voltak metszve? Mi történt volna, ha a biztossági-bizottmány (Sicherheitsausschuss) és az Aula, miután Bécsben már minden hatalmat kezökbe tudtak keríteni, ez által egyszersmind a birodalom minden tartományainak és országainak közhatalmát megszerezni képesek?! — És mindemellett centralizálni akarnak, mindennek a ministerek bureaujából kell kifolynia, és — telegraph vonalként — abba visszafolynia. O boldogtalan politikája a sokatkormányzásnak! Ugyan biztatók az emberekre, saját ügyeiknek magok közt, tulajdon tetsző szokásaik szerinti elintézését; annál kevesebb okuk leendő veletek elégedetleneknek lenni; örködjetek az egész felett, és a hol szükség lejtésétek azt, de ne avatkozzatok tisztviselőitek serege által a községek, a helyhatóságok házi életébe!! A mit ti tesztek az is csak emberi, tehát tökéletlen leendő, és vádoltatástokra elég okot nyújtand; holott az ember ugyanazon tökéletlenségei mellett, de saját hatáskörében sokkal nyugodtabbnak érzi magát! — Gondoljatok a centralisatio rémeire! Párisban egy utczai összecsendülés utczai harczt okoz, ez mindinkább vérengzőbbé válik, és harmadnap a dynastia rogy le, hogy másnak csináljon helyet; de ez sem szerencsésebb! Tizenhatsz fátárságos küzdelmi év után ugyanazon jelenet ujul meg, és a monarchia bukik, mert — a középponton kívül sehol sem lelhet egyetlen egy támaszt is; mert Párisban minden hatalmak központosítva vannak; mert azon párt, melly eléggé merész és szerencsés a létező államhatalmat megbuktatni, a központosítás által egyszersmind a főhatalom minden lejtőszálait kézrekeríti, és ezek által hatalmát az egész országra kiterjeszteni képes. —

De ha a központosítást Austria fajlagos viszonyaira, és Magyarországnak még sajátosabb vonatkozásaira alkalmazva akarjuk megbírálni; akkor az osztrákkormány által e tekintetben megkezdett irány még inkább

sajnálható; és kétszeresen szánható, hogy azon urak, kik jelenleg az Osztrákbirodalom sorsának lejtésére vannak hivatva, egy nemzet saját szerűségeit vagy teljességgel nem ismerik, vagy pedig azok figyelembe nem vételét háttárolták el; olly saját szerűségeit, mellyek tetteleg léteznek, történetileg igazoltattak, és a legnyomasztóbb körülmények közt, magoknak érvényt szerezni tudtak!!

Nem látom helyenkivülinek itt azon író szavaira hivatkozni, ki a magyar történet fürkészésében megöszülve „Magyarországnak és lakóinak“ történetét adta ki. Ez József korszakának leírásában, melly a mostanival szembeszökő hasonlatosságú, a többi közt ezeket mondja:

„Mintán József egyeduralkodásának első napján minden vármegyéhez írt körlevele által Magyarország népeit, jogainak, kiváltságainak, szabadságainak és előnyeinek sérthetlenségére nézve biztosítá, nemkülönbén a hatóságokat közigazgatási körökben, és a bennök működő tisztviselőket hivatalos viszonyaikban eddigi utasításaikkal s kötelezségeikkel mind megerősíté, ezen biztosításukról maga látszott első megfelejtkezni, oda irányzott serény törekvései közt, miszerint a közügyek a hatóságok közt czélszerűbben osztassanak föl, és a tárgykezelés, siettetés tekintetéből egyszerűsítessék.

Már mint anyjának országlótársa átlátta, mennyire hasznos légyen, a kamarai ügyeket a politikai ügyekkel, mellyek egymásközt közönségesen igen szoros kapcsolatúnak, kezelési tekintetben is egyesíteni, miszerint elintézésük, az olly gyakoriban előforduló kérdezősködések, tanácskérések, vitázgatások, és vegyes bizottmányok által, annyira ne hátráltassék. E czélból tehát a kamarát megszünteté, és minden olly ügyek kezelését, mellyek a magyar - erdélyi kincstárra vonatkoztak, a magyar - erdélyi, és a mellyek a cseh tartományokat illették a cseh-osztrák udvari kancelláriára bizá, egyszermind az ide tartozó számvevőséget is, a két illető hatóság alá állítván. Megfontolva továbbá minden eszközöket, mellyek a közjó előmozdítására czélszerűen hathatnak, az eddig

elkülönözve volt magyar és erdélyi kancelláriákat egyesíté, nem is kételkedvén, hogy ezen intézkedését a rendek köszönettel veendik, mert általa egy régi, de nem teljesített ígélet, mellynek erejével Mária Teréziának és utódinak Erdélyt, mint az ország koronájához tartozó földet, magyar királyi minémiségben kellenék birni, és kormányozni, tökéletesen teljesevésbe megy. De így a két hatóság teendői félannyival szaporodván, azon szükség merült fel, hogy részint a hivatalnokok száma nagyobbítassék, részint pedig némelly tárgyak kezelése elkülönítessék; az első, két alkancellárnak és négy új udvari tanácsosnak kinevezésével, nemkülönben az egész előbb elkülönözve volt erdélyi kancellária személyzetének alárendelésével eszközöltetvén, a másik minden egyházi, iskolai, kegyes alapítványi, törvényes, és úrbéri tárgyaknak külön bizottmányokra lett ruházásával létesítetett.

E mellett a helytartótanács szerkezete változatlanul nem maradhatott. A legnevezetesebb változás az volt, hogy Pozsonyból Budára, Magyarország fővárosába tétetett át; mert József nézete szerint, a jól rendezett államkezelés azt igényelte, hogy a törvények végrehajtásával, közjó előmozdításával, és józan államgazdászattal megbizott hatóságok a középpontban vonassanak össze, miszerint a lakosok, ügyeiket az ország minden részeiből és hozzátartozó kerületeiből egyforma távolságról szorgalmazhatván, onnan viszont a fejedelem parancsait is, az ország minden részeibe egyforma sebességgel lehessen közzétenni. Szintezen okból lőnek a legfőbb törvényszékek is, a hétszemélyes és királyi tábla a központba által téve. A helytartótanács és főhadikormány által kezelt ügyek szoros közössége szülte ez utóbbinak szinte oda lett áttételét. József a magyar udvari kamarát, melly az udvari kancelláriához csak az imént csatoltott, jövő évben a magyar kir. helytartótanáccsal egyesítette; melly alkalommal minden hatóság segéd hivatalai, levél és pénztárak, mellyek általuk eddigelé külön kezeltetvék, egybe vonattak; csupán a korona jogaira vonatkozó régi okleveleket őrző kamarai levéltár maradt elkülönítve, mindamellet azonban az egyesített államha-

tóság főfelügyelésének alárendelve. Az eddigi kamaraelnök gróf Erdődy János, hív kezelésének elismerése, és a szent Istvánrend nagykeresztesévé lett nevezetése mellett elbocsátatott, kamaraelnök helyébe pedig a helytartótanácsához gróf Niczky Kristóf, Józsefnek meghitt tanácsadója, és terveinek tevékeny előmozdítója az ország főkincstármesterévé neveztetett. A kincstármesteri hivatal Erdélyben a kormányzékkel egyesítetvén. Mind ezen rendelkezések által, a fejedelem a rendeknek országgyűlésileg felhozott és többször ismételt kívánatait nem csak tellyesíté, hanem túlhaladá; mert a rendek mindég csupán a magyar kamarának a bécsitőli függetlenségét szorgalmazták.

Mielőtt azonban mind ezen áthelyezések végre lettek volna hajtva, József a magyarok kedélyei és nemzeti érzelmei ellen a legérzékenyebb megtámadást intézte.

Tizenegy heti körutat tévén Magyar-, Horvát-, Szlavon-, Erdélyországon és Bukovinán keresztül, valamint egy téli úttal Olaszországot is bejárván, magát kísérő udvaroncok ámitó hitegetései, vagy ravasz hivatalnokok képmutatásai által sehol sem vakítatva, mindent ön szemeivel látott, mindenkinek beléphetési engedelmet adott, mindenkit meghallgatott, maga kutatott, bírált, szemlélt, és magyarelles benyomásait talán önkéntelenül épen ez által szerezvén, 1784-ik év nagyhét szerdáján a helytartótanácsához parancsot intézett, miszerint a királyi méltóság jelei, és Magyarország szent koronája, mellyért a magyarok ezrei vagyont, vért, életet áldoztak, a pozsonyi várból haladék nélkül Bécsbe hozassanak, és az udvari kincstárba tétessenek, mert ő a budai egyetemnek Pestre leendő áttételét határozván el, egyszersmind rendel, hogy a hittudományi karnak, és a magyar növendékpapság nagyrészének a pozsonyi várban lakások utalványoztassanak. Ezen ürügy egy keresztüllátzó palástoló szer vala, hogy mögéje a fejedelemnek a magyarok iránti akár valódi akár pedig csak gyanított bizalmatlanságát rejteni lehessen. Miért is a helytartótanács bátorságot vévén, az ezen parants elleni

sürgető kérelmét egy nyomatékos felterjesztéssel a felség elibe juttatá. De József ismételt parancsa tétovázás nélküli engedelmisséget követelt. Husvét harmadnapján az e czélra lerendelt Csáky János fő udvarmester, Batthyány József primás és bíbornok, Niczky, Győrffy, Zabráczky, Mándits, Csáky József, Mednyánszky, Batthyány Antal, Erdődy, Apponyi, Eszterházy, Skerlecz Ferencz és Miklós, Radkovits, Klobusitzky, Bacsák, Szécsényi, Boros, Darvas helytartósági tanácsosok, és Mihálkovits, Somsits, Németh, Vág, és Klobusiczky udvari titkárok jelenlétében, gróf Keglevics József, és gróf Balassa Ferencz koronaörök a magyar alkotmánynak szentként tisztelt örképét, a koronát átvévén, négy magyar testőr kíséretében, Austria székvárosába hozzák. Ez egész Magyarországra nézve a legfajdalmasb gyásznapp volt, felelem és rémület napja minden Pozsonyban létezett honfiakra nézve, kik a történetekben az alkotmány, szabadság, és haza vesztét sejtették; magára Józsefre nézve pedig szerencsétlenség napja vala, mert reá nézve a magyarok szeretete és bizodalma visszahozhatlanul vesztve lőn.

Még ezen seb vérzeni meg nem szűnt, midőn keblökbe egy mást ütött, szintolly fájdalmas de mélyebben hatót. Ki kísérletet tesz, egy népre idegen nyelvet a czélből felkényszeríteni, hogy az rendjeinek gyülekezetében, s mint törvényes úgy más közügyeinek ellátásában is ezzel élni legyen köteles, benne azon vállalkozó hitet ébreszti és öregbíti: miszerint ő elhátározta a nép nemzetiségét tönkretenni. — És a magyarok ezen hite már nagy nyomatékkal fejezé ki magát ama felterjesztésekben, mellyeket Bars, Szabolcs, Szatmár, Torna, Zólyom, Zemplén, és más vármegyék nemesi közönségei József elibe a következő parancs ellen juttattak: „E naptól számítandó három év lefolyta alatt Magyarország minden tisztviselőinek meg kell tanulni német nyelven folyvást beszélni és írni. A harmadik év végével a diák nyelv használata Magyar, Horvát, Szlavon és Erdélyország minden kormányzékeinél megszűnik. Minden fő-

al- és másodrendű hivatalnok, ki három év múlva a német nyelvben még nem eléggé jártas, elbocsátatik. Minden közügyek, vonatkozzanak azok bár a rendőrségre, államgazdászatra, védrendre, egyházra, közoktatásra, vagy az igazságkiszolgáltatásra, három év múlva egyetlen egy hatóságnál sem fognak máskint mint németül kezeltetni; mind szinte a törvények és országos határozatok is, többé nem az eredeti diák, hanem német nyelven fognak szerkeztetni. Ezen rendelet alkalmazása folyó évi november első napján a legfőbb udvari hatóságoknál, jövő évben a vármegyéknél, és harmadik évben végre minden törvénytörvénykezéknél vegye kezdetét, s diák iskolába olly ifjú már most se vétessék fel, ki a német nyelvben járatlanak találhatik.“

Teljes nyolcz százada — így irt Bars nemesi közönsége — hogy minden királyok, és köztök az osztrák házból tíz, a magyarok hálás emlékében élő uralkodók, az országglási ügyekben mindég a diák nyelvet használták. Az ország eredetétől kezdve, minden törvény, királyi könyv, országosparancs, kiváltság, adományi-és beigtatási oklevél diák nyelven van szerkesztve; az ez által honos, nemzeti lett, az ország lakosinak legalább kétharmadrésze folyvást beszéli; és ha a törvények örökökké és élökké tekintetnek, akkor azon nyelv is, mellyen szólnak, és engedelmességet követelnek Magyarországnban élő, és nem holt s. a. t.“ „Sajátságos szokások és törvények behozatala nem három évet, hanem nemzedékeket igényel; az államnyelv, annak megfelelő népszokások és kormányzási rendszer megváltoztatása pedig századokat, s. a. t.“ Erre azon zavaroknak rövid kimutatását következteté, mellyek a közügyekre s főleg az igazságkiszolgáltatásra nézve rendelt ujtásokból keletkezendnek, és megemlíté azon hátrányokat is, mellyeknek magára a fejedelem legmagasb személyére nézve is multhatlanul be kell következni.

Merészebben irtak a szabólcsiak: miszerint az emberek milliói nem a fejedelem végett vannak teremve, hanem a gondviselés őt helyére ezek végett rendelé. Emlékezteték őt azon királyi biztosítására, mellynél fogva

az alkotmányt, nemzeti jogokat és szabadságokat ép-ségben kellene fentartania, — annak az állításnak pedig, mintha a diák nyelv Magyarországon holt lenne, ellene mondtak.“ — „Nyolcz száz éve él köztünk a diák nyelv — irák a szatmáriak — szóbeli és köznapi forgalomban, él a törvényekben, a köz és magánügyek kezelésében;“ feterjesztésüket azon kérelemmel fejezvének be, hogy egy idegen nyelv fölkénszerítése által saját szeretett hazájukban száműzöttekké, idegenekké ne tétessenek, és a nyelv megszüntetése által a nemzeti szellem és jellem is meg ne szüntessék. A jámbor szatmári urak még fel nem fogták volt, hogy épen a nemzeti szellem az, mellyet a helyett hogy mivelnie és használnia, kellett volna, második József mint egy gyűlölt rémet minden módon üldözendőnek vélt. A tornaiak okait hozák föl, hogy a magyar népek a diák nyelv használatában miért egyesültek. Hogy Europa többi népeivel állván érintkezésben, miután azok a magyar nyelvet, a magyarok pedig a külnyelveket nem ismerik, őket a diák nyelvnek, mint minden mivelte nép előtt ismeretesnek felvételére ezen körülmény vezérlé. Továbbá, hogy a német nyelvnek, olly különféle tájszójárásai mellett, mint az egyformaság, mint az átalánosság hiányzik; és legkevésbé lehet mint mivelődési eszközt akár tudományosság akár állampolgári miveltség tekintetéből a diákkal párvonalozni. — Röviden és erélyesen jelenték ki a z e m p l é n i e k : Miszerint a vármegye közönsége nem áll csupán tisztviselőkből, hanem elnökökből, földbirtokosokból, egyházi személyekből, az összes nemességből és hivatalnokaiból. A német nyelvben ezeknek legkisebb része jártas, következőleg kényszerülve lenne a közgyűlekezetekből elmaradni. Igen rosszul volna tehát olly közgyűlés ellátva, melly csak egy kis számú némákból, és a német nyelvbeni ujonczokból állana. Hogy az elemi iskolák csak rövid idő óta, s még nem is egészen hozattak be; a német nyelv tehát Magyarországon mintegy még csak most születik. Ehez azon nehézség is járulván, hogy minden kor illy rögtönös ujítást elviselni nem is képes, miszerint agg és középkorú férfiak köz-

és magánügyekkel lévén elhalmozva, még idegen nyelvet is tanuljanak; sőt bár az ifjak is, kik eddig magyar szel-
 lemben neveltetvék, tanítatvák és mivelletvék, rögtön sza-
 batos német beszéllökké és írókká alakítassanak át. Hogy
 az, miként Magyarhon lakosi, kiket több mint századé-
 ves háborúk által iga alá juttatni nem lehetett, most a
 béke kellő közepében németül tudó idegenek uralma
 előtt hajoljanak meg, az igazságnak, és fejedelmi sze-
 retetnek éppen nem megfelelő. Elemedett korú férfiak, kik
 az osztrákörökösödési rend érdekében vítt harczokból se-
 bekkel földve tértek vissza, és ellenséges fogság zakla-
 tásait túrték el, a királyi paraucs tartalmát sohajtva és
 zokogva hallották, mert a német nyelvben nem lévén jár-
 tasok, magokat a közgyűletekből kizárva, tulajdon honuk-
 ban számkivetve, és mielőtt elhunyt atyáikhoz térnének,
 keserű fájdalommal látni lesznek kéntelenek, hogy iva-
 dékuk idegen néppé változott. Maga Timur bek a si-
 nai tartomány mogul hódítója, és utódi, felhagytak a
 hasztalan törekvéssel, azt tulajdon népük mintájára át-
 alakíthatni, sőt magok is a meghódított nép nyelvét és
 szokásait vették föl, hogy annak szeretetét és bizodal-
 mát megnyerjék; de a magyar nép a legfensőbb elhatározás
 folytán más néppé változzék, mert nyelvével, szokása,
 életmódja, erélyes nemzeti jelleme, melly által eddig
 magát minden más néptől megkülönböztette, sírba száll.
 A németek a többi fajjal aránylag a birodalom legkisebb
 részét képezik Magyarországon, Erdélyben, és a Szé-
 kelyföldön Magyar, Cseh, Morva, Silézia, Galliczia, Lo-
 domér, Horvát, Szlavon és Dalmátországokban s tarto-
 mányokban a szláv, a többi részekben olasz a főnép.
 Nem könnyen lenne tehát elszívvelhető, ha ennyi népre a
 legkisebb rész nyelve kényszeritetnék. Végre, hogy egy
 nemzet mivelődése nem alapszik a német nyelvre, hanem
 a tudományok és művészetek rendezett állapotára, ez
 egyedüli eszköze lévén az erkölcsuomitásnak, mint
 Francia- és Angolhon fényes példával tanúsítja.“

Nem tekintve mindezen, igen jelentékeny intésekkel
 szerkesztett felterjesztésekre, József parancsánál maradt.

A magyarok nemzeti gyűlölségét a németek, és most

már a német irodalom ellen is — épen ellenkezőleg ahhoz, mit József akart — senki hathatósabban és tervszerűbben nem ingerelheté és növelheté, mint épen ő. Megkezdett ösvényén azonban e jelszó mellett. „Tu contra audentior ito“ következetesen haladva, ismét egy parancsot bocsátván, azt rendelé, hogy katonai hatalomkar védelme alatt egész Magyarország minden házai összeszámítassanak, és mint a nemes, mint pedig a polgári lokosok összeirassanak. A fejedelem szándéka csak a föld és nép valódi ismeretére terjedt, de a magyarok nem lévén kellőleg előkészítve, ezen intézkedés haszna, és becsületessége iránti meggyőződésre, nem voltak fogékonyak. Miért is ellene minden vármegye közönségétől ismét a leghathatósb felterjesztések intéztettek, s miután feleletül azt nyerék, hogy a fejedelem őket a szolgálatára lévő eszközök által fogja tudni engedelmességre kényszeríteni, — Nyitra vármegye közönsége a királyi fenyegetést daczczal fogadta; de a hatalomnak engedni lévén kénytelen, főispánja gróf Forgács Miklós hivatalától fosztatott meg, mi által tekintélye a nemzet színe előtt még inkább öregbedett. Szintolly lelkesen, csakhogy inkább megfontolva fejezé ki a temesi közönség engedelmisségét, de olly modorban, hogy az alattvalók illy engedelmissége, a fejedelmek előtt nem lehet igen örvendetes. „A törvényekre“ úgymond „és alapszerződésekre hivatkozva, az összeírás helytelenségét és káros voltát kimutatók; felséged ellenben félrevetvén alázatos felterjesztésünket és mellőzvéni minden jog és törvényeket, azt nyitakoztatja, hogy mi a felséged rendelkezésére álló kényszerítő eszközök által leszünk szorítandók. Ismerők, vagy csak gyaníthatók vala felséged ezen nézetét, mi a szükség által kényszerítve, a feltétlen hatalomparancsot végrehajtottuk volna. De így azt hívén, hogy felséged velünk jog és törvény szerint bánand, lelkiisméretünkben köleleseknek hittük magunkat, felséged, a törvény és haza iránt tartozott hűségünkkel észrevételeinket a királyi zsámoly elibe terjesztmi; mi tehát minden engedékenységgel fogunk a parancsra hajolni, de nem szabadon és önként, mert lelkiisméretünk, és a haza iránt fogadott hűségünk ellenére beleegyezésünket nem adhatjuk.

És miután felséged olly tárgyakra nézve is, mellyek az egyházitau fogalmai szerint az üdvösségre múlhatlanul szükségesek, a lelkiismeretnek szabadságot hagyott és biztosított, hisszük, miszerint felséged ezen számítási és összeírási ügyben, a mi lelkiismeretünknek is bántatlan szabadságot engedend. Mi csupán a szükség kényszerűségének engedve, s egyedül honszeretetből engedelmeskedünk, mert látjuk, bármilly ellenünk intézett eszközhöz nyúljon is felséged, a hazára nézve egy sem leend üdvöz, felségedre magára nézve pedig mindegyik káros leend. Kényszerítés a beljöllét megalapítására hátrány nélkül soha sem alkalmaztatott; erre csak törvények vannak képesítve, mellyek üdvössége általánosan el van ismerve, s mellyeknek azért kiki örömmel engedelmeskedik.“ — A józan ész, megfontolás és nemzeti önérzet illy fegyverei hathatósabbak valának, mint azok, mellyeket Bocskay, Bethlen, Tököly és Rákóczy az elnyomattatás ellen emeltek, lassabban hatottak ugyan de biztosabban, s maradandó győzedelmet vittak ki.

Valóban minden arra látszott intézve, miszerint a magyarok minden sajátosságökből kivetköztessenek. József őket erre elkészítendő, Erdélynek magyar vármegyékre, székely- és szász- székekre volt felosztását megszüntetvén, az egész tartományt tizenegy vármegyére osztotta, ezeket ugyan annyi főispány alá állítván; de midőn a kísérlet a várt sikernek meg nem felelt, jövő évben az országot ismét máskép, s pedig három kerületre, szebenire, kolosvárira, és fogarasira osztá fel, minden kerületbe a volt tizenegy megye nehányát kebelítvén. A nemességet a reá nehezedő önkény a jobbágyok erősebb nyomására bátoritá, vagyis inkább készteté; — sehol ennek jelenségei inkább föl nem tűntek, mint Erdélyben, és Magyarországnak vele határos vidékeiben. Ott az év végével oláh rablók, gyilkosok, és gyújtogatók csoportulván össze, gyilkos hatalmaskodásaik által az egész vidéket rémületben tartották, mindaddig, míg a fejedelem gróf Jankovics Antalt, és Papilla tábornokot teljhatalommal oda nem rendelé. Nagy része a rablóknak, fegyveres erőt látván

közeledni, haza tért, de nagyobb része a hegyekbe menekülvén, Horja és Kloskába merész vezetőkre talált, kikkel a magyar és erdélyi nemesség kiirtása végett szövetséget kötött. Miután azonban Kráý székely csapatvezető által a rablócsoport főnökei hét oláh társaik élén a radáki erdőségben elfogatván, kivégeztettek, a zendülés elfojtatván, a veszedelem is megszűnt: melly naggyá válhatott, ha honszeretet, és a tróniránti hódolat a nemességet attól vissza nem tartja, hogy ezen számos, és elszánt gonosztévőköl álló csoportokat, s vakmerő vezetőit megnyerni törekedvén, azon nyomás megszüntetésére használja fel, melly alatt maga szenvedett.

Ezen tartózkodásnak még ugyanazon évben egy más új próbálatot kelle kiállnia. Egy új királyi rendeletnél fogva, Magyarországnak valamennyi hivatalban lévő főispánjai tiszteletbeliekké szállítván le, minden működéstől fölmentettek, Magyarország 47, Horvátország 4, és Szlavonország 3 vármegyéje összesen tíz kerületre osztván, minden kerület tapasztalt bélátású és becsületességű férfiút nyert főnökül. A mennyiben ezen új államhivatalnokoknak kerületi megyéiket terjedt hatalommal kellett kezelniök, kerületének egyik vármegyéje által főispánnak; a többi vármegyék által, mellyeket szinte kezelniök kellett, a dministrátoroknak; és a mennyiben még más, a főispányi körhöz nem tartozó idegen kötelelességeket kelle teljesíteniök, királyi biztosoknak neveztettek. Látszólagos oka ezen változásnak az volt, hogy a főispányok az eddigi szerkezet szerint más hivatalok, részint pedig magánügyeik által hátráltatva lévén a vármegyék kebelében állandó lakást tartani, következőkép azon hibákat orvosolni, mellyek erélyes vezetés hiányából szoktak fölmerülni, legjobb szándékuk mellett sem voltak képesek; de ezen rendelkezés titkos és valódi okát a magyaroknak részint a rendelvénnyel következő szavai árulák el: „Rendeljük, hogy ezen legmagasb intézkedésünk ellen a vármegyék részéről felterjesztések ne törtéjenek:” részint pedig abból látszott ki, hogy a kiadott utasításban megtiltatott, miszerint a vármegyékben rendes nemesi közgyűléseket tartani, valamit ezen bévezetéssel M i v á r m e g y é-

nek nemesi közönsége s. a. t. kiadni, és egyesek által a vármegye közönségéhez benyújtandó kérelem, vagy bármi más leveleket elfogadni lehessen. Ezen rendes vármegyei közgyűlésekkel, mint Magyarország alkotmányának alapkövével, József terveinek kivitele semmikép sem férhetett meg; hogy tehát ezek megszüntethessenek, a megyei összerkezetet kellett átalakítani. A fejedelem tehát e nézethől kiindulva, mindjárt az utasításban kijelenté, miszerint a királyi biztosok a melléjök rendelt hivatalnokokkal épen semmi hatóságot se képezzenek. Mindennek az volt látszata, mintha a vármegyék sajtászerü szerkezetének még alakjára nézve is ki kellene irtatni, mert mint a magyarországi, mint pedig az erdélyi vármegyéknek az önzepecsétükkel élhetés eltíltatván, rendeltetett: hogy minden vármegye csupán Magyarország czímerét használja, a köriratban pedig a vármegye neve foglalassék. —

A királyi biztosoknak adott hatalommegbízások nagy terjedelműek voltak. Szabadságukban állott, a kerület és a benne kebelezett városok minden tisztviselőit, es tanácstagjait, ha hivatásuk teljesítésében mulasztás tapasztaltatott, vagy tekintélyükkel visszaéltek, azonnal elbocsáthatni. Minden kerületben csak az úgynevezett alispány lévén e rendelkezés alól kivéve, kinek kinevezését, és elbocsáttatását a fejedelem magának tartá föl. A hivatalviselhetés hosszabb vagy rövidebb ideje, mint a kerületi alispányok s többi tisztviselőkre, mint pedig a városi tanácsszemélyzetre nézve, egyedül csak a használhatósághoz és hű kezeléshez volt kötve; e szerint tehát a vármegyék-nél divatozott háromévenkinti, a városokra nézve pedig egy évenkinti tisztújítás megszüntetvén, az alkotmány által biztosított egy ösjoig ismét egy tollvonással törölve lön.“

* * *

Es a mint a szellemdús merész fejedelem mind ezen feltérjesztések és csemények daczára tervének kivitelét folytató, s annak sikerítését hatalmas szellemének minden erejével előmozdító: a törökháború jött közbe, minden

balkövetkezményeivel; és József népeinek erejét, tehát Magyarországot is igénybe venni volt kéntelen. Ekkor mutatkoztak az önkényes kormányzás gyümölcsei, melyeket Fessler így írja le:

„József még Belgrád bevétele előtt követelé, miszerint a jövő évi táborozás élelmezésére szükséges természetmennyösszegnek, a tavali árszabás és föltételek mellett a magyarok két - a többi örökostartományok pedig összesen csak egyharmadrészét szolgáltatassék ki; azonkívül pedig az új magyar hadsereg kiegészítéséhez mégkívántató ujonczok számából, múlt augusztus havától számítva egész a háború végeig havonként 1350 állítassék. A vármegyék gyűlései mind a két pontot határozottan megtagadták, és a vonakodás támokait méltóságteljes nyomatékkal a fejedelemnek megküldötték.

„Az ország és lakosai jólétére nézve“ úgymond „nem lehetvén közönyös, hogy a népre új terhek, ki által, hol, milly módonban, és mikor hárítatnak, a királyok és rendek közmegegyezésénél fogva, országgyűlésileg az határoztatott, miszerint a megyék gyűlései semmi terheket magokra ne ruháztassanak, se pedig szállítmányok vagy bármi járandóságok kiadásába semmi szin vagy cím alatt ne egyezzenek. Az illyfélék fölötti tanácskozhatásnak és határozhatásnak csak az országgyűlésileg egyesült összes rendek számára kell fentartatni. Az ország ezen természetes nemzeti jogú, és az újabb országgyűlések határozatai által is megerősített törvényének erejéből se szokás, se pedig ellenkező példák sem vonhattak le mit is. A kívánt ujonczok állítására a rendek törvény által kötelezve nincsenek. A természetmennyszállítás mint hadi járandóság a rendeknek, mint adásvevési vagy előlegezési czikk pedig az illető tulajdonosoknak előleges beleegyezését igényli, e nélkül annak fegyveres erővel beszédetése, jog-, és törvénysérelem nélkül meg nem történhetik; mert teljes épségében áll fön a haza azon alaptörvénye, miszerint idézés, meghallgattatás, és birói ítélet nélkül se személyében se vagyonában egy országpolgára sem sértethetik meg, és illetlen, hogy a honvédelmére szánt és polgártársaik által élelmezett katonák, fegyvereiket ma-

gok a polgárok ellen fordítsák mind addig, míg ezek ingadatlan hűségükben csupán a törvényre és országgyűlésre hivatkoznak. Már a Magyarország és a többi német tartományok közt a rendek hozzászólása nélkül történt, s jelenre káros, jövőre nézve pedig aggasztó fölosztás elegendő okot ad, sőt kényszeríti a rendeket azon mellőzhetlen szükségre, miszerint az országgyűlés összehívását követelvén, e nélkül semmi szállítmányi engedményekbe ne ereszkedjenek. Egyébiránt a rendek országgyűlésén kívül bármi hadijárandóságok kiszolgáltatásába már csak azért sem bocsátkozhatnak, mert nem tekintve, hogy a haza törvénye az országnak legalább minden három évben leendő összehívását rendeli, az előbbi uralkodás alatt tizenhat, a mostani alatt pedig kilencz évig országgyűlés nem tartatott. Huszonöt éve tehát, hogy az egész kormányzási rendszer, a rendek közreműködése vagy beleegyezése nélkül csupán törvényes utonkívüli önkényes parancsok által változtatott meg; holott az ország összejövele soha sem szükségesebb mint akkor, midőn az egész alkotmány összefüggése felbontatni szándékoltatik; mihez az ország összes rendeinek beleegyezése mulhatatlanul szükséges. — Megemlítést érdemelvén még azon körülmény is, hogy miután az országgyűlések megszűntek, a főispányok hatáskörüktől megfosztattak, ezek helyébe kir. biztosok neveztek, a vármegyék azon jogukból, miszerint tisztviselőiket magok választhatták, és a földbirtokosok összegyülekezhettek, kivetköztettek, az adózó nép terhei és adózásai sok tekintetben annyira nyomasztókká váltak, hogy azok sullya alatt a honfiai már most is csüggedeznek, mire erejük végképeni megfogytával legközelebbi tönkremenetelüknek okvetlen be kell következni.“

Erre kimerítőleg felszámítván mind azon terheket és zaklatásokat, mellyek a dolgoknak a király önkénye által behozott új rendéből következtek, az országgyűlést olly eszköznek állíták föl, melly a további bajok megelőzésére törvényes és egyedül lehetséges módot nyújt; „ki tarthatna“ úgymond „még szabadnak olly nemzetet, mellynek országgyűlése tiltva van? hol országgyűlés nincs, és a rendek teendőikben akadályozva vannak, ott a törvény-

nek sincs többé ereje; és törvények, rendek, országgyűlése nélkül Magyarorszáiban monarchia többé nem képzelhető.“ — Záradékol azon hathatós kérelmököt hozták föl, miszerint a fejedelem igazságra s törvényre alapított könyörgésüket meghallgatva, Budára, az ország központjára az országgyűlést mielőbb hívna össze.

József szabadkozásaikra legnyomatékosabb rosszszalással válaszolva, a szigor eszközeivel fenyegetődött, ha vonakodásaikban tovább is megmaradnak. Az országgyűlés összehívását azon esetre ígérte, ha a béke helyre áll, de addig haladék nélkül szolgáltatassanak ki mindent, mit ő a közjó tekintetéből követelni kéntelen. Ők következetes nyugalommal, tisztelettel, és szabad elműséggel válaszolák: Miszerint azon hiedelemben, hogy a fejedelemnek más valódi, erős, és tartós akarata nem lehet, mint az, melly a törvény szelleméből merítetett, magokat azon öntudattal vigasztalhatóknak vélik, hogy az ügy illő megfontolása után, a fejedelem iránti engedelmesség leginkább az által nyilvánítatik, ha ők a követelt hadi segedelmekre vonatkozó minden tanácskozásokat az országgyűlésére utasítanak. Ha netalán megvesztegethető udvaroncok, vagy szolgálalelkű alacsony hűbérek az ellenkezőt állítanak s tanácsolnak, a király, bölcsességében meghallgatásra ne méltassa. Semmi sem bizonyosabb mint az, hogy Magyarorszáiban a király és a rendek közmegegyezésén kívül törvény nem hozhatik, az alkotott törvény pedig a nélkül meg nem szüntethetik. Nem ok- s jelentékenység nélkül áll a törvénycikkeknak királyi megerősítésében a következő záradék: „midőn mi a hű rendeket biztosítjuk, hogy a fen előadott törvénycikkeknél foglaltakat nem csak mi magunk megtartjuk, hanem azoknak minden híveink általi megtartását is eszközteni fogjuk.“ Ha subsidiumokat a rendek beleegyezése nélkül is lehet behajtani, miért kéretnek azok tehát a rendektől? tiltják azonban ezt a törvények, miért hivatnak össze a rendek a parancs meghallgatására csupán vármegyénként és nem országgyűlésileg? Itt egyedül az a kérdés, valjon a népre, a rendek beleegyezése nélkül minden tettszésszerű ter-

hek felrovathatnak-e? A n e m az országalkotmányában van elhatározva, és százados gyakorlat által szentesítve Ezt azon kérés követé, miszerint a fejedelem kegyelemmel venné föl szabadelműségüket, mellyel illy szorult időkben előtte nem egészen kellemetes igazságokat őszintén feltárni egyedül a czélből kéntelenek, hogy a haza és fejedelem iránti őszinteségüket, állandóságukat és hűségüket behozzván, őt egyszersmind arra indíthassák, miszerint igazságszeretetét és kegyelmét az egész világ előtt bemutatva, az ő reá nézve szintúgy mint a honra káros tanácsokat vesse meg, és az örök éjbe temesse. Megnemhallgattatás esetében a legtúlzottabb szélsőséggig vitt s kimerített nép kétségbeesésének vészthozó következményeiért többé jót nem állhatnak. Részükről köteleseknek tartják magokat a fejedelem megszentelt felségeért és személyeért életüket s vérüket feláldozni, de másrésről mindent merni, mi ősjogaik, törvényeik és szabadságaik megvédésére emberileg lehetséges leend.

Azt se gyengesség se félelem, hanem ildomoság és magasztos lemondás szülé, hogy J ó z s e f egy magasszellemlü nemzet szintolly méltóságos mint komoly szózatát osztatlan figyelmére méltatva, első tév lépését, a koronáztatás elmellőztét minden bajok forrásának ismeré el, s most épolly magasszellemlüleg nem átallá a megkezdett pályasíkon visszalejteni. Hogy ezt gyorsabban s elhatározottabban tevé, ennek hatóoka leginkább tán az volt, hogy tudomására esett, miként Magyarországbán egy általános lázadás kitörésének veszélye van közel, melly néhány elégedetlen csoport felhívására külhatalmak által támogattnék. Egy jelentésnélküli diákzundulás hatása, a fellázadt Németalföld képében élénken állott szemei előtt; némelly gazdag és hatalmas elégedetlen magyarnak titkos fondorkodásaiból pedig, még ártalmasabb következmények voltak kivonhatók.

Pálfordulása utáni csötörtökön, tehát huszonuég napal elhunytá előtt J ó z s e f hősileg elhatározá ama, óriási művet, mellynek fölépítésén, de sajuos nem tartható alapon, ő maga többet, mint minden segédei összesen, kilencz egész éven át megfeszítéssel, és erejének felhasználással,

nálásával fáradott, ön kezével egyetlen egy tollvonással megsemmíteni. Ekkor írta alá ama nevezetes leiratot, mellyel Magyarországnak egész politikai és törvénykezési szerkezete és kezelése azon régi alakba vezettetik vissza, mellyben az annya elhunytának napján volt. Ő ismétlé azon biztosítást, hogy az országgyűlés összehívattsáának határidejét jövő éven túl halasztani nem akarja; és azt törvényes megkoronáztatásával, és a koronázási hitlevél kiadásával kívánja megkezdeni. Azalatt az országkormányzásának ősformái még ez éven helyreállván, ő épen nem vonakodik e tekintetben a magyarok kívánságát teljesíteni, mert hiszi, hogy a kormányzása alá bízott nemzetek jólléte csak azon az uton utolérhető, melylyet a nemzet közbeleegyezése, és általános akarata jelöl ki. —

József ezen rendelete szerint a vármegyék, királyi városok és szabad kerületek, mindennemű gyűléseikre és tisztviselőik szabadválasztására nézve előbbi hatáskörökbe visszahelyeztettek; minden többi rendeleteit, melylyek kormányzásának kezdetétől óta adatván ki, a közvélemény ítélete szerint az ország törvényeivel ellenkezének, érvényenkivülieknek és eltörölteknek nyilatkoztatá, s egyszersmind a tárgykezelés körében bekövetkezhető zavarok eltávolítása végett rendelé, miszerint a vármegyék kebelbeli eljárásukra nézve önhatalmilag mit se változtassanak meg, hanem e tekintetben a főbb hatóságok utasításait várják be. S az általa kiadott intézkedések közül csak a türelmirendelet, a plébániáknak új felosztása és elrendezése, nemkülönben a jobbágy és földesúr közti viszony szabályozása, teljes érvényükben annyival is tartassanak meg, mert mint a törvényeknek, mint a természetes méltányosságnak egészen megfelelők, és a plébániák rendezésére vonatkozó jog, kizárólag csak a királyt, mint egyházi főpártfogót illeti. És hogy a magyaroknak kívánságaik teljesüléséhez mi se hiányozzék, kijelenté, hogy a szent korona, és az ország többi jelei is nekik azonnal visszaadtván, a budai várban a törvények rendelete szerint őriztessenek. Végre, hogy ezen határozatok a magyarok iránti atyáskodó indulatának maradandó jelét ké-

pezendvén, azok részére egyszersmind egy félremagyarázhatlan s minden időkre érvényvel birandó oklevél adassék ki, mellyel biztosítva legyenek, hogy ő a törvényhozási hatalmat, mert az az alkotmány által a király és rendek közt egyformán van felosztva, a rendek részére sértetlenül fentartani, és a szerint, a mint azt eldöditől átvevé, utódira is teljes épségében átbocsátani kívánja. De viszont reményli, hogy a fenyegetett közhaza védelmére ők is sietni, és a következő táborozáshoz részint a harcban álló seregek élelmezése, részint pedig az ezek kiegészítésére szükséges ujonczok állítása által, a szerint mint legczélszerűbbnek hiendik, járulni fognak.

Hamvázószerdán vették át gróf Keglevich József, és Nádasdy Mihály koronaörök Bécsben az ország koronáját a többi jelekkel együtt; ezekkel Budára ünnepélyesen bevonulván, leirhatlan örömjajjal és az ágyúk ötszázszoros robajával fogadtattak, ez diadalünnepe volt a nemzeti szellemnek, melly ezerféle alakokban jelentkezett; de Bécsben a nagy férfiú és szerencsétlen király akkor már a gyászravatalon feküdt.

„Historia est magistra vitae,“ a történet az élet mestere, mondja Cicero, és valósággal mennyit lehetne József császárnak, a lángeszű nagy fejedelemnek tapasztalataiból elvonni; milly óvatosan az elvontat a jelen központosítás próbaköveként felhasználni, azon központosításnak, melly (másítván a másítandókat) a nélkül sem egyéb, mint József rendszerének másolata, vagy legalább plagiátuma; s végre bé lehetne látni, hogy a legjobb szándokú változtatások, a legjelesebb, legigazságosabb, leghasznosabb institutiók egy nemzetre fel nem kényszeríthetők, annyival kevésbbé lehet azt institutióktól megfosztani, mellyek számára századok óta szabadságokat biztosítanak, mellyek testével s vérével mintegy egygyé váltak! Valósággal egy nemzet, melly az önkormányzást annyira, és annyi század óta megszokta, nemzetisége után mi drágábbal sem bir, mint azzal; azért határozott

ellensége minden központosításnak, melly a szabad helyhatósági életet kiöli, mert e nélkül számára nincsen szabadság, otthonos öngazgatás nélkül nincs megnyugtató lét: nincs pedig azért, mert a helyhatósági institutiók egyenes behatását politikai értékben pótolni sem azon jogozatok, mellyeket a divatos képviseleti rendszer theoriai szerint szabott választási törvények olly homoeopathikus adagokban mérnek ki, — sem pedig azon szűkorklátú községi élet, melly Magyarország minden falujában már ezelőtt sokkal szabadabban létezett, nem képesek; a helyhatósági institutiók lévén azok, mellyek ildomosan szabályozva, az összes nép érdekeit felfogni és képviselni bírják, és kizárólag azon előnnyel bírnak, miszerint a renddel párosult szabadságot biztosítani, tehát a közcsendet nem a közszabadság tönkretételére alapítani, de — a mi a fődolog — az álladalmat egy rákkórtól (értem a burocratiát és uralmát) megóvni vannak hivatva.

Magyarország helyhatósági intézeteiről és az ezekkel ellentétben álló burocratikus igazgatásról külön kívánok értekezni, itt béfejezésül azon észrevételt hozván fel: hogy a minden hatalmak központosítása mint kormányzási rendszer egyáltalán szerencsétlen, de Austriára nézve a fenálló körülmények mellett, kiváltképen veszedelmes, ezen monarchia alapjogaival és törvényeivel ellenkező, tehát igazságtalan, és kivitelében fölötte problematikus rendszer, mellynek föntarthatása ellen az újabb s régiebb törvényt magát adataiban elég világosan fejezé ki.

c) A z e g y e n j o g ú s á g.

Magyarországnak idegen elemek általi felszivatásán kívül, a németesítés, a birodalmi ministérium szintolly rögzött eszméjének lenni látszik, mint a magyaromania, és Magyarországnak Austriától tökéletes, tetteleges elkülönítése Kossuth rögzött eszméje volt. Ez igazságtalan, és a főnebbi okoknál fogva lehetetlen! — Ha az egyenjogúságnak valósággá kell lennie, akkor az maga tépi szét a monarchia egységének még olly fáradságosan szőtt és szövendő minden egyébb fonalait, a birodalmat még több kü-

lőnnemű részekre darabolja, mint az történetileg már a nélkül is van, sőt a kormányzást, némelly vidékeken még a kezelést is a szó legszigorúbb értelmében lehetetlenne teszi. Mert ha az egyenjogúságnak úgy kellene valósággá létesítenie, mint ígértetett, akkor minden törzsek és fajok figyelembevételével minden helységnek saját nyelvén kellene igazgattatnia, a törvényes eljárásnak mindeniknek külön nemzetiségéhez idomítatni, s végre a főtörvényiszékeknek, járási- és kerületi-főnököknek, amnyival inkább tehát a helytartóknak, de mindenek fölött a ministereknek a birodalom minden élő nyelvein kellene beszélniök; az ország- és birodalmigyűlési követeknek pedig valamennyinek azokat legalább érteniök; de mivel ez kivételetlen, sőt lehetetlen, az egyenjogúság sem létesülhet soha valósággá, és ezen valódi értelemben a gyakorlati életbe soha sem léptethető. Ezen okból fordítatik tehát olly nagy szorgalom a német nyelvnek mindenüvé lehető legkiterjedtebb bejuttathatására, és annak előkészítésére, miszerint valamennyi törzs és faj olly igen kiterjesztett egyenjogósításának lehetetlensége által, mintegy egy általános birodalmi ügyvezetési-nyelv szüksége merülvén föl, ez által minden eddig létezett nemzetiség saját viskójára szorítva politikai érvényét lassankint elveszítse; de a német, (melly egyébiránt a birodalomban nagy kisebbségben van,) a többi fölötti egyedúrságra fölvergődhessék.

De ha az egyenjogóság csupán csak álszín, melly a németesítés terjesztésére szolgáljon: akor ezen terv csakhamar le fog Iepleztetni, és a kelepcebe senki sem fog menni! — A nemzetiségek halkkal és lassan képeződnek és alakulnak át, mint a világ, ki az események menetét kényszeríteni vagy gátlani akarná, annak a természet örök törvényeivel kellene küzdelembe szállania. Láttuk, hogy József császár e tekintetben milly szomorú tapasztalásokat merített!

Egyébiránt kivitelben a kormány ezen terve is végzetlen akadályokkal fog találkozni, sőt alkalmasint meg fog törni, és pedig a történetileg jogosított nemzetiségeknek már századok óta megerősödött és kifejlett érzelmén fog megtörni.

Én olly nemzetiségi érzelmekről szóllok, mellyek valósággal léteznek, s történeti jogositással bírnak, ellentétül azon álmokkal, mellyek egyes törzseknél mesterkéltten még alig ébresztetvén, minden okszerű jogositás nélkül szükkölködnek. Amazokra támaszkodva, azt állítom, hogy a nemzetiségek történeti jogositását, melly már fenlétez; jövődjére is elő kell mozdítani és figyelembe venni: de minden törzsek vagy fajok és nyelveiknek politikai értelembeni egyenjogosítása, se joggal nem követeltetik, se pedig kivitelében nem lehetséges, s okvetlenül oda kell vezetnie, hogy egy kedvezményekkel bíró nemzet miatt a többinek valamennyinek el kell merülnie.

De mi a történeti jogositás?

Több tényezőknak kell összeműködni, míg azon alap fölmerül, mellyen egy nemzet politikailag önálló életet vihet, és saját álladalmat képezhet.

Egy törzs nyelvvel önmagában véve még nem nemzet: annak elég nagyszámúnak kell lenni, s tulajdon országgal kell bírnia.

Egy darab-föld birtoka meghatározott körű szélek nélkül még nem ország politikai értelemben véve.

De végre maga illy földterületnek tettleges birtoka sem elégséges egy álladalom megalapítására, ha nincs hozzá elegendő erő, miszerint azt megvédeni, s annak politikai kellő elismertetést s a. t. szerezni lehessen.

De ha minden főnérintett kellék századok óta létezővén, jogszerűleg el volt ismerve, és a történeti mult bizonyítványa szerint figyelembe volt véve: akkor a nemzet, az önálló státus létét többé kérdésbe vonni, és attól a történeti jogositást általában, így tehát nemzetiségi tekintetben is megtagadni nem szabad.

Ebből azonban nem következik a minden törzsek-, fajok- és nyelveiknek egyenjogúsága, hanem egyenjogúsága minden nemzeteknek, mellyek mint olyanok létezővén, a történeti jog igénybe vételére joggal bírnak.

Ha az egyenjogúságról illy értelemben szóllok, természetesen a teljes, tökéletes egyenjogúságot értem! mert azon jogot, miszerint az ember saját házában valamelly nyelven beszélhessen, vagy hogy a községek magánügyei

illy vagy olly nyelven kezeltethessenek, nem kell még mint szabadságot engedményezni, ez valami olly természetes, mint a jog levegőt szíhatni, ehetni, vagy ihatni sat. Valamint az az iránti intézkedés, hogy minden törvények vagy rendeletek annyi nyelven tétessenek közzé, mennyi szükséges, miszerint azok tartalmát az álladalom minden lakosai érthessék, továbbá, hogy az álladalmi hivatalnokok, in ultima instantia a néppel ennek nyelvén érintkezzenek: nem ám valami olly kedvezmény, mellyet bizonyos, még csak most megállapított jognál fogva kellene megadni; hanem az a közigazgatásnak csupán olly szükséges eszköze, melly nélkül működni nem lehetne, s melly mindég használtatott, miszerint mindent megrendelni, vagy közzétenni lehessen, minek teljesítenni, vagy legalább értetni kell.

A nemzetiségek egyenjogúsága positiv valódi értelemben semmivel sem jelenthet kevesebbet, mint minden nemzetiségek tökéletes egyenlőségét, egészen függetlenül egymástól, mindenben rendezve, de semmi tekintetben alá nem rendelve.

A magyar törvényhozásnak marczius előtti soha ugyan nem teljesült törekvése, Horvátországra ügyvezetési nyelvül a magyart felkényszeríteni, ha teljesül vala, épolly igazságtalan lett volna, mint igazságtalan most, a német nyelvet, a közigazgatás közép- és fölsőbb fokozatain, az egész birodalomra nézve ügyvezetési nyelvvé elrendelni. —

Magyarországban az ügyvezetési nyelv hazai törvények által van meghatározva, és ezen határozatokat alkotmányos országban senkinek sem szabad önkényesen megdönteni. Ezen határozatok szerint, Magyarorszáiban jelenleg a magyar az ügyvezetési nyelv; s más csak azon egyedüli esetben lehetne, ha a király és az ország törvényesen egyesülve, e tekintetben máskép határoznának.

Egy olly gyakorlatelleni, kivitelében lehetetlen elvnek fölállítása, mint a minden nemzetiségeknek egyenjogúsága, a német mint ügyvezetési nyelv tettleges felsőségi állásának kíséretében, elégségesen tanúsítja: hogy

a minisztérium egy nagy egyetemes összes álladalom megalapításához szükségesnek tartja, miszerint a monarchiának történetileg jogosított, és politikailag függetlenekké elismert nemzetiségei, a minden törzsek és fajok egyenjogóságának felállított elve által előbb felolvasztassanak, és azután a kivihetőség lehetetlensége mellett a német elem által felszivassanak.

Hogy a kormánynak ezen iránya is törvényellenes, igazságosnak tehát nem nevezhető, kétségen kívül van; hogy én annak kivitelét épenséggel lehetetlennek tartom, az talán a magyar érzelmének tulajdonítható; de hogy az a népnek legdrágább érzelmeit sérti, ezt föltétlenül állíthatónak vélem.

Igaz, hogy finoman van számítva, miszerint a szerb és oláh a Vajdaságban és Erdélyben, a tót törzs fölső Magyarországon az egyenjogúságot tán több vagy kevesebb örömmel fogja üdvözleni; de csak hogy a rövid öröm igen hamar búra és bánatra fog változni, ha mind ezen törzsek átlátandják, hogy az annyira magasztalt egyenjogúság, távol attól, miszerint álmaikat valósítaná, inkább még a történeti jognál fogva főnállott, és politikailag elismert önálló nemzetiségeket is, lassankint gyengíteni és nemsokára végképen feloszlalni fogja.

Miután én fölállított három tételnek, t. i. hogy a kormány Austriának ujjaalakításánál a) a történeti jogra nem figyel; b) minden hatalmak központosítására törekszik; és c) épen a nemzetiségek egyenjogóságának felállított elve által minden nemzeteket feloszlalni és a német elem által fölszivatni igyekszik, — bebizonyítását megkísértettem, s magamat egyszersmind kötelesnek érzettem földeríteni, hogy ezen irányok már önmagokban véve nem igazságosak, monarchiai szempontból tekintve kiváltképen bajtéljesek, kivihetőségükben föltötte kétesek, sőt tán lehetetlenek, mindenesetre azonban veszedelmesek: még

vizsgálat alá veendőnek hiszem, hogy a minisztérium, ter-
vét milly eszközök által létesíteni, és az általa töröltt
térén ujra fölépitendő álladalmat milly alapra állítani ki-
vánja, és végre, hogy az egész épület fön-
állhata s árá nézve, milly biztosítékokat nyújtani len-
ne képes?

A 4-dik marcziusi octroyirozott alkotmány.

Azon eszközök közt, mellyek által a ministérium az összes és egyetemes birodalom ujjaépítését létesíthetőnek hiszi, a 4-dik marcziusi alkotmánynak alkalmasint, nézete szerint egy főszerepet kellene játszani, amnyival is inkább, mert a terv sikerülte után ennek mintegy a jövő államélet alapjául kellene szolgálni.

Ennélfogva ideje, hogy ezen nevezetes okmány, kettős fontosságában közelebbről megvizsgáltassék; és pedig először közönséges általánosságban, és másodsor különösen magyar szempontból tekintve.

Egy levél birtokában vagyok, mellyet nekem egy szeretett barátom ezelőtt már néhány hónappal irt, s mellyben ő az octroyirozott alkotmány fölötti nézeteit és bírálatait olly mély fölfogással és olly logikai helyességgel adja elő, hogy ezen nagybecsű értekezésnek itteni fölmutatását el nem mulaszthatom. A levél így szól:

„Ha a gyakorlati ismeretek hiánya státusférfiaknál nagy szerencsétlenség: akkor az ujjaépítéshez kellő terv készítésénél a hamis theoria még nagyobb.

A Bécsben tervezett központosítás ezen utóbbi bajban fájdalom nagy mértékben szenved, és az álladalom hajóját olly kísérlet elibe vezetí, melly csak bizonyos töréssel és zavarral végződhetik.

Hogy a behozatandó központosítás homlokegyenes és mellözhetlen ellentétben áll az egész birodalom és alkotmány erkölcsi alapkövével, a nemzetiségek egyenjóságával: azt már Palacky jeles értekezésével olly világosan mutatta ki, hogy akár némellyeknek az ellen első

bámulásukban emelt könnyű szózatai és elferdítései, akár pedig másoknak rögtöni elhallgatásra készített érettebb észrevételei, tételeinek igazságát, és állításainak lényegét vagy csak legkevésbé is megingathatták volna.

En tehát az egyenjogósítási kérdés mellőzésével, melly egy köztetszéssel fogadott röpirat által *) csak az imént lőn bővebben fölvilágosítva és közelébb meghatározva: figyelmet csak az octroyirozott alkotmány építési módjára, és összeillesztésére akarom fordítani, és alakítását, melly a monarchiára nézve szabálytadónak tekintendő, pontosabb vizsgálat alá venni.

Az alkotmány szerzője, úgy látszik, feladataul tűzte ki; a monarchia alkotórészeit, mint azok történeti s földrajzi fekvésük által egyes országokba elkörözve léteznek, tartományi gyűlések által organizáltatni, és önhatósággal ellátott tagokká képesíteni, mellyek később a birodalmi-gyűlésen egyesülve, egyetemben az alkotmányos közbiradalom testét képezték volna; és utólagosan szerzett belátások után, ezen eszme kivihetőségét abban látta utolérhetőnek, ha a törvényhozás korlátai az úgy nevezett koronaországokban mentül szűkebbre tűzetvén ki, minden jelentékenyebb kérdések, kiváltképen pedig a politika, egészen s épenséggel a birodalmi-gyűlésnek tartatnak fön.

Látszassék bár ezen fokokinti összeillesztése a részeknek egy egésszé, némelly czélzatokra nézve még olly kívánatosnak, és eléggé indokoltnak: az azért valószínűségben — mint az államhatalmaknak önkényes osztályzata és csoportosítása — mégis csak egy előfeltételen nyugszik, melly csupán költve van, és mint az álladalom egyszerű fogalmával ellenkező, az ujjaépítéshez tartós alapot nem nyújthat.

Mihelyest a fejedelem, egyesülve a történetileg elkülönzött, politikailag önálló országnak népképviselőivel, magát mint törvényhozási hatalom constituálta: akkor az összes álladalmi-hatalom, melly egy alkotmányos országban csak képzelhető, tökéletesen együtt van, mellyből ma-

*) Bárá Eötvöstől.

gának az álladalomnak fölbomlása nélkül, a hatalomnak semmi része el nem vonathatik, és melly fölé még egy más magasabb hatalmat józan észszel képzelni nem lehet. — Ezen hatalomnak minden megszorítása az álladalmat benszülött östojától fosztaná meg, s életét venné el, és minden kísérlet, ezen hatalomnak egy részét átruházás által tovább vinni akarni, az álladalom határszélein kívül, következképen idegen földre és idegen egyének közzé kerülne, mellyeknek az álladalommal semmi közösségük nincsen.

En nem akarom tagadni, hogy az államhatalmakat különféleképen lehet osztani és rendezni; minthogy azonban álladalom eszméje egy történeti határszélekkel biró testülettel és lakosival szükségképen együtt jár, és a fejedelem hozzájárultával tökéletesen befejeztetik, lezáratik: az államhatalombani osztozkodás egyedül csak az illető résztársak közt történhetik meg, és árulás nélkül az álladalom határszélein túl semmi esetben sem vitethető, vagy idegenekre át nem ruházható, — legyenek bár a lejt foko-
zatosok még olly elmésen és kecsegtetőleg föllállítva.

Igy tehát tetemes tévedés azt hinni, hogy a kezelési tárgyak gondos megrostálása és elkülönítése fokozatlépcsőül szolgálhat, miszerint egy álladalomtól természetes és vele született jogait jómódjával elvonni, és egy idegen testületre átruházni lehessen: mert még azon elkülönített tárgyakat sem lehet az ország természetes határain kívül vinni, — és mind az, mi az országtól és képviselőitől az álladalmi hatalomból megvonatik, nem vitethetik tovább, és nem tétethetik máshová, mint magának a fejedelemnek kezeibe; ki azt se aján d é k o z á s se pedig d e l e g a t i o u t j á n azon czélből tovább adni felhatalmazva nincsen, miszerint ez által, az eredeti álladalomnak alárendelésével — egy idegen és költött törvényhozást eredményezhessen.

Hogy is juthatott a birodalmi országgyűlés olly magos álláshoz, hogy magának olly koronaországok fölötti uralmat és törvényhozási jogot tulajdoníthasson, mellyek már fejedelemük hozzájárultával saját külön törvényhozással bir-

nak? — Hogy juthat például egy birodalmi gyűlési tag, ki koronaországának gyűlése vagy választókerülete által választatott meg, ezen egyszerű választási tény által azon hatalomhoz, miszerint ő magát más, nem kevésbé saját törvényhozással ellátott koronaországok törvényhozójává feltolhassa, holott ő azon biztosítékoknak egyikét sem képes nyújtani, mellyeket a nép képviselőitől követelni joggal bír, sőt köteles, mellyeknek érdekeit tehát nem képviselheti? Kinek van joga illy általános-teljhatalmakat osztogatni? Lehet ezt talán költött előfeltételek vagy pedig önkényesen alakított fokozat által eredményezni, melly a levegőből merített?

Én azt hívő vagyok, hogy a cseh mindég csak az ő Csehországot fogja képviselni, bármennyi fokozaton mennyen is föl és alá, és hogy pusztán elméleti kézfogások által soha sem lesz képes magának azon kellékeket tulajdonává tehetni, mellyek Olasz- vagy Magyarország törvényhozójánál kívántatnak meg; épen így van az a magyarral, olasszal, lengyellel s. a. t.

De föltéve, hogy ezen állapot többféle álokoskodások által egy ideig palástolhatóvá, és azon fényes kilátások mellett, — mellyek a dicsvágnak és hiúságnak nyilnak meg — közös felhatalmazás, — és a képzelt összeköttetésseli hitetgetés által kedvelté tétethetnék: magok a koronaországok azonban magokat szóhalmaz, és álcscillám által nehezen fognak soká ámitatni, mihelyest gyakorlatilag tisztába jönnének a fölött, hogy ezen, a második emeletben mesterségesen létesített képviselet által, az ő valódi és tulajdonképeni képviseletésük — az az saját államterületüknek önállósága — sírba szállott, és egy álomnak lőn áldozata. — Mert úgy, a mint egy és ugyanazon álladalom kétszer birtokba nem vétethetik, minthogy a főálló valódi birtok minden mást kizár: úgy annak második képviseletése, fokonkiüti föllebbrendeltetéssel, törvényhozási lehetetlenség.

Az államhatalmak ezen megosztásának és idegenekre való átruházásának meg nem állhatása még mindinkább fog kitűnni, ha bővebben akarjuk vizsgálni, hogy a mellett a fejedelemnek magának milly kétértelmű szerepet kellene elvállalnia?

Ezen elmélet szerint a fejedelemnek nem lehetne úgy intézkedni, hogy működése a birodalmi gyűlésnek elébe vágjon; tehát magát nemesak alá kellene vetni minden megszorításoknak a tartományi-gyűléseni kezdeményezésnél és tárgyalásnál — hanem el kellene tűrnie az egész megaláztatást, melly a koronaországok irányában természetes jogaik önkényes elosztása és elvonása által szándékolatik. Igen, sőt kényszerítve lenne azon álladalomnak, mellynek ő az összehívott képviselőkkel egyetemben épen törvényeket ad, önállóságát megtagadni, és önmagát egy idegen képzelt hatalomnak alárendelni. A birodalmi-gyűlésen ellenben egész hatalmával lépne föl, és magát ezen esetben fölülrendelné, miszerint a világnak még eddig soha nem látott modorban bebizonyíthassa, hogy egy fejedelem, ki hatalmának csonkítlan épségét, mellyet ő országainak természetes és valódi képviselőivel egyetemben, minden törvényhozási alkalomkor önhibája nélkül elveszít, egy ábránddús elméletben létező fokunkinti emelkedés által, egy más, valódi képviselet nélküli gyülekezetben magának ismét visszaszerezheti.

Es mit eszközölne mind ezen csuda? Semmit egyebet, mint a törvényhozó-gyülekezeteknek fokunkinti és kétszeres összeállítását. Mert az ország képviselőinek minden szava őt — az alkotmány theoriája szerint — korlátolt és alárendelt fejedelemmé bélyegezné, a birodalmi-gyűléssel minden közösség pedig, nekifölülrendelt hatalomépségét ismét visszaadná; így a fejedelmi hatalom ezen fokozatos eszme által, mellyen a fejedelemnek minden törvényhozási alkalommal keresztül kellene menni, a gyülekezetek eszközévé alacsonyítatnék le, azoknak alárendeltetnék, és a monarchiai elv szünetűgy, mint a koronaországok önállósága örökre földülátnék.

Hogy a résztársak illy földüléshez segédkezeket nem nyujthatnak, világos; és hogyha kecsegtetések s tévnézetek által elcsábítva, azt mégis megtennék, akkor az illy természetelleni cselekvés veszélyes következései elől menekülniök lehetetlen lenne. Mert legyenek csak az államhatalom tényezői egyszerű és természetes helyzetükben megbénítva, és eredeti erejüktől helytelen elosztások

és csoportosítások által megfosztatva: akkor magok azon rögzoszlopok is, mellyeknek az épületet tartani kellene, alá vannak ásva, és a bedőlés veszedelme elkerülhetetlen.

A központosítóknak felvilágosításokból és tanácsadásokból álló mesterkélt szövédéke, előttünk mindég folytonos bizonyítványaként tűnik fel azon sikernélküli erőmegfeszítésnek, mellyel ők az imént érintett igazságokat rendszerükre nézve árthatlanokká tenni törekednek.

Egy némelleyek egyáltalán fogva „tabula rasa“t akarnak magok előtt látni, és könnyű szerivel takarítják el az útból mind azon kényelmetlen tárgyakat, mellyeket elébök a földrajz, történet, és diplomatika széltéhszant felhalmozott, s csak a nemzetiségeket és hitvallásokat engedik fenállani, mellyeknek egyenjogositást ajándékoznak.

Hogy hol veszik ezen megfoghatatlan hatalmat, és miként akarják elkezdni, miiket olly multnélküliségbe varázsolni vissza, melly semmi történettel sem bír? előttünk rejtély marad, — és mi fejtegetésekbe ereszkedni nem is vagyunk képesek egy illy kopár téren, hol nem létezőn támaszpontok, mellyeket nekünk csupán a történeti jog képes nyújtani, minden tájékozás lehetlenné vált: annyi azonban mégis bizonyosnak látszik, hogy ezen eljárás által egyszersmind az új alkotmány garantái már előre és mindenkorra el vannak enyésztetve.

Azonban mi mégis engedünk magunknak egy igénytelen kérdést, miért nem hitték minden hatalmasságuk mellett a nemzetiségeket egyenesen megtámadandóknak? mert hiszen hogy azoknak gyarapodása a központi épületre nézve nem lehet különösen előmozdító hatású, előre volt látható, és a tapasztalás a hitetleneknek napról napra több példával szolgál. — Ha ezen kiméletnek azonban annyit kellene jelenteni, mint hogy a nép régi institúcióiban, megszokott viszonyaiban és gyakorlataiban, mik tulajdonát képezik, könnyelműen nem háborgattathatik? mi módon hiszik ezen figyelmet a történeti jogtól és diplomatikai viszonyoktól megtagadhatónak, mellyek kézzel-

foghatóbb és szélesebb talapzattal bírnak, mint a nemzetiségek?

Mások minden nehézségeket és akadályokat ildomos közvetítés által hiszik mellőzhetőeknek. — Ők a birodalom osztatlan egységét akarják, és ki ne akarná ezt? — de azt tartják, hogy ez csak az államhatalomnak a központi egysítése, és melléje adandó birodalmi gyűlés által lehet utólérhető; mert a birodalmi hatalom minden szétfecsérlése — mint mondani szokták — a birodalomnak kilátásban lévő erős egységére csak zavarólag hathatna. De ők egyszersmind erős országos-törvényhozást is ohajtanak a lehető legszabadabb mozoghatással, miszerint a koronaországok, otthonos ügyeiket felelős helytartó alatt önállólag rendezhessék, és kezelhessék. — Ők a történeti jognak tiszteletet akarnak minden esetre, mert a történet magát sem ignoráltatni se pedig feldúltni nem hagyja. Es ez jól van mondva! De micsoda egy nemzet története? — Az egy államjogilag elkörzött alap, sine qua non; jogainak, szerződéseinek, törvényhozásának, nemzetiségének, és az ezzel elválszhatlanúl összekapcsolt önállóságnak, összege, melly neki még csak egyéniségét kölcsonözi. — De ezen valódilag létező elemeknek, és életfeltételeknek megnevezésével, azon határok is meg vannak szigorúan szabva, mellyeken túl egy nemzet se nem kényszeríthetik, se nem csoportosíthatik, se pedig alá- vagy fölülrendelések által meg nem rövidíthetik. — Ezen közvetítők, kik az alappal nem — hanem csak a több- vagy kevesebbel gondolnak, úgy látszik szinte elfelejtették, hogy az országgyűlésnél a fejedelem maga egy főtényező, minden megszorításnak tehát és alárendeltetésnek ötet szintügy kell érni, mint az országgyűlést; mi szigorúbb vizsgálat mellett, kissé csakugyan többet fog jelenteni, mint a monarchiai hatalom szétfecsérlése.

Központi-hatalom soha sem létező, annak mindég még csak teremtetnie kell. — Hogy az fölülről önmagának talapot nem teremthet, nem alakíthat, világos; mert ezen esetre már előbb és valódilag léteznie kellett volna, és nem volna szüksége magát még csak alakítania. — E

szerint tehát a koronaországokkali eljárás, mellyek önkény szerint megszorítatnak, eldaraboltatnak, és új csoportozatokba rakatnak, miszerint ezen feldúlás által központi-hatalmat lehessen kihozni, egy circulus vitiosus, melly épen a központi-hatalom meg nem létét bizonyítja.

Azon elv, hogy a fejedelem az országoknak az államhatalomból annyi részt juttathat, a mennyi neki a birodalom egységének fentartására nézve foganatosnak látszik, a központ alkotására nézve nem elégséges. Mert

1. Absoluthatalmat feltételez, mellyel a fejedelem Magyarországon és kapcsoltrészeiben soha nem bírt.

2. A koronaországok határait olly kevéssé lehet elcetroyirozni, hogy sőt ellenkezőleg az államhatalomnak kizárólag csak ezen alap szerint kell idomulniok.

3. A monarchiai hatalom, mellynek a határok államjogi jelentősége iránt szinte tekintettel kell viseltetni, magát, önfeldúlása nélkül semmi osztálynak, és semmi fokonkinti constructionnak alá nem vetheti.

A központosítás tehát, a hol egyáltalán lehetséges, mindég csak alólról kezdett építésből keletkezhetik, és a mennyiben szükséges vagy hasznos, mintegy magából kell felelsírázni. — De ha alólról kezdetik, akkor szükséges, hogy azon koronaországok, mellyek tagadhatatlan történeti s diplomatikai határokkal bírnak, legelőbb, és egyenkint constituáltassanak, mi csak a fejedelemnek külön minden koronaországchozi járultával történhetik meg; a miut is ez minden országos-alkotmányokkal, mellyek még eddig napvilágra kerültek, máskép meg sem is kísértetett. Megtörténvén azonban ez, akkor minden koronaországban különvéve, az államhatalom magát tökéletesen megalkotta, melly fölött még egy más külön alkotandó hatalom nem képzelhető. — A koronaországokban keletkezett ezen államhatalmak, többé, egy fölübök rendelt központi-hatalom képezéséhez nem járulhatnak, mert önmagokkal tökéletesen egyenlők, és a fejedelmet mindenütt és egyenkint bírják; ki magát egy ujjan alkotandó collégiumban azért sem képes alárendelni, mert a koronaországok már egyenkint, és pedig élükön az ő személyét bírva, már tökéletesen be lévén töltve, a központi-hatalom részére semmi anyagi alapot,

tért, többé nem hagytak, és a még tovább alkotandó központi-hatalmat, mint csupán ábrándszerűt tüntetik fel, mellynek kedvéért a valódi, alapra és szilárd térre fektetett hatalmat, alig fogja valaki elszalasztani.

Sokan, úgy látszik, az által hagyák magokat eltévelyíteni, hogy minden koronaországok fejedelme ugyanazon egy személy. — Ők azt hiszik tudniillik, hogy az uralkodó azonossága koronaországait egyszersmind egy olly egyetemes egésszé változtatja át, mintha egyetlen egy államhatalom lennének! — Ezen vélemény azonban magokra a koronaországokra nézve épenséggel hibás, mi nek legszembeesőbb bizonyítványát adják Svédhon- és Norvéga, sőt a kiadott országos-alkotmányok is, mellyeket se a koronaországoktól megvonhatóknak, se pedig a fejedelem hozzájárulása nélkül megadhatóknak nem vélték.

Ezen eljárás az általunk eddig kijelentett igazságokat tisztába állítja. Kézzelfoghatóvá válik, hogy minden államhatolomnak két nagy, és nélkülözhetlen főtényezőből kell állani, a fejedelemből magából tukiillik, és az alkotmányosítandó országból, vagy koronaországokból; — továbbá, hogy a történeti s diplomatikai határszélek mindenütt egész komolysággal figyelembe veendő, és minden országok azoknak kiterjedése szerint alkotmányosítandók; — és végre, hogy ezen egyszerű indokoknál fogva, a fejedelemnek az önállólag elkörzött országok mindegyikében meg kell jelennie, csak épen úgy, mintha ő mindegyik részére más személyesség lenne. — Ez tehát ugyanaz, mintha minden koronaország külön fejedelemmel birna; és minthogy az így állított országoknak elkülönözött és államilag alkotmányosított állapotukban szükségkép meg kell maradniok, ha magokat tönkre juttatni nem akarják: őket tehát csupán az uralkodónak azonossága alárendelés által semmi központi közösségbe nem hozhatja, de legkevésbbé kényszerítheti beleegyezésük nélkül egy központba, miszerint ezen örv alatt álladalmi önállóságukat megszoríthassa.

De ha az uralkodónak azonossága a történetiönállóságú külön országokat egyetlen egygé nem változtathatja át: akkor a birodalmi gyűléseni megjelenésre szánt képviselő-

lők — bármikép létesítessék is a választás — mindég tartományilag fognak kiesni, és mindég csak az illető tartományokra fognak vonatkozni. A lengyel csak Lengyelországot, és a lombárd csak Olaszhonát fogja képviselni, a nélkül, hogy valaha egy központba olvadhatnának össze. — Ne mondja senki, hogy ezt a fejedelem hozzájárulása fogja eredményezni, mert ezen legfőbb hatalom az országoknak már törvényhozásuk alkalmával oda osztatott, és az ugyanazon hatalom ismétlésének a birodalmi-gyűlésnél, ennek tagjait általános-teljhatalmakkal, mellyekre képeességük nincsen, felruházniia lehetetlen.

Egyátalánfogva soha sem lehet kétszeres képviselést fokozatos fölülrendelt sorozatban törvényhozásra nézve helyesnek felvenni.

Minden törvényhozási képviselőt kizárólag az államterület történeti s diplomatikai határaihoz van kötve, mint az államhatalom maga, és azoknak bántatlan, ép fennmaradása, létfeltétel mindkettőjökre nézve. — A birodalmi-gyűléshez választásnál pedig egyenesen a monarchia külhatáraihoz kellene ragaszkodni, mellyek belnemzetéleti tekintetben épen semmi összeköttetésben sincsenek; ellenben az egyes országok valósággal meglévő történeti határait, úgy kellene elenyésztetni, mintha tetteleg lennének megszüntetve. — De ezen határok léteznek, és folyvást fenállanak, a körülzárt területükhöz egyenkint kapcsolt törvényhozással, és álladalmi institutiókkal együtt, és egy perczig sem szüntethetnek meg, mert akkor maga az ország is megszüntetnék. — A birodalmi gyűléshez választás tehát csak kétszeres képzelődés lehetne, melly alaplényegül egy csepp igazsággal sem bírna.

Ha a dolog szellemi szempontból tekintetik, akkor más alakban ugyanazon akadályok lépnek elibe; mert országának képviselésére, a választónak minden jogozatát oda kell adnia, mellyel a törvényhozásra nézve bír, és így a birodalmi gyűlésre nézve mitsem tarthat vissza. Ha jogozatából egy részt visszatarthatna, akkor az ő országának képviseltetése csupán csalóka lenne, következtetés-képen törvényhozásra mindkét fokon épenséggel nem alkalmazatos.

Senki se hivatkozzék Amerikára ; mert az amerikaiak csupán csak foederációra nézve szövetkeztek, az építést alólról kezdték, és tulajdonképen csak külügyeik el látása és közös érdekeik megvédése végett alkottak egy delegált hatalmat. — A belügy-, kereskedelmi-, közoktatási- és igazságügyi s. a. t. ministériumok az elnök mellett nélkülöztetnek, s az álladalmak souverainitásukat minden belügyi viszonyaikra nézve önmagoknak tartották fen. — Egy álladalomban sincsen az elnöknek a független törvényhozással semmi érintkezni valója, és az ő kezeire bízott központi hatalomnak nem kell fokozaton keresztül mennie.

Azonban — mind ezen, és még más különbségeket nem tekintve, — Amerika a kétszeres törvényhozás elvét épen nem pártolja, sőt inkább legszembeszökőbb bizonyítványát adja, miszerint, a történeti határok és jogok szerint keletkezett államhatalmak demokratikai intézmények mellett is, csak delegatio képen, és csak olly ügyekben, tartoznak a központi hatalomnak engedni; mellyek pontosan meg vannak határozva, nem lévén reá semmi szükség, hogy ezen önmagok által alkotott központi hatalomnak az illető álladalmak magokat belügyeikre nézve alárendeljék. — Hiszen a szövetségi gyűlésben a rabszolgatartók mint törvényhozók azokkal birnak közös hellyel és szavazattal, kiket mint ollyanokat otthon az ő álladalmukban még csak polgártársul fölvenni s tünni sem volt szabad.

De ha a demokratikus köztársaság olly szigorúan ragaszkodik a történeti kifejlődéshez, és államhatalmának körét, csak ezen történeti jelek, és attributumainak nyilvános megszorítása szerint véli szabályzandónak: miként lehet akkor önálló országokat; mellyek a fejedelem hozzájárultával, mint történeti területek, alakításukat és törvényhozásukat századok óta birják, egy képzelt felsőbb hatalom fölülrendelése által megsemmíteni, s tőlük az őket illető souverainitást s önállóságot egy tollvonással megvonni akarni. Ez azon ellenmondásnak, hogy a legfelsőbb hatalom mégis nem a legfelsőbb, az érintett fokozatos theoria által érvényt szerezne, és a monarchiai

elvet mert az, ezen theoria szerint megszorítások által önmagával nem egyezővé, és érthetlenné tétetnék — feldőlná; mint ezt Austria a frankfurti parlament heves követelései irányában észre is vette, és a szövetséghez tartozó részeknek ottan száudéklott fölösztatása és elkülönítése elől a birodalomnak rögtönös, brevi manu történt alkotmányosítása által menekült meg, és az ábrándtani elmélkedőket a történeti jog által hallgatásra kényszeríté.

Igy tehát a történeti s diplomatikai alap, határaival véve, melly egyszersmind az államhatalom terjedhetőségét meghatározza és kijelöli, álladalom alkotásra nézve örökké szabályt adó maradand.

Azoknak tehát, kik legyőzhellen állhatatosságukban teljességgel akárnak birodalmi gyűlést létre hozni, előbb elegendő bátorsággal kell birniok, minden határokat, mellyeket az országok közt a történet és diplomatika vont, és mellyeket a népek eddig több mint nemzeti áhitattal ápoltak, elrendelvényezni, és tetteleg is megsemmíteni; mihelyest ez megtörténendett, az országgyűlések is önmagoktól rognak össze, és fölmentik egyszersmind a birodalmi-gyűlési-kórbán sínlődőket minden aggodalomtól, azon számtalan fölül- és alárendelési akadályokra nézve, mellyek most az útból kitérni nem akarnak, de a határokkal egy pillanat alatt villámsebességgel eltűnnek.

Az esetben azonban, ha a határokat megszünetni nem lehet, és az országgyűléseket is meg kell tartani, nem marad más mód az alkotmányosított országok egymáshoz közeli vitelére, mint a szövetségés, foederatio.

Hogy mi módon létesülhet ezen szövetségés a monarchiára nézve legjutányosabban, ez lészen a magoldandó feladat! Austria igen kedvező helyzetben van; az uralkodónak a pragmatika sanctio által megalapított változhatlan azonossága, már előre is sok akadályokat távolít el! — De ennek elibe nyúlni, és tovább követni, nem czélom, én csak azon általános megjegyzést akarom tenni, hogy a szövetségés által az államczélokot nem kevésbbé

lehet utolérni, és hogy a monarchiai elv fentartására s biztosítására az sokkal alkalmasabb, mint az annyira kidicsért központosítás! Kormányzási nehézségek tekintetéből is, a szövetségzés jutányosabbnak tűnik fel: mert az országos törvényhozások a birodalmi-gyűlés mellett mégis fentartandók lennének, s ezen esetben, a hatalmak természetellenes megosztása, s más megszorítások miatt, a törvényhozások közt folytonosan a legveszedelmesebb surlódásoknak kellene keletkezni, melyek távvitelét senki sem határozhatja meg.

Nem akarom állítani, hogy az államépület alakja és külalkata annak belső értékére befolyással nincsenek; de azt sem lehet tagadni, hogy minden alaknak, minden helyzetnek saját előnye van meg, ha annak elég ildomos és óvatos kezelését tanultuk. — A legfontosabb minden alakításnál azonban az, hogy ama tagadhatlan jogalapok, melyeknek örökké minden társaságok talapzatául kell szolgálnia, ferde nézethől, színlett emberiségből, pártérdekek miatt lábbal ne tapodtassanak.

A társaságnak, legmagasb, gyakorlatilag elismert főcéljairól soha sem szabad megfejelkeznie, és ezek: a személyek és vagyon biztossága, egyetemben és egyenkint. — Az első úgy az egyesek mint pedig az egyetem jogainak szentültartását foglalja magában; az utóbbikat senkinek sem szabad bármi föltétel alatt is, annyival kevésbé irigységből, pártdühből vagy boszúból, és illyes szenvedélyekből megsérteni.

Egyébiránt azon ellenvetésre, hogy a szövetségzés az elkülönítési vágyakat előmozdítja, azt akarom megjegyezni, hogy ezen vágyak, ha egyáltalánfogva Magyarországnban megvolnának, a birodalmi-gyűlés által épen nem lesznek megsemmíthetők. Az e tekintetbeni veszedelmet egyedül a nemzetek történeti jogának, s ebből kifejtett önállóságának igazságos elismerése képes egyensúlyozni; és ezek — ha létük iránt biztosítva, s nem fenyegetve vannak — saját érdekük tekintetéből lesznek kénytelenek a császári sas szárnyai alatt egy nagy egész, és a külföld irányában hatalmas álladalommá egyesülni. —“

Ezen értekezés okoskodásából jóformán kiviláglik, hogy az octroyirozott alkotmány, gyámkorú országgyűléseivel, s az ezek fölé helyezett birodalmi-gyűlésekkel, és a reá öngolyókként terhül akasztott országgyűlésekkel, sem a logika birálatát kiállani, sem pedig közkedveltséget szerezni nem képes, következésképen mint eszköz a közvélemény megnyerésére, nem jól volt választva. —

Egyébiránt ha meg is kell vallani, hogy az octroyirozott alkotmányok egyáltalánfogva, a népek politikai életében kevés sikerrel dicsekedhetnek, az még sem tagadható, hogy vannak esetek, főkép forradalmak által felzavart viszonyok közt, mellyekben a gordiusi csomó octroyirozott alkotmány által leginkább látszik megoldhatónak; de ezen kísérleteknél a siker leginkább áttól föltéleztetik, hogy az octroyirozó hatalom különös figyelméből ne tévessze azon elemeket, mellyek mintegy zürzavarként egymásra hányva, a társalmi életet megingatni képesek voltak ugyan, de az annak jobb, vagy új rendezéséhez kellő képességgel nem birnak. Ezen elemeket rendezni, azokat illető medrükbe visszalejteni, azokból azt, mi bennök igazságtalan vagy vétkes, kikülöníteni, és így az egyetemet, mint műszeres egészet a jog; és lehetőség alapjára rendszeresítve állítani: kell, hogy legyen feladata annak, ki az érintett terhes időkben a végzet kerekébe nyúlni hivatva érzi magát. — Tehát semmi kedvenczeszméknek, semmi pártkiváratoknak, semmi ellen- vagy hasonszenveknek, bosszúnak vagy más illyes szenvedélyeknek itt szerepelni nem szabad, s főleg a jogalapot elhagyni soha nem lehet.

Ha mi tehát most az octroyirozott alkotmányt e szempontból Magyarországra vonatkozólag akarjuk megbirálni, annak már első tekintetre alkalmatlannak kell feltűnnie, mert:

- a) Magyarország örökké feltékeny volt századok óta biztosított alkotmányos önállóságára, melly még a legutóbbi időkben is minden király által megerősítvén, az osztrák politika által olly gyakran veszélyez-

tetett. Ezen önállóságot még inkább szilárdítani, azt jövőre minden beavatkozásoktól megóvni, a többi örökös tartományokhoz viszonyokat tisztán meghatározni, — ez volt minden magyarnak hőkívánsága, mely a király leghivebb alattvalói által a törvényes úton minden időben tartózkodás nélkül mondatott ki; később azonban a forradalmakban ezen igazságos kívánság a szenvedélyek felizgatására annyi sikerrel zsákmányoltatott ki. — Mit tesz most az octroyirozott alkotmány? talán a magyar nép igazságos kívánatait fogja fel, vagy a forradalomnak e tekintetben túlzott követeléseit illő medrűbe lejtí tán vissza? Szolgáltat igazságot az elsőknek, és korlátolja tán az utóbbiakat, miszerint a viszonyok világos meghatározása által nyugodalmas jövőt alapíthasson meg? Nem! — Magyarország önállósága egy ujan megalapítandó összesbirodalom eszméjének felállításába temettetik, és a nyolcz századon túl fenálló ország, a többi koronaországokhoz hasonlónvá tétetik, mint Gradiska és Görcz ezeréves önállóságától fosztatik meg, és minden közigazgatási ágaiban a központi minisztérium alá rendeltetik.

- b) Magyarország, területének épségéről mindég szorgalmasan gondoskodott; az egyenetlen harcok mellyeket a törökökkel kelle vívnia, és mellyek annyi részeit oly sok évre szakították el, őt azoknak visszakeblzésére nézve aggodalmassá tették, az elszakított részek pedig örültek s szerencséseknek érezték magokat testvéreik nagy családjába visszajuthatni. Ezen aggodalom a forradalom alatt erőszakos irányt vőn, és Erdélynek kényszerített s rögtönzött bekebelítése által sok szerencsétlenséget okozott. De mit tesz az octroyirozott alkotmány e tekintetben? Figyel Magyarországnak történetileg kifejlett, politikailag elismert, következésképp jogszerűleg támogatott épségére, midőn ő az erőszakos irányt megállítja? — Nem, ő sőt inkább e tekintetben Magyar-

ország irányában kizárólag igazságtalan, mert minden koronaországok határainak biztosított épsége daczára, már előre elhatározza a Szerb-vajdaság kikülönítését, s így maga sérti meg a legönkényesebben Magyarországnak önmaga által biztosított határait.

c) A helyhatósági életet, melly a vármegyék középkori alakában létezvén, az egész nemzetnél olly közkedvességben van, sokan megjavítani és átalakítani akarták ugyan, de a magyar szabadság ezen örképét megsemmíteni senki sem akarja, hanem mindenki által közelíthetővé tenni. A forradalom, ezen egészen sajátos magyar institúciónak, a nélkül, hogy azt rendezte volna, mintegy ideiglenesen minden polgárt állapotkülönbség nélkül részesévé tett! És mit tesz az octroyirozott alkotmány? Az, e tekintetben előre mitsem biztosít, sőt inkább a kormánynak hatalmat ad ezen magyar kincsét is ignorálhatni, és rendezett helyhatósági élet helyett, az országba bureaucratiai szervezetet gyökereztetni, uti facta loquuntur. —

d) Parlamenti kormányt, olly kormányt, melly a magyar országgyűlésnek felelős legyen, sok magyar kívánt, kik az új tanok szüleményeinek, a felelőségnek, a képviseleti rendszernek baráti. — A forradalom Magyarország önállóságán kívül talán egy eszméért sem volt annyira magasztosulva, mint épen ezért. Hiszen az octroyirozott alkotmány, szinte illyesmit ígér, s azt fő vonásaiban élénkbe is rajzolja, de csak azon kis különbséggel, hogy az ígért felelős kormány nem a magyar parlamentnek léssen kifolyása, hanem az összesbirodaloménak, s így nem a magyar országgyűlésnek Budapesten, hanem a birodalminak Bécsben leendő felelős: jövendőre tehát Magyarország sorsát nem magyar, hanem közösztérk kormány fogja lejteti s. a. t.

Felszámolásaimmal fárasztóvá válhatnék, holott már a mondott is elég, miszerint bebizonyítsák, hogy az octroyirozott alkotmány, egy divatos constitutionnak igérete mellett is, teljességgel nem képes, a ministeri tervnek Magyarországbani előmozdítására: mert sem az általános jogfogalom, sem pedig a nemzet hasonszenve által nem támogatatik.

A z o s t r o m a l l á p o t .

Hogy föntebbi állításaim egészen helyesek, semmi által sem bizonyul ki világosabban, mint a Magyarországban még mindég fenálló ostromállapot által.

Tizenegy hó folyt le már a világosi esemény óta, és a komáromi vár feladásával a forradalom mindenütt megszűnt; Magyarország mindazonáltal mégis mindég katonailag kormányoztatik, a kivételesállapot folyvást tart, és az ígért alkotmány életbeléptetése még mindég elmarad — bizonyára nem más oknál fogva, hanem mert az octroyirozott charta a magyar nemzetnél sympathiára nem talál; mert annak létesülése egy pártnál sem, az összes nemzet egy osztályában sem támogattatik; mert a nemzet nagyobb része, a jog elveire támaszkodva, inkább ellene nyilatkozni érzi magát kötelesnek; és végre, mert ha egy általánosanszatszö rendszernek behozatala, minden hasonszenv- és megelőző összemüködési hiány ellenére is elhatározott, végre más eszköz nem marad, mint az erőhatalom, mellynek engedni, a gyengébb természetesen kéntelen.

Ha meg kell is engedni: hogy olly reugés után, mint millyennek Magyarhon volt szíuhelye, az államgépezet szabályos kerékvágásába rögtön vissza nem lejtethő, és azért az absoluthatalom által támogatott kivételes állapot nálunk sem lephetett meg senkit is: másrészt azonban szinte tagadni nem lehet, hogy illy állapotnak csak a lehető legrövidebb időre szoritva, s mindenestre csak annyi ideig kell fentartatni, míg a közcsend helyreállitott, és a törvényes tekintélyek előtti köteles tisztelet visszaszereztetett; de soha sem sza-

bad illy állapotban egy álladalomnak habár csak politikai reorganizációjához is fogni, vagy pedig egy álladalom ujjaalakítását kezdeni akarni, — már pedig legkevésbé egy országban, mellynek történeti joga századok óta áll fen, s egész Europa által el van ismerve s biztosítva! —

Az ostromállapot tehát, mint eszköz egy kormányrendszer keresztülvitelére, azért nem alkalmas, mert az ujjaépítés megalapításához legfeljebb is az erősebbnek tetteles jogával járulhat, de jogszerű alapnak semmi esetben sem tekinthető. Az ostromállapot mint átmenőleg fenálló rendkívüli eszköz, gyakran nélkülözhetlen; sőt Magyarország felzavart viszonyaiban tán szükséges is volt, hogy pillanatnyilag hatállyal lévén, a feloszlott köztekintélyek helyreállítására idő nyeressék. Ezen állapot az osztrák tisztikarnak kevés kivétellel általános míveltsége, és a hadsereg szigorú fegyelme mellett a leglehetőbb kimélettel kezeltetik, mert néhány, soha ki nem kerülhető túlfogások mellett is, az osztrák tiszt sokkal lovagiash, mintsem hogy egy szerenséltlen nemzet elnyomott állapotát megánforgalomban ne méltányolná. Hivatalos állásukban ezen urak természetesen magas parancsoknak lévén alárendelve, mindég pontosak, többnyire jóakaratóiak, nem ritkán udvariasak; mindenestire tudja legalább az ember, hogy hányadán van. Ők rendeleteket adnak ki, mellyek mindenkire nézve egyenlőn szigorúak, ki ezeket teljesíti, egyébkint tehet mi tetszésében áll. — És így oldja meg a hadsereg az ostromállapotban is tökéletesen feladatát; megszerzi tudni illik a szükségkép kellő csendes időt, miszerint a törvényes tekintélyek ujra rendszerülhessenek, s a közigazgatás ismét jogszerű menetébe visszahozathassék; és valóban nem is a hadsereg hibája, hogy az ostromállapot fentartása mindaddig szándékoltatni látszatik, míg egy újépület felrakva leend, mellynek sem valami érvényes jogalap, sem pedig a nemzet összesített kívánatai talapzatul nem szolgálnak, mellyeknek tehát csak az erőhatalom, az erősebb joga által kell támogatatniok.

Az erősebb jogára monarchiát alapítani! egy örökös

császári birodalmat az annyira változékony erőhatalom mulandó jogára fektetni akarni! Megfoghatatlan tévedés! Ti egy osztrák összes álladalmat, mint örökös császári birodalmat akartok alkotni, és rendszertök kiindulási pontjául, működéstök alapjául nem a történeti jogot választjátok? Ti megvettek, ignoráltok, megsemmíttek minden röggjogot, biztosított szerződést, mintkét részről hittel szentesített okmányokat, mellyeknek kifolyása, eredménye épen maga az örökös monarchia! Ti félrevetitek a történeti jogot, melly a fejedelmet az álladalom legmagash, változhatlan, személyesített hatalmául állítja fel, s melly részére magát a monarchia örökösségét alapítja meg? és ti szinte örökös birodalmat akartok? és mire akarjátok azt fektetni? az erősebb hatalomjogára!? és hátha az idők s viszonyok, a hatalmat meggyengítik, az erőt paralizálják, a monarchiát szorultságba hozzák: mire hivatkozzék akkor az így alapított monarchia, mellynek koronája és trónja nem a jog nevében van megalapítva, hanem csak az önkény talapzatra emeltetett. Valóban, mint a törvényes jog monarchiai érzelmű barátinak, ezen ösvényen haladnotok nem szabad; mert veszélyeztettek mindent, mi a monarchia jó polgárának drága és kedves, becses és szent!

A haza széttépve, a nemzetiség elnyomva, a trón ezredéves oszlopaitól megfosztva: vajjon mi lehet még, mi egy valódi hazafi keblét fájdalmasabban sujthatná?!

A b u r e a u c r a t i a.

De ha az elhatározott rendszernek absoluthatalomra támaszkodva, mind ezek daczára be kell hozatnia: akkor az ostromállapotnak végre mégis csak meg kell szünie, és az országnak polgári kormányra kell szállania. Mi történik akkor, ha az absoluthatalom háttérbe lépett? Milly eszközök alkalmazásához fog majd akkor nyúlni akarni a kormány, — melly még alkotmányos is akar lenni, — miszerint az önkény eszközeivel alapított és emelt új épületet fentarthassa, s annak jövődöt biztosíthasson? —

E czélra mindenek előtt egy erős, rendszeresen műszerített bureaucrátiát látszik szükségesnek tartani, mellynek alakítása a forradalom legyőzetése óta főfeladatát képezi, és mellynek Magyarországbani életbe léptetésével tiz hónap óta sisiphusként fáradozik.

De valóban nem is kis feladat, egy olly országban, mellyben az önkormányzat évezred óta fenállott; hol a nép meg volt szokva látni, miként benszülött polgártársai szótöbbséggel választatván, hivatalt vállaltak, és néhány év elforgása mulva ismét magánéletbe léptek vissza, hol a hivatalviselő egyén nem úgy tekintetett, mint egy, a polgári társaságtól elkülönített, önmagában álló, elszigetelt személyesség, hanem az, viszonyai által az összes közönséghez bensőbb kötelékekkel kapcsolt, s mintegy a családhoz tartozó testvérnek tartatott: ezen országban, mondom, valóban nem csekély feladat, most rögtön egy hivatalnoki személyzetet felállítani, melly személyzet tagjainak háztól családtól elválva, gyakran idegen, katonai értelemben vett rendelkezhetés alatt állva, körzetükből

kitépve, az álladalomban kiváló, s a polgári egyetemtől egészen külön érdekeknél fogva eltérő, az országban eddig nem ismert, egészen új s saját hierarchiája alatt állandó felekezetet kell képeznie.

Hogy az illy hivatalokra az országban kevesen találkoznak, és azoknak is nagyobb része, kik — akár magántekintetegnél, akár pedig saját egybevetéseiknél fogva — hivatalvállalásra magokat mégis elhatározzák, ezen rendszer iránt mindamellett semmi hasonszenvet nem érznek, saját állásukban semmi megnyugtatót nem találnak, végre hogy a nép maga, a hivatalnokokat, kik vándormadárként jönnek-mennek közönbösen veszi, és ismét elereszti, és az idegen ismeretlenekhez mint közönségesen nevezni szokták semmi, bizodalommal sem viseltetik, ezen urak tehát, mint a közügyek kezelői, a legjobb segédeszközöktől lévén megfosztva, csak kevés jót lehetnek képesek eredményezni: ez mind szintolly természetes, mint fájdalom, igaz; és hogy a kormány ezen igazság kellemetlen oldalát máris érzi, az ország pedig ezen baj szerencsétlen következményeit máris fájdalmasan tapasztalja: annyival szomorúbb, mint hogy senki sem kételkedhetik, miszerint, ha a magyarviszonyok az imént múlt idő nagy szerencsétlensége után, nem fognak mielőbb helyesen kezeltetni, az országnak tönkre mennie, de vele egyszersmind a birodalmi mozaik legszebb darabjának megtörnie, és az összes birodalom jobb kezének megcsónkulnia kelletik. —

De miért kell Magyarországon a bureaucrátiának olly nagyszerű mértékben alkottatnia, és életbeléptetnie?

Mondatik:

- a) Hogy miután az öröklött felsőbbbségi hatóságok megszüntettek, és a nép ezen középkori intézet igája alól felszabadult; miután mi továbbá mindjában egyenlők vagyunk, s az aristocratia előjogai megszűntek: közhivatalnokokat kell felállítani, mind azon ügyek ellátására, mellyek eddig a földesúri hatóságnak voltak fentartva.

Olly örömet kelnek ki az aristocratia ellen: én hibáinak és hiányainak egyikét sem védelmezem, de joggal hiszem állíthatónak, hogy a bureaucratia sokkal többel bír; sőt míg az aristocratianak a nemzetélet nemelly korszakaiban, egyedüli éltető és fen tartó elemként kell föllépnie: a bureaucratia soha, semmiféle viszonyok közt sem lehet üdvhozó.

Az aristocratia a közhatalom tekintélyeit szellemi és anyagi előnyeinel fogva monopolizálja, de azokban csak addig tartja fen magát, míg ezen előnyökkel bír, azután pedig túléli magát, és bukik: a bureaucratia ellenben egy ezerfejú hydra, melly mindig csak absolutismus által telepítetve, a nemzetek életfája körül tekerződik, annak velejét, nedvét emészti, s közönségesen csak magával a törzssel dől el.

Az aristocratia, míg tehetős, a legjelentékenyebb hivatalokat veszi igénybe, de csak, hogy az ezen hivatalos álláshoz kapcsolt hatalomhoz juthasson; holott a bureaucratia a hivatalokat kereset, élelemszerzési módnak tekintti, birtokába öröklött tárgyként veszi, és arra családi létét építi. Nagy fizetések, mellyekből az álladalomra roppant terhek háromolnak, neki a földolog; miért is, ez által kötve lévén, minden fenálló hatalomnak megfizetett eszköze.

Az aristocrata, a néppel anyagi érdekekben összefüзве él. Bal és jó szerencsében folyvást osztja a földnépével a helybeli viszonyokat, mert azokhoz anyagilag van kötve; holott a bureaucrata, majd itt, majd ott lévén megtelepedve, bizonyos bérét havonkint fölveszi, mitem törődve tüzzel-vízzel, jéggel és zivatarral, mik a nép jövedelmeit tönkre teszik.

Az aristocratia ha elszegényedik és szellemileg túlszárnyaltatik, a népnél veszít: a bureaucratia ellenben saját hierarchiát alkot magának, a hivatalokat fajról fajra örökli, és vészthozó kegyenczkedéssé s rokonkegyeletté törpül el.

Az aristocratia a rend és csend biztosítékait nyújtja, mert zavarok alkalmával legtöbb veszíteni valója van; a bureaucratia a fenálló hatalomnak min-

den áron kénytelen szolgálni, mert más módon élni képes nem lenne.

A túlszaporított aristocrátiát a felvilágosodott népszellemi okokkal győzheti le, valamint is ennek Angolhon több példát ad; a bureaucratia egyszer meggyökeresedvén, rákkórhoz hasonlít, melyet ismételt szelések által sem lehet kiirtani; ezt pedig azért, mert minden keletkező hatalomnak magát készségesen rendelkezése alá bocsátani kénytelen.

Rosz csere tehát, mely Magyarországnak a földesúri hatóságok helyett, egy megalapított bureaucrátiában nyújtatik. Valóban senkinek sem juthatott eszébe, az aristocrátiái úrfelsőbbséget csupán azért legyőzni, hogy annak lelépése által, ugyanazon úttal előnyök egy hivatalnoki felekezetre ruháztassanak, az előbb alárendelttek pedig ezek által régi függésükben — nomine mutato — megmaradjanak.

Szabadországban a bureaucratia hatalomparancs nélkül soha be nem hozathatik. — — De ha a származási gyámok túlélték magokat, a már felszabadult népnek, annyival kevésbé van szüksége fizetettkekre!

Szabad községi rendszer, de nem magánosan, hanem összekapcsolva a Magyarországnak annyira honos helyhatósági kezeléssel, a bureaucratikus, egész a családok házi életeig bevágó rendszert tökéletesen fölöslegessé teszi.

Azért Magyarországra nézve szabad, jólrendezett helyhatósági kezelés, a nemzetnek életfeltétek, de ezen életben a bureaucratia soha sem képes gyökeret verni, mely önkormányzás nélkül önmagát nem értené.

- b) De a bureaucratia a központosításra nézve mulhatlanul szükséges, ő maga képes csak egy erős kormányt erélyesen támogatni, s mindenek előtt, mindennemű lázadások ellen óvszerül szolgálni.

Igazán? Ezt állítani akarni, kisé mégis több volna, mint merészség. Hát Franciaországot egy had-

seregyi nagyságu bureaucratia által támogatott, egész a legmagasb fokpontig keresztül vitt központosítás a lázadásoktól és felforgatásoktól megmen- tette? Sőt nem hasonlít ezen szerencsétlen álla- dalmot hatvan év óta a központosítás — minden már megkísértett kormányforma — és a még mindig fenlévő s minden változatosságokkal megismerkedett bureaucratia daczára, inkább még ma is egy vulkánhoz, mellyre semmi maradandót építeni nem lehet? —

Minden kormányzási forma mellett lehet a tör- ténetben támokokat lelmi; álladalmak monarchiai és köztársasági kormányforma, aristocratiai és demo- cratiai alkotmányok mellett lettek szerencsések, nagyok, és hatalmasok: de azon boldogságról, mellyet a népekre valaha egy bureaucra- tiai rendszer hozott volna, a világtörté- netében mi sincs feljegyezve.

A bureaucratia nem csak hogy a helbékének semmi biztosítékát nyújtani nem képes, sőt inkább a lázadásnak forranyagát rejti magában.

Miért?

Mert a polgár általa a közéletből teljességgel kizáratván, minden gyanú- sításra és mindengyanúra hajlandóbbá válik, és a közhivatalnokban nem ha- sontársát, hanem a felkényszerített urat látni kéntelen.

A képviseleti-rendszer, ország- és birodalmi-gyűlések, parlamenti kormány.

Mondatni fog, hogy a képviseleti rendszer, s az ebbe gyökerezett és terjedelmes választásijog alapján egybehívott birodalmi- és országgyűlések eléggé biztosítják a polgári jogot, minden avatottnak a közügyekbe befolyást adnak, és ezen jogot az egyesekre nézve biztosítják. A kormány pedig a birodalmi-gyűlésnek felelős lévén, a nyilvánosság ellenörködése alatt áll, és ez által a nép ellenörködése alatt is.

En itt a képviseleti-rendszer fölötti elméletek elemzésébe nem akarok bocsátkozni, annyit azonban bátor vagyok állítani, és megtámadtatás esetében védelmezni is, hogy a képviseleti-rendszer, a francia iskola divatos formái szerint szabotva, a nép szabadságait biztosítani, annyival kevésbbé megalapítanisoha sem képes. Ezen számszerint kitervezett, és mintegy arithmetikailag rendezett parlamentek soha sem képesek egy nemzetet képviselni. Egy illy, gépszerűleg kivont része a népnek, (legyen az bár ezertől vagy száztól egy) soha olly testet nem képezhet, melly a nép érdekeit képviselni lévén hivatva, ennek megfelelni képes volna. Illy összeállításból mindég csak egységek halmaza fog kijönni a nélkül, hogy valaha műszeres egéssszé válhatnék. Az összesálladalom érdekeinek a parlamentben műszeresen kell összeállítani, és képviselve lenni — akkor a birodalmi-vagy országgyűlés rendeltetésének megfelel, és a nemzet helyhatósági-szabadságaival párosulva, annak jogait, s a csendet és rendet biztosítja. —

De helyhatósági intézetek nélkül parlament vagy parlamenti kormány soha nem tett, de nem is fog tenni egy népet is szabaddá, sőt még annak régi szabadságait sem fogja fentartani. Nézzétek ó-Angolhont és Belgiumot! Ezen országokban szinte be van hozva a népképviselő, de nem a helyhatósági élet romaira van építve, hanem ezzel karöltve, műszeresen alapítatott: s így egyesülve, virágzik Nagybritannia századok óta, Belgium pedig egy inkább és inkább szerencsésebb ország jövődjét igéri.

Valamint a fölötte sok szabadsággal ellátott helyhatósági rendszer, a központi hatalmat tetemesen gyengíti, és ezen állásban, az összes, álladalomnak bizonyos határokig multhatlanul szükséges egységét veszedelmezteti: szintűgy veszélyeztetik az akár a cabinetben, akár a parlamentben kizárólag uralkodó központi hatalmak, az egyesek, községek, járások, kerületek vagy vármegyék szabadságát.

Ha Magyarország marczius előtti viszonyaiban a felszámított hibák elseje megvolt; ha azon hatalmaskodások, mellyeket a vármegyék működési körüknek meg nem határozott állapota mellett, magoknak mindinkább és inkább engedtek, végre minden központi kormányzást lehetetlenné tettek: ezen bajt orvosolni, ezen hatalmaskodásokat törvényes uton megszorítani kellett volna, nem pedig a második hibába esve, egy mindenható országgyűlés alkotása által minden helyhatósági szabadságokat elnyeletni, és egy olly institutiót megsemmíteni, melly a nemzet életével olly régóta és annyira lévén összeszöve, veszedelem nélkül ki nem gyökeresíthető. A reformok utja, az olly természetesen mutatkozó feladat: a népek erkölcséből, szokásaiból, sőt azok egész természetéből keletkezett intézményeket az idő és viszonyok igényeivel öszhangzásba hozni — magát a gyakorlatilag eljáró Angolhonban századok óta eléggé igazolta; holott az előbbi államélet gyökeres kiforgatásával rögtönzött, és tabularasara octroyirozott charták és alkotmányok, légtűnényként mulnak el, bolygótűzként semmülnek meg, s még eddig egy álladalomnak sem voltak képesek szilárd alkatot adni.

Azon ellenvetéssel találkozhatunk, hogy mindezt a forradalom eredményezé, az ő karjai közt porlottak szét ama régi intézmények, mellyeknek a kor és viszonyokhozi idomíttatása elmulasztatott. Ám legyen! de ti ezen forradalmat a törvényes jog nevében és segedelmével nyomtátok el, és a ti feladatotok most, minden más feladat lehetőségének kizárásával egyedül az: hogy a történetileg s diplomatikailag felállított jognak érvény szereztessék, annak alapján az álladalom újra műszerítessék és úgy alapítassék meg, hogy ujjáalkottatása közben a mult hagyományai a jelen igényeivel összhangzásba jöven, mint az egyetem, mint pedig az egyesek érdekeinek a legméltányosabb igazság szolgáltatassék. — De a képviseleti rendszer önmagában és kizárólag felállítva, birodalmi gyűléseivel, és mindenható központosításával, ezen feladatot soha sem oldhatja meg, annyival kevésbbé képes a magyar nemzetre boldogítólag, vagy csak megnyugtatólag is hatni.

Hiszen könnyen meg is fogható, hogy a jogok ezerszeresen megtört visszasugárzása az egyszerű polgárra nézve, községében vagy kerületében, megközelítőleg sem lehet annyi értékű, mint azon szabadságok, mellyeknek a maga körébeni gyakorlatára hivatva és jogosítva van. Tekintsük Magyarországot! A szabad vármegyei életnek, melly már az előtt annyiakat részesített, és az 1848-ki törvények által méginkább kiterjesztetett, meg kellene szűnni, és ezen valódi helybeli-szabadság elvesztéseért, a polgár cserekép azon homoeopathiai adagokban kimért jogot nyerné, mellyel a törvényhozásban részesülhet. A magyar, ki azelőtt követét választotta, utasításokkal látta el, és joggal birt a közügyek vezetésébe közvetlenül nyúlhatni, most egyszerre azzal elégedjék be, hogy minden három vagy négy évben egyszer joga lehet 6000 választó közt egy szavazattal birhatni, és ezzel egy népképviselő választásához járulhatni — ki maga részéről ismét a törvényhozásban 399 társaival egy tényező befolyással birand: tehát a jog a törvényhozásra egy indirect $\frac{1}{100 \times 6000}$ vagy $\frac{1}{2,400,000}$ -nyi azaz két millio négyszázezerszer megtört befolyást gyakorolhatni, legyen azon politikai jogok som-

mája, mellyek a magyarnak, kizárólag helyhatósági szabadságainak romain nyújtván, őt boldoggá, elégedetté tegyék.

Az így megalapítandó képviseleti rendszer, az így alakítandó birodalmi- és országgyűlések, az így állítandó parlamenti kormány, a helyhatósági szabadságok drága árán megvásárolta, soha sem fognak nyereségként, hanem úgy tekintetui, mint a magyar nemzet szabadságainak tetemes megszorítása, s így a fölemelendő új épület megerősítésére képes eszközökké válni nem fognak.

Democratia.

„Habár az eszközök visszatettségök is, s e perczen talán önkényesen s önhatalommal vannak alkalmazva: rövid időn majd az octroyirozott alkotmány, s az általa megalapítandó egyetemes nagy közbirodalom számára, egy alap fog fölmerülni, melly szilárdabb lévén a történeti jognál, magában elégséges lesz a birodalom jövőjét hosszú időre biztosítani; és ezen alap a — democratia!“

Igy okoskodnak sokan!

A democratia mindenestre nagy erős elem, melly rendezve, és egy rendszerített egészbe összeállítva, tagadhatlanul olly alapnak tekiuthető, mellyre egy nagyszerű új épület fektetését a siker kiszámításával és valószínűségével lehet megkísérteni.

Hanem a democratia, épen azért, mert olly széles alapot nyújt, elemeiben is annyira ki van terjedve, hogy arra a célra, miszerint azon annyira szétszórt, gyakran elszigetelve álló elemekre hatni, és azokat egy rendszerített egészbe összesíteni lehessen, a legmélyebbrevágó, s leghathatósabb eszközökre van szükség: mellyek nem helyesen alkalmazva épen olly erősek a dúlásban, mint czélszerű alkalmazás mellett hatalmasok az alkotásban.

Hogy a társaságot ezen parányainak összeségére állítani lehessen, ezeknek előbb erősen összeforrasztva, gránittá kell válniok: mert különben az egész épület a felhalmozott paránypontok tengerében elsüllyedvén, fenékre száll.

De hol vannak ezen eszközök, hol azon forrasz,

mellyet a kormány ezen alap biztossátételére használni kíván? én valóban egyet sem találok, legalább olyanokat nem, melyek a demokratiai elemekre, a szerint, mint azok Magyarországon léteznek, okszerűleg hatni képesek lennének.

A népet, multjának, történeti nagyságának, őseinek s. a. t. emlékével lehet lelkesíteni; semmi sincs, mi egy nemzet legelszórtabb elemeit egy egészé forrasztani inkább lenne képes, mint ez. Azon emlékek, melyek erkölcsökben, szokásokban, viseletben, hagyományokban, regékben és dalokban, a legszegényebb viskóban, mint a legfényesebb palotában, egyes családoknál és egész községeknél, a puszták magános fiainál és a legnépesebb városok lakosinál, közönnepélyeknél és családi körökben folytonosan atyáról fiúra és onokára szállanak át örökül: — ezen emlékek tisztelve és ápolva, igen is képesek a nemzet egész erejét úgy összesíteni, hogy arra azután, mint elfogadott alapra, egy becsületesen alkotott álladalom támaszkodhassék. De ezen eszközök a minisztérium politikája szerint nemcsak hogy alkalmazásba nem vétettek, hanem a minden törzsek és fajok egyenjogúságának, ábrándos, és teljességgel nem gyarkorlati fellállításával, a magyarok ősi, történeti nemzete, régi dicsőségével, örömeivel és bajaival előbb feloszlatik, azután pedig a hivatalosnak felállított, és némelly vármegyében már meg is rendelt német nyelvnek felsőbbbsége által absorbeáltatik.

Minden nemzet feltékeny területének határaitra, ezeket mindenik biztosítva és védve kívánja látni; a veszedelem, melly ezeket fenyegeti, az egész nemzetet mintegy belsugallatilag közös tulajdonának védelmére készíti; és ama hatalom, melly az ország épségét biztosítani akarattal és tehetséggel bír, a nép sympathiáit is bírja, és minden elemek körüle csoportosulnak össze egy egészbe, mi az álladalom ujjaépítésének keresett és szükséges alapjául szolgálhatna. De a minisztérium politikájában ezen eszközt is hasztalan keressük, sőt a magyar nemzet fájdalommal és aggodalommal, szégyennel és keserű érzettel nézni kéntelen, hogy régi határai mint mozdítatnak ki eddigi helyökből, és országának évezred óta biztosított

épsége mint daraboltatik szét, régi felosztásai önkényesen mint szüntetnek meg, s ezek helyébe megfoghatatlan indokoknál fogva újak mint rendeltetnek el.

Azon szabadságok, melyekkel a nemzet otthonos és községi körében, s helyhatósági intézményeiben bir, a népnek drágák és kedvesek; azoknak megőrzése, és korszerű ildomos kiterjesztése a népet lelkesítheti, és megnyerheti, és az államépület támaszává teheti. — De a minisztérium politikájában ezen eszköz sem található; sőt ellenkezőleg a régi, szabad megyei élet, a helyett hogy rendeztetnék, megsemmítetik, a helyett hogy kiterjesztetnék, még azoktól is megvonatik, kik eddig részesei voltak. Valóban furcsa felfogása a közkívánat teljesítésének!

Nem azért küzdett a szabadalmazottak előnyös állása ellen, hogy az azzal összekötött jutányok és szabadságok megsemmítessenek; hanem azért, hogy a megtöbbsedett népcsalád, a mennyiben az új képes tagokat tudna felmutatni, azokban részesítessék.

Az új épület alapítóinak politikájában egyet sem találunk ezen s a hozzájuk hasonló, erkölcsileg és jogilag megengedett eszközök közül, mellyek képességgel bírnának, az annyira eldicsért demokratiai alapot kiállítani, a népek parányait egy szilárd egésszé egyesíteni, és úgy azután egy bázist alkotni, mellyen az építési mű megkezdhetnék, bévégeztethetnék, és megállhatna.

Azt hiszi tán valaki, hogy a mindenkinek egyenjogúsága leend ezen varázszer? De ezt a magyarok magoknak királyok beleegyezésével már megadták, s törvényesen meg is alapították: az tehát következésképp már tulajdonuk, és nem ajándék többé, mellyel őket megnyerni lehetne; és nem is olly érték, hogy azt illy drága áron volnának kéntelenek, vagy hajlandók megvásárolni. Egyébiránt nem az egyesek szabadsága, ha az összesközönségnek rovására ajánltatik, se pedig a közszabadság, ha az egyesek megrövidítésére alapítatik: hanem mind a kettő összekötve, és viszonos vonatko-

zásaikban ildomosan szabályozva képezi azon bűvszert, mellynek senki sem alhat ellent, melly minden kedélyekre lelkesítő hatással bír.

Vagy talán a képviseleti rendszer lenne az? 1848-ki országgyűlésen már ez is behozatott, királyilag szentesítetett, és a vármegyei étellel összekötve már gyakorlatba is vétetett. Következésképen ezen ajándék, — melly még azon fölül (mint előbb már részletelesen kiderítettem) a vármegyei élet romai felett nyújtatik, — sem képes sympathiákat szerezni.

Mind ennek tehát az összesegytemes Austriát, a nagy álladalom eszméjét kellene pótolnia, és minden kedélyeket, vagy legalább azok nagy többségét kellene megnyernie! Milly csalódás! Egy agyrem, a ki ezután szallong, halálra fog fáradni. — A helyett, hogy a monarchia erőteljes nemzetei, történeti multjok alapján kifejlődésökhöz közelébb hozatnának, és így az érdekek közössége által, ildomosan egy összes monarchiába fűzetnének, mi a lehetőség körében állván mindjájára nézve jutányos lenne: a helyett, hogy ezen, illy nyíltan mutakozó ösvény követetnék, egy cél tüzetik ki, melly a nagy igazság céljaival ellenkezik, tehát utol nem érhető. P. o. Magyarorszáiban osztrák nemzeti érzelmeket akar-nak ébreszteni, melly nem létezik, de a magyart, melly mindenütt és mindenben hatalmasan jelenkezik, ha épen elnyomni nem is, de legalább ápolni nem akarják; mi végképen ellenkező eljárás, mellyel agyon fogják magokat fárasztani, s miért? — hogy épen az ellenkezőt ér-hessék utol. Azaz: midőn a magyar, ha nemzetisége, országának épsege, történeti önállósága, és szabadságai biztosítatnak, természetesen az összes-Austriához, mint öt külveszélyek ellen óvó nagyhatalmassághoz, saját érde-kében simulni lenne kéntelen: úgy ellenben, ha imént elsorolt kincseitől megfosztatva, s épen azon részről fenyegettetve, honnan segedelmet és igazságot várt, szük-ségében és szorultságában, természetes barátjától nem-csak elidegenül, de sőt azt az önfentartás félelmében, ellen-séggként is fogja tekinteni!

Tehát még a democratiával sem éretik ez uton semmi utol. A nemzetek elszórt és szétvált elemei sem az egyetemes nagy álladalom sem a képviseleti-alkotmány, se pedig parlamenti kormány s. a. t. eszméje által, miknek legdrágább kincseik és szabadságaik romain kellene épülni, — össze nem köttethetnek; így tehát a kivánt és keresett alap föl nem található.

B é f e j e z é s.

De ha a császári kormánynak, az octroyirozott charta étesíthetésére, az absoluthatalom eszközein kívül, mások rendelkezésére nem állanak; olly épület számára pedig, mellynek ezek által önkényesen kellene emeltetni, tartós alap semmi oldalról sem mutatkozik; s így Austriának e módon szándéklott ujjaalakítása, jövendőre nézve a fenállhatásnak semmi biztosítékaival nem bírna;

ha azon ösvény, mellynek követésére a ministérium olly elhatározottnak lenni látszik, más országokban már is teljességgel szerencsétlen kimenetelűnek bizonyult;

ha Franciaország azzemódon alakítatván ujja, magának hatvan év óta maradandó állapotot szerezni nem képes: akkor annyival megfoghatatlanabb, hogy a történethe visszanézni, annak gyakorlati tanait elismerni, és azokat a haza viszonyaira alkalmazva, követni nem akarják, miszerint azon szirtek közt lehessen szerencsésen keresztül evezni, mellyeken minden ujjabb, elméletileg olly tündöklőn felállított charták és theoriák megtörvén, természetesen elmerültek: mert ezen elméletek eredményei, a helyett hogy az élet felmerülő igényeinek felelnének meg, csupán egyes, habár még olly lángelméjű fejeknek helytelen ábrándjai voltak, mellyek magokat azoknak foganatosításánál — a helyett, hogy a népek multjára, erkölceire, sajátságaira, igényeire figyeltek, azokat elemileg tanulták, s vagy megelőzték vagy pedig követték volna — az alkotmányos szabadság fölötti, s a legujabb

iskola elveiből merített saját nézeteik követésére, és az emberiségnek az ő fölkénszerített tanaik általi boldogítására tökélették.

Talán a világ egy országa sem bír annyi történeti példaképekkel, mint épen Magyarország; egy ország részére se találkoznak annyi világító események, mellyek egyenlő viszonyok közt, egyenlő következményeket mutathatnak fel, tehát óvni és serkenteni egyszersmind, annyira lennének képesek.

Valóban, ha az ember Angolhon történetét olvassa, ezen ország forradalma, és annak szerencsés megoldása felett, az okok és eredmények egybevetésével elmélkedik; meglepő ama szembeszökő hasonlatosság, melly Angolhon és Magyarország közt ezen utóbbinak forradalmaig mutatkozik.

M a c a u l a y, Angolország II. Jakab trónraléptetői legujabb történetének kiadója, ezen szellemdús státusférfiú, ki úgy látszik azon kérdés megoldását tűzte ki művének feladatául, valjon Angolország forradalma, mind a mellett, hogy négy kormány alatt folytonosan tartott, és annyi áldozatba került, végre mégis miért oldatott meg olly szerencsésen, hogy belőle a közéletnek olly szilárd ujjaalakítása merült fel, melly ellentétként állva a legujabb példakkal, már másfél század óta nem ingadozik, és a legujabb évek rázkódtatásai alatt is szirtkeményen állott fen: — mindjárt első könyvének elején ezt mondja:

„A régi angol alkotmány azon korlátolt monarchiák osztályához tartozott, mellyek a középkorban, a nyugoti Európában keletkezvén, némelly különbségek mellett is, tetemes családi hasonlatossággal bírtak. Hogy illy hasonlatosság létezett köztök, nem meglepő. Azon országok, mellyekben ezen monarchiák keletkeztek, ugyanazon egy nagy mivelt birodalom tartományai voltak, és ugyanazon egy harcziás és zord nemzet törzsei által támadtattak és hódítattak meg, szintazon egy időben. Valemennyi az islam elleni szövetség tagja volt. Mind ugyanazon egy büszke és magasra törekvő egyháznak közösségében állott. Allamszerkezetük tehát természetesen ugyanazon ala-

kot ölté fel. Valamennyinek királya volt, és a királyi méltóság lassankint mindenütt szoros örökösödési rendhez kötött. Mind birtak nemesekkel, mellyeknek czíme eredetileg katonai rangra vonatkozott. A lovagi méltóság, és a hirnökség szabályai mindjájukra nézve közös volt. Mind birtak dúsan ellátott egyházi alapítványokkal, nagy szabadalmú, és tanácscsal bíró városi testületekkel, mellyeknek beleegyezése némelly köztény érvényességéhez megkívántatott.

„Ezen rokon-alkotmányok közt, az angol régtől fogva teljes joggal a legjobbnak tartatott. A fejedelem fölségi jogai félremagyarázhatlanul voltak kiterjesztve. A vallás és lovagság szelleme működtek össze, méltóságának emelésére. Fejére szentkenet tétetett. Nem tartatott lealacsonyítónak, hogy a legvitézebb és legnemesebb lovagok lábaihoz térdeljenek. Személye sérthetetlen volt Ő a végrehajtó hatalomnak feje, a külhatalomasságokkali közlekedésnek egyetlen műszere, az igazság, kegyelem, és becsület kútforrása volt s. a. t.

„De hatalma, bármilly nagy volt is, korlátozva volt három nagy alkotmányos elv által, melly olly régi, hogy senki sem tudja, mikor keletkeztek, olly hatalmas, hogy természetes fejlődésük, több nemzedékeken át folytattatva, szülé a dolgok azon állását, mellyben jelenleg élünk.

„Először: a király, parlamentjének beleegyezése nélkül törvényt nem alkothatott. Másodszor: parlamentjének hozzájárulása nélkül adót nem követelhetett. Harmadszor: köteles volt a végrehajtóhatalmat az ország törvényei szerint kezelni, és ha a törvényt megszegte, tanácsadói és ügyvezetői felelősséggel tartoztak s. a. t.

„Igy volt ez a mi országunkban. Azon vonalak, mellyek a királyi jognak határt szabtak, közönségesen eléggé ismeresetek voltak ugyan, de mindenütt pontossággal és szabatosággal nem birtak. Miért is közel ezen határszélékhez küzdés merült fel, mellyen a túlfogások és visszavételek egymást követték, míg végre a küzdés századai után, világos és állandó határjelek emeltettek. — —“

Lehet valami szembeötlőbbet képzelni? nem illeszt-

hetők ezen sorok egészen Magyarországra? annak ré-
gibb és újabb, egész 1848-ik évig létezett szokásaira,
törvényeire, intézményeire, és viszonyaira, mellyek a nem-
zet szellemében még ma is folytonosan élnek, s mellye-
ket onnan még az olly eseménytejes 1848-ki és 49-ki
évek rázkódtatásai sem voltak képesek kitörteni!

Ha tehát így van: — miért nem követik Angolhon
példáját; miért nem akarják azon tanúságokat, mellyeket
Nagybritannia kifejlődési menetéből a történet számunkra
feljegyzett, Magyarország javára felhasználni; miért
nem azon ösvényt követni, mellyen Angolhon szabadsá-
ga, boldogsága, hatalma, nagysága virágzott fel? miért
tévelyegnek a divatos elméletek tönkelegében, mellyek
mindent feldúlnak, hogy romokra építhessenek, a törté-
neti ősjogot megvetik, azután pedig támpontot lelmi nem
képesek, mellyhez új rendszerüket köthetnék; mindent,
mi emberi, felejteni látszanak, — s azért nem egyebek,
mint légvárak, és gyakorlatellenes álmok!

Macaulay azt mondja: „Bármilly nagy legyen is azon
átalakulás, mellyen Angolhon államélete az utóbbi hat
század alatt keresztül ment: az a lassaukinti kifejlődés,
és nem a feldúlás és újraépítés műve volt. Országunk mostani alkotmánya ahoz képest, melly alatt
500 éven át virágzott, azon viszonyításban áll, mint a fa
a sarjadékhoz, a férfiú a gyermekhez. A változás nagy
vala: de olly idő még sem volt, mellyben a
fenállónak főrésze régi ne lett volna! Az
így képezett államéletnek, szabálytalanságokban dúsnak
kell lenni, de a csupa szabálytalanságokból kiforró bajok-
ért sok ollyannal is birunk, mi azokat túlsúlyozza.
Más társaságok irott alkotmányokkal birnak,
mellyeken több arányúság ömlik el; de semmi
más társaságnak sem sikerült még, forradal-
mat és elidősülést, haladást és állandó-
ságot, a fiatalság erélyét és az emlékeze-
tentűli őskor méltóságát egyesíteni.“

Ezen állítás mellett a valóság szól, szólnak több
mint másfél századok: a ti theoriáitok mellett egy nem-
zedék sem, de igen ellene a legszerencsétlenebb kö-

vetkezmények, mellyek milliók boldogságát kívánták áldozatul, a nélkül, hogy valakiét — talán néhány egyes, többnyire lelketlen szerencselovag kivételével — megalapítani képesek lennének.

Ezen átalakulást, melly Britthon népeinek véres harczeit, és nehéz szenvedései közül, olly szerencsésen bontakozott ki, Angolország főleg azon hőles politikának köszönheti, melly minden szükséges változások kiindulási pontjául a fe n álló t választá. A nép régi szabadságai, a magna charta, habeas corpus, és a nemzet többi rögzogai, a koronának túlfogásai elleni hosszú vitában, mindég változatlanul tartattak meg támpont gyanánt és mindég a további alakítás alapjául vétettek. Szintúgy a régi előjogok, szokások, és törvények, mert egyeseknek, vagy egész felekezeteknek kivételes előnyöket biztosítottak, nem semmítettek meg, hanem a mennyiben azoknak a közönség rovására kedveztek, részint kiterjesztettek, részint megszüntettek; egy szóval megváltoztattak, és így lassankint a jelen igényeihez idomítottak, a régi idő pedig ez által az ujjal kiengeszteltetett, egyesítetett, és testvérisítetett.

Macaulay, kinek könyvét hazámfiainak, és Magyarország átalakulásával foglalkozó minden státusférfiúnak elegendőkép nem ajánlhatom, második könyvét, melly Angolország történetét egész 1688-ik évig tárgyalja, egy tartalmi vázlattal fejezi be, melly nekem olly értékteljesnek tetszik, hogy nem mellőzhetem el, habár csak azért is, miszerint ezen, Magyarországra nézve kiváltképen tamiságos könyv iránti ízlést terjesszem, — azt ide ígatni:

„Igy végeztetett be az angol forradalom. Ha azon forradalmakkal hasoulítjuk, mellyek az utóbbi 60 év alatt annyi régi kormányt döntöttek meg, önkéntelenül is annak saajátszerű jellemére kell figyelmeznünk. Hogy ezen jellem miért volt olly saajátszerű, elég közel fekszik, s úgy látszik, hogy mégis se a dicsérőktől, se pedig az ócsárlóktól észre nem vétetett.“

„A 18. és 19. század szárazföldi forradalmi, olly országokban keletkeztek, mellyekben a középkori korlátolt monarchiák minden nyomai már rég el voltak tó-

rólve. A fejedelem joga, törvényeket szabhatni, és pénzt beszédhetni, sok nemzedéken át elvítázhatlan volt. Trónja, nagy állandó hadsereg által őriztetett. Kormányzását, legnagyobb veszedelem nélkül, még csak a leggyöngédebb kifejezésekben sem volt szabad hibáztatni. Alattvalói, személyes szabadságukat semmi más alapon nem bírták, mint az ő tetszésénél fogva. Egyetlen egy intézmény sem maradt meg, melly, a mennyire csak a legöregebb ember emlékezete terjedt, az alattvalónak a zsarnokság legszélsőbb túzásai ellen hathatós menedéket nyújtott volna. Ama nagy tanácskozmányi gyülekezetek, mellyek hajdan a királyi hatalmat korlátolták, feledékenységbe süllyedtek. Alkatuk és kiváltságaik csak a régiség buvárai előtt voltak ismeretesek. Nem csudálkozhatunk tehát, hogy az emberek, kik így kormányoztattak, ha sikerül nekik egy kormánytól, mellyet bensőleg már régóta gyűlöttek, a legfensőbb hatalmat kicsikarhatni, telve a feldúlhatás utáni nyugtalan kívánattól, és újra építeni képesek nem lévén, minden csillámló újítás által elámítottak; hogy minden címeket, szertartásokat, és szójárásokat, mellyek a régi rendszerrel voltak összeszöve, száműztek, és hogy saját nemzeti multjoktól és hagyományaiktól elfordulva, holmi theoretikusok irományaiban alkotmányelveket kerestek, vagy tudatlan mesterkéltséggel Athen és Roma hazafiai majmolták. Szintolly kevésbé csudálkozhatunk, ha a forradalmiszellem heves mozgalmaira, szintolly heves visszahatás következett, és a zavar csakhamar sokkal szigorúbb zsarnokságot szült, mint mellyből keletkezett.“

„Ha mi ugyanazon esetben lettünk volna, Strafford kedvencz terve létesülendett; ha ő olly nagyszámú, és olly jó fegyelem alatt lévő hadsereget képezett volna, miut millyent néhány évvel utóbb Cromwell állított fel; ha néhány ahoz hasonló törvényes határozat, melly az. Exchequikamara által a hajópénz kérdésében hozatott, a nép megadóztatási jogát a koronára ruházta volna; ha a csillagkamara, és a magas bizottmány folytatták volna, mindenkit, ki a kormány ellen szót mert emelni, pénzbüntetésekre itélni, megcsonkítani, és bébörtönözni; ha a

sajtó itt olly teljességgel lett volna lelánczolva, mint Bécsben és Nápolyban; ha a mi királyaink lassanként az egész törvényhozási hatalmat magokhoz vonták volna; ha hat angol nemzedék egyetlen egy parlamenti ülés nélkül mult volna ki; és ha mi végre valami vad felindulás perczében uralkodóink ellen támadtunk volna, milly kitörés lett volna ez?! milly recsegéssel, mellyet a világ legvégső szélétől a másikkig hallottak és éreztek volna, dőlt volna össze az egész társaság épülete! Hány ezer számüzött, ezen közönségnek hajdan legboldogabb és leg-tiszteltebb tagjai, lettek volna kéntelenek kenyerüket idegen városokban, vagy pedig menedéket Amerika ritkulatlan erdeinek kéregkunyháiban keresni! Hogy láttuk volna London kövezetét torlaszokká halmozva, a házakat golyóktól átfúrva, és a csatornákat vérhabbal telve! Hány-szor rohantunk volna szélsőségtől szélsőségig, hogy kerestünk volna az anarchia elől a zsarnokságnál menedéket, és hogy hajtott volna ismét a zsarnokság az anarchia ölébe! Mennyi vér- és zavar évbe telt volna az államéletnek vagy csak első ismereteit is megtanulhatnunk! Hány gyermekes theoriák ámitottak volna minket! Mennyi nyers, és roszul mért alkotmányt állítottunk volna fel, csakhogy nemsokára ismét bukni lássuk. Mi boldogoknak tarthattuk volna magunkat, ha egy fél századnak szigorú fegyelme elegendő lett volna minket odáig nevelni, hogy a valódi szabadság élvezésére képesekké válhassunk.“

„Ezen nyomorúságokat tőlünk a forradalom eltávolítja. Ez szoros értelemben vett védelmi forradalom volt, s az elidősülés és jog támaszával birt. Itt, s csupán itt tartotta fen magát a 13. századnak egy korlátolt monarchiája, bántatlanul, egész a 17. századig. Parlamenti intézményeink teljes érvényükben maradtak. Alkotmányunk főalapjogai jelesek voltak; formaszerinti alakkal nem birtak, és egyenkint irott oklevelekbe szerkesztve nem voltak ugyan, de régi és nemes törvényeink közt valának szétszórva feltalálhatók, s a mi még több jelentőségű, azok magokat 400 év óta az angolok szívébe vésték be. Hogy a nemzet képviselőinek engedelmé nél-

kül semmi törvényt hozni; a népre terhet róni, és állandó sereget tartani ne lehessen; hogy a fejedelem önkényéből, börtönbe senki, habár csak egy napra is, ne tethessék; hogy a legcsekélyebb alattvaló törvényes jogának megsértését igazolandó királyi parancsra, a hatalomnak egy eszköze se hivatkozassék: ez mint a vhighiek, mint pedig a thoric előtt országos alaptörvény volt. Olly ország, mellynek ezek voltak alaptörvényei, uj alkotmányra nem szorult!“

„De habár uj alkotmánynak szüksége nem merült is fel, aunyi mégis világos volt, hogy némelly változásoknak be kellett következni. A Stuartok rosz kormányja, és azon bonyodalmak, mellyek belőle keletkeztek, tisztán kimutatták, hogy államügyünkben valahol fogyatozás rejlik; ezt feltalálni, és elhárítani, volt a Conventio feladata.“

„Némelly nagy jelentékenységű kérdések voltak még vitáknak kitéve. Alkotmányunk olly időben vette származását, mellyben a státusférfiak nem igen voltak szokva, a fogalmak pontos körülírására. Elveikkel tehát megférhetlen, és fenállásukra nézve veszedelmes szabálytalanságok keletkeztek, mintegy észrevétlenül: s minthogy sok éven át valami komoly helytelenséget nem eredményeztek, lassankint az elidősülés jogát nyerték meg. Ezen bajnak ellenszere abból állott, hogy a nép jogai olly modorban szerkesztettek, melly minden vitának véget vessen, és hogy kinyilatkoztatott, miként ezen jogok sérelmét semmi eljárás sem képes igazolni.“

„Ha ez megtörtént, kormányzóinknak lehetetlen volt a törvényt félreérteni; de ha valamivel több nem történik, nem volt valószínűten, hogy megfogják sérteni. Hosszabb időtől óta arra oktatta az egyház a nemzetet, hogy minden intézményeink közt, egyedül az örökös-monarchia az isteni, a sérthetetlen; hogy az alsóháznak a törvényhozáshoz jog, csupán emberi jog, de, hogy a fejedelem joga alattvalóitól engedelmességet követelhetni, felülről származik; hogy a magna charta olly törvény, melly azok által, kik alkották, megszüntettethetik, de hogy azon szabály, mellynél fogva a királyi vérből származó herczegek örökösödési rend szerint a trónra hivatnak, meny-

nyei eredetű, és hogy a parlamentnek ezen szabállyal ellenkező minden tette érvénytelen — kétségen kívül van, hogy olly társaságban, mellyben illy fogalmak uralkodnak, az alkotmányos szabadságnak mindég bizonytalannak kell lenni. Olly hatalom, melly emberi rendeltetésének tartatik, soha sem lehet hathatós eszköze olly hatalomnak, melly isteni rendeltetésének tekintetik. Az hasztalan remény, hogy törvények, bármilly jelesek legyenek is, folyvást korlátozhaszanak egy királyt, ki tulajdon, és népe nagyobb részének véleménye szerint is, sokkal magasabb természetű tekintély, mint az, melly ezen törvényeknek tulajdona. A királyságot ezen titokteljes tulajdonságaiból kivetköztetni, és azon elvet felállítani, hogy a királyok épenséggel semmi más értelemben vett jognál fogva nem uralkodnak, mint mellyben a grófság szabad földbirtokosai a bírakat választják, vagy a bírák „habeas corpus“parancsokat adnak ki, — szabadságaink biztosságára nézve mellözhetlenül szükséges volt.“

„Igy a conventiónak két nagy kötelességet kelle teljesítenie. Az első volt: **A z o r s z á g a l a p j o g a i t k é t é r t e l m ű s é g e k t ő l m e g s z a b a d í t a n i .** — A második pedig: Mint az uralkodóknak, mint pedig az alattvalóknak elméjéből ama balhítet, és káros képzelődést kiirtani, mintha a királyi előny, valami magasztosabb és szentebb lenne, mint azon alaptörvények.“

„A változás csekélynek tetszik. A koronának egyetlen egy kincse sem bántatott. A népnek egy uj jog sem adatott, az egész angol törvénykönyv fő- és mellékrészeiben — minden nagy törvénytudós, mint Holt, Treby, Maynard, és Somers ítélete szerint — a forradalom után épen ugyanaz maradt, mi annak előtte volt.“

„Valamint forradalmunk csak a régi jogok védelméből állott, úgy az a régi formák szigorú megtartása mellett ment végbe. Majd minden szóban és tényben, a mult iránti legmélyebb tiszteletre lehet ismerni. Az országrendei a régi csarnokokban a régi modor szerint tanácskoztak. a conferentia egészen a régi szertartás szerint tartatott. A festett szobában a tábla egyik felén ültek a lordok ügyviselői, fedett fővel, menyétbőrös és arannyal

hímzett köpenyekben. Az alsóház ügyviselői fedetlen fővel állottak a másik felén. A beszédek csaknem tréfás ellentétet képeznek minden más ország forradalmi szóllás-módjához. Mind a két angol párt abban egyezett meg, hogy az álladalom régi alkotmányos hagyományai ünnepélyes tisztelettel tekintessenek. Csak azon egyedüli kérdés forgott fen, vajjon ezen hagyományokat milly értelemben kellessék érteni. A szabadság szónokai egy szót sem ejtettek az emberek természetes egyenlőségéről, és a nép elidegeníthetlen felségi jogáról, Harmodius vagy Timoleonról, az idősebb vagy ifjabb Brutusról.“

„A mint a vitáknak végeszakadt, az új fejedelmek régi ünnepélyességgel kikiáltattak. A hírnöki méltóság egész ábrándszerű pompája jelen volt.“

„Nekünk, kik az 1848-ik évben éltünk, mintegy kifejezési visszaélésnek tetszhetik, ha egy, annyi megfontolással, és az ősi illedék szabályainak olly szigorú megtartásával eszközölt eljárás, a forradalom borzasztó nevével illetetik.“

„Es ezen forradalom mégis valamennyi közt, a legkevésbé erőszakos, a legjótékonyabb volt. Ezen forradalom dönté el végkép azon nagy kérdést, vajjon azon népszerű elemnek, melly a Fitzwalterek és de Monfortok idejétől óta az angol államügyben mindég megvolt, a monarchiai elem által egészen megsemmítessék-e, vagy vajjon megengedtessek-e nekie, hogy kifejlődhessen, és uralkodóvá válhassék. Az ezen két elvek közti küzdelem hosszú, szenvedélyes, és kétséges volt. Négy kormányon át tartott. Zendüléseket, állampöröket, lázadásokat, útközeteket, ostromokat, számkivetéseket, i t é l e t s z e r i n t i m é s z á r l á s o k a t okozott. Néha az volt látszata, mintha a szabadság, néha pedig, mintha a királyság lenne az elmerülési ponton. Sok éven át volt Angolország teljes erejének egyik fele azzal elfoglalva, hogy másik felének erélyesen ellene működhessen. A végrehajtó, és törvényhozó hatalom egymást olly hatályosan akadályozták, hogy az álladalom Európában érvény nélkül maradt. A fegyverkirály, ki Vilmost és Máriát Whitehall kapui előtt kikiáltá, teljes igazsággal nyilatkozta ki, hogy ezen nagy küzdelemnek

végeszakadt, hogy a trón és parlament közt teljes egyesség uralkodik, hogy a sok ideig megalázott és függésben lévő Angolhon most ismét elsőrangú hatalom, hogy a régi törvények, mellyek a királyi előnyt korlátozták, ezentúl szintolly szentül fognak megtartatni, mint az előny maga, és hogy minden következtéseiben ki fognak fejlesztetni, hogy a végrehajtóhatalom, a nemzet képviselőinek véleményével megegyezőleg fog kezeltetni, és hogy az uralkodó egy reformnak sem fog makacsul ellenszegülni, mellyet bölcs megfontolás után a két ház fog elébe terjeszteni.“

„A legnagyobb dicséret, mellyel az 1688. évi forradalom illetethetik, az : hogy utolsó forradalmunk volt. Több nemzedékek vonultak el azóta, a nélkül, hogy valami józan, és hazafiúi érzelmű angol, a kormány iránti ellentállásról gondolkodott volna. Minden becsületes, és elmélkedő szellemekben, azon, naponkinti tapasztalás által öregbedő meggyőződés vert gyökeret, hogy azon eszköz, mellyel az alkotmányon javításokat kell eredményezni, magán az alkotmány körén belől található.“

„Ha valaha, most kell képeseknek lennünk, azon ellentállás egész jelentőségének méltánylására, mellyet őseink a Stuartok házának elibe szögeztek, körülöttünk a világ mindenütt nagy nemzetek kétségbeesési küzdelmei által dűltek föl, rögtön olly kormányok döntettek és ingattak meg, mellyeknek az volt látszatuk, mintha századokat kellene túlélniök. — Nyugoti Europa legbüszkébb székvárosaiban, patakzott a polgárvér. Minden gonosz szenvedélyek, a nyereség utáni vágy, és a boszú utáni szomj, felekezetnek felekezet elleni idegenkedése, törzsnek törzs elleni ellenségeskedése szakadtak el az isteni és emberi törvények vezérszálaitól. Ijedtség és rettegés milliók arczaít boritá, és sziveit szoritá el. A kereskedelem megakadt, és az ipar pang. A gazdagok szegényekké, a szegények még szegényebbekké lettek. Olly tanok, mellyek minden tudománynak, minden művészetnek, minden üzletnek, minden családi viszornak ellenségei, olly tanok, mellyek, ha valósulhatásuk sikerül, 30 év

alatt mindent tönkre juttatnak, mit az emberiség számára 30 század alkotott, és Francziaország s Némethon legszebb tartományait olly vadakká teszik, mint Congo és Patagonia, lönek a szószékről hirdetve és karddal védelmezve. Europa olly barbárok általi leigáztatással fenyegettetett, mellyekhez hasonlítva Attila és Alboin barbárjai felvilágosodottak és emberiek voltak. A nép legőszintébb baráti mély aggodalommal vallották be, hogy sokkal drágább érdekek állanak a koczkán, mint bármilly politikai jogok, és hogy a szükség kényszerít, miszerint a szabadság áldoztassék fel, hogy a polgárisodást lehessen megmenteni. —

„E közben szigetünkön a kormány rendszeres menete soha egy napig sem akadt meg. Ama néhány rossz embereknek, kik zabolátlanság és préda után áhítottak, nem volt bátorságuk csak egy perczig is elibe lépni egy loyális nemzetnek, melly szilárd seregként volt örökös trónja körül csoportulva. És ha kérdeztetnék, hogy mi eszközlé ezen köztünk, és mások közti különbséget, a felelet az: hogy mi soha sem vesztettük el azt, mit mások vadon, és vakon ismét visszanyerni törekesznek. Mert nekünk a 17. szabadban conservatívforradalmunk volt, azért nem volt a 19-ben tönkítő forradalmunk. Minthogy a szolgaság közepette szabadsággal birtunk, most az anarchia közepette renddel birunk. A törvény tekintélyeért, vagyonbiztosságáért, utaink békés voltáért, házi boldogságunkért, köszönetünk azon kívül, ki nemzeteket tetszése szerint emel és dönt — a hoszú parlamentet, a conventiót, és orániai Vilmost illeti.“

Igy ír Macaulay, ki könyvének egy gondolkodó polgár előtt sem kellene idegennek lenni; minékünk magyaroknak pedig ezen könyvet szorgalmasan kellene tanulnunk. — Azon nagy hasonlatosságnak, melly egyrészt Magyarország és régi alkotmánya és más részt Angolország közt fenforog, kétszeresen figyelmetessé kellene bennünket tenni ezen álladalom történetének tanaira.

Ezen tanok után, mellyek az utánnok bekövetkezett 160 évek által megerősítve, előttünk nem mint elméletek, vagy az emberi ész okoskodásai, hanem mint sikerükben igazolt valóságok állanak, azok tehát következésképen elvítázhatlan igazságok: lehet-e még kétséges az az iránti választás, hogy a legfőbb hatalomnak melly ösvényen kellessék megindulnia, miszerint Magyarország, és vele az egész birodalom ujjaalakítását szerencsésen keresztül vinni lehessen? Létezhet még kétely a felett, hogy orániai Vilmosnak igazságos szelidsége, s szabadelmű politikája magát nálunk is igazolná, az ellenkező pedig soha üdvös hatású nem lehet? Én a hívő vagyok, hogy nem! Az út tisztán mutatkozik, nem a mi hibánk, ha nem követik: mi teljesítettük kötelességünket midőn reá mutatunk, és figyelmeztetünk.

Még csak egy szó intézni valóm van azokhoz, kik állítják, e l ő s z ö r : Hogy Magyarország régi alkotmánya és intézményei, épen önmagok a magyarok által, részint az 1848. országgyűlésen, részint a reá következett forradalomban semmitettek meg; m á s o d s z o r : hogy csak a kiváltságos felekezetek, és különösen a marciuselőtti c o n s e r v a t i v e k azok, mellyek Magyarországbán a császári ministérium reudszerével elégedetlenek lévén, csupán márcziuselőtti állásukat, s minden előnyeiket, kívánják vissza.

Mi az első állítást illeti: hogy Magyarország régi alkotmánya, s vele, annak minden intézményei, a legutóbbi évek eseményei által megsemmítettek: erre határozott nemmel kell felelnem, s pedig azért, mivel a forradalom, Magyarországbán, mint egészen legyőzött, egy általánfogva semmi politikailag jogszerű következményeket maga után nem vonhat, s mint ollyannak, csak annyiban lehetnek következményei, amennyiben a helyreállított törvényszerű hatalom azokat elfogadni ildomosnak vagy méltányosnak

hinni látszik; továbbá, mert az 1848-ki országgyűlés, — mellőzve azt, valjon az egész végeig a törvényes téren maradt-e — egészen competensnek elfogadtatva, távol volt attól, hogy Magyarország alkotmányát megsemmítse, vagy annak ezeréves institutióit eltörölje, sőt inkább minden erőltetett, és időnekelötte rögtönzött reformok daczára, határozatainak, és később szentesített törvényeinek kiindulási pontjául, mindég az avita constitutiót és annak törvényeit vette fel. Így a magyar minisztérium alkotásánál alapul az 179°/₁ törvények 10. cikké vétetett fel, melly Magyarország önkormányzását és függetlenségét határozottan kimondja. — Így a századok óta fenálló országgyűlés nem lön megsemmítve, és nem lön egészen ujra alakítva; a két tábla megtartatott, az országnagyok az elsöhöz hivatván meg, a második csak annyiban volt változás tárgya, hogy a követek választásához nemcsak a kiváltságos osztályok bocsájtattak, hanem az ország bizonyos kellékekkel bíró minden lakosi, meghivattak. — A megyei élet, a magyaroknak ezen drága ös intézménye, bármennyire mondatott is, hogy az felelős kormánnyal össze nem egyeztetethő, szinte nem semmitetett meg, hanem inkább kiterjesztetett, és politikai fenmaradásuk, egész a végrendezésig, egy működő, maga a vármegye által választott bizottmány által garantiroztatott. — A kiváltságos osztály, az 1848. országgyűlés által, egy politikai jogától sem fosztatott meg, sőt inkább az, a fenálló törvények következtében, még akkor is feljogosítottnak ismertetett el, ha netalán az új választási szabály után qualificatio hiányának esete fordulna is elő. — Az eddig mindég országgyűlésileg szabályozott urbéri viszonyok megszüntetése, a tulajdoni jog teljes elismerésével, és igazságos, a nemzet becsület szavával erősített kármentesítés biztosításával mondatott ki s a. t.

Mindez azt mutatja, hogy az 1848-ki országgyűlés, habár hatalmának körét túllépte is, de Magyarország régi alkotmányát nemcsak nem törekedett megsemmíteni, sőt inkább azt kiindulási pontúl, és a reája alapított szabadságokat, terjedtebb kifejlődés gyökeréül vette fel.

E szerint tehát, nem lehet tévesztettebb valami, azon

állításnal, hogy Magyarország alkotmánya megsemmítetett. Azt se az 1848-ki országgyűlés — fejtetlenül maradván azon kérdés, valjon határozatai törvényesek vagy nem törvényesek voltak-e? — sem pedig a forradalom, meg nem semmítette. Az első nem, mert maga is azon alapulván, azt csak kifejleszteni, és reformálni akarta; az utóbbi nem, mert legyőzötven, semmi jogszerű következményei nincsenek.

Miért is azoknak kívánsága, kik Magyarországuak még mindég fenálló alkotmányára hivatkozva, ahoz a szükséges reformok és fejlesztések kapcsoltatását tanácsolják, se nem álom, se pedig nem ábránd, mellynek alapja nincs; sőt inkább egyedüli helyes felfogása azon módnak, melly szerint a törvényes hatalomnak, hazánk, és az összes-birodalom felbomlott egyensúlyát helyreállítani lehetne, és kellene. — —

Mi a második állítást illeti, valóban jellemző, hogy csaknem minden a kormánytól függő hirlap, Magyarország mindazon férfait, kik rendszerükkel egyet nem értvén, az ellen akár szenvedőleg, akár tevőleg nyilatkoznak, mint ó-conservativeket támadják meg, reactióval és azon titkos iránnyal vádolják, mintha ők csupán marczius-előtti kiváltságaiukat kívánnák ismét helyreállítani. — Ez jellemző, mondom, mert ezen körülményből kiviláglik:

a) Hogy a democratia hasonszenvét igyekeznek megnyerni, miszerint általa erősödve, mindazon nehézségeket elgördíthessék, mellyekkel nemzetiségellenes politikájuknak mindenütt találkoznia kell; és hogy mintegy azon eszmék és kívánatok védőjeként kívánnának tekintetni, mellyek Austriában a marcziusi mozgalmat okozták.

b) Hogy ezen rendszer elleneit, azon eszmék ellenségeiként állítják fel, és mint olyanokat népszerűtlenteni akarják.

Ezen törekvés azonban, mindkét tekintetben — legalább Magyarországra nézve — hibás föltételen alapszik, mert:

a) A nyugoteuropai mozgalmak idézték ugyan elő a magyarmozgalmat is, és annak democratiai irányt adtak;

de soha egy magyarnak, bármilly párthoz tartozott légyen is, sem volt eszében, hazájának önállóságát, vagy szeretett nemzetiségét, még olly szép democratiai kilátásokért is feláldozni, sőt inkább a nemzet ezen szent ereklyéi, az izgatók által ügyesen kizsákmányoltatván, eszközül használtattak, miszerint a nép vakbuzgóságba hozatván, annak egy része, egész a separatismusig tévelyedhetett.

b) Mert az uj rendszer ellenei Magyarországbán, nem a marcziuselötti conservativek, mint ollyanok, hanem minden létezett párt férfiai, kik Magyarország nemzeti önállóságát, a fenálló törvények szerint mindég fentartani kívánják. Szerfölötti tévedés, ha azt hiszik, hogy a ministeri terv keresztülvitelénél, csupán csak a conservativekkel fognak, mint ellenekkel találkozni. Nem! ellenük egy egész nemzeti párt, sőt, mondhatom, egy egész nemzet! egy nemzet, melly élni akar, mert életerőt érez magában! Minden pártok e tekintetben csak ugyanazon egy érdekeket képviselnek, és ha az országban csak a marcziuselötti conservativek mernek fellépni, és a hazáért őszinte szózatot emelni: ez az utóbbiak állásából könnyen ki lesz tolmácsolható, melly minden esetre nehezebb, és jelenleg — elnyomott.

Nem kevésbbé szerencsétlenül van választva azon fogás is, miszerint a conservativeket azzal igyekeznek népszerűtleníteni, hogy a levegőbe pusztán állítatik, miként azok csupán marcziuselötti kiváltságaikat ohajtják vissza. — Mi rejlik egyesek sziveiben, azt csak isten tudhatja; de hogy a conservativek, kik azon kérdéseknek csendes kifejlődését, mellyeket az utolsó két év kettévágott, bizonyára inkább szerették volna — most jól átlátják, hogy a történet, nemtörténeté tenni nem lehet — azt én merem állítani, ki őket, és elveiket ismerem, mellyeknek nagy részeért magam is küzdöttem. A conservativek igen jól belátják, hogy a bimbó, ha levelei erőszakosan tépettek fel, kelyhébe ismét vissza nem nyomathatik; valamint azt is igen jól tudják, hogy az idő és körülmények igényei szerint az ország intézményeinek lassankint változni, és átalakulni kell, de nagy szerencsétlenség nélkül, egyszerre soha le nem döntettek.

Kinek juthatna még eszébe, a kiváltságos rendnek még az 1848-ki országgyűlésnek kétségtelenül törvényes része alatt, elvben eltörölt adómentességét visszaállítani akarni? — Ki kívánhatná, hogy az urbéri kötelezettségek, mellyek már kétévóta vannak megszüntetve, s mellyeknek méltányos kármentesítése a nemzet becsület-szavával biztosított, ismét béhozassanak? — Kinek lehetne, a helyhatósági élet iránti legnagyobb sympathia mellett is akarni, hogy a vármegyék ismét csak a régi nemesi elemekből állíttassanak össze, és hogy a magyar szabadságnak ezen menhelye, a nemzetnek bizonyos megállapítandó képességek szerinti minden tehetségei előtt nyitva ne álljon? — Ezen és hasonló kérdések, a viszonyok hatalomszava által lévén már megoldva, vita alá többé nem vonhatók, és az e tekintetben minden visszahatási törekvés, csupán örült kísérlet lenne; minden illyértelmű vád pedig gonosz rágalom, mellyre senki sem pazarolja hitét, és mellynek a nemzeti párt ellen csupán általános eszközül kell felhasználtatni, mert elibe igazságos ellenvetéssel nem léphetnek.

Egyébiránt a gyakorlati élet legtöbb adatokat szolgáltat, mellyek szerint, a mondottakra nézve, a tájékozás lehetséges. — A fenálló kormány, szolgálatában minden párt színezetű embereket számít: a közhivatalnokok soraiban conservatívek, liberálok, radikálok találkoznak; más részről pedig, szinte látunk minden párt-színezetű férfiakat, kik nemcsak hogy hivatalt nem keresnek, de még az ajánlottak elől is kitérnek; igen látjuk, nemcsak az „Emlékirat“ aláíróit, és politikai elvtársaikat, hanem még Deákot is, az ország alkotmányos ellenzékének fejét határozottan kijelenteni: hogy néki a mostani körülmények közt, úgy, a mint fenállanak, lehetetlen, a közügyekbe ténylezőleg befolyjni. —

Nem bizonyítja bé mind ez eléggé, hogy a marczius-előtti pártok régi eluevezéseinek, napjainkban értelme nincs többé; hogy minden igyekezet hasztalan, ezeket kizsákmányolni akarni, és hogy azon czél, miszerint a nemzet megszakitassék, utol nem érhető. — Mai időben

Magyarországnak csak egy pártja van, és ez a nemzeti párt, az összes nemzet maga!! Ezt méltányolni, meggyerni, lehet és kell a kormány politikájának lenni!

En nem vagyok túlzómagyar, én azon méltatlanságokat, mellyel Horvátország nemzetiségi érzelmei a marcius-előtti időben illettettek, mindég rosztaltam; — ezek tőlünk hétszázados testverünket idegenítették el: a tanúság sokkal tartalomdúsabb, mintsem hogy arra figyelni ne kellene!!

Ha majd a sajtó kissé szabadabban mozog, ha a hírlapok néhány erélyesebb tétel végett azonnal be nem tiltatnak, vagy épen országgyűlés hivatnék össze: akkor majd azonnal megtetszik, hogy a nemzeti párt nem visszaható, az ellenzék nem csupán conservativekből áll!

Illyformán, ama nézet, hogy a kormány működését csupán az ó-conservativek fogják ellenzeni, és az új rendszer csupán nekik visszatetsző, épen olly ferde, — valamint azon állítás, hogy ők csupán magánérdekeikben járó reactionáriusok, rágalomnál nem egyéb. — Valóban czélszerűbb lenne, az illy csalódásokbani tévelygések helyett, olly férfiakra, bármelly párthoz tartoztak is légyen — kik most a nemzeti érdekeket, a törvényes rend és csend értelmében képviselni, hivatást éreznek, — hallgatni, azok nézeteit méltányolni, és, dönthetlen indokait irányul venni; más szóval: Magyarországot nem csak meghódítani, hanem meg is nyerni!

De ez csak úgy sikerülhet, ha a történeti jog tiszteltetik, és az új épület ezen alapra fektettetik.

Tabula rasa-t csak forradalom készíthet tüzzel vassal, és vehet fel alapul. A törvényes hatalom soha: ki tabula rasara épít, mindenestre lázongó — álólról az anarchia, fölülről a zsarnokság által!

A történeti jog, Magyarország önállóságát épen olly tisztán biztosítja, mint hogy ezen országot az összes osztrák birodalommal elválhatlanul egybeköti; és épen abban fekszik az összesbirodalom garantiája, hogy az annyifélekép

különböző országok és nemzetek kapcsolata, ne legyen kényszerített, hanem kölcsönös érdekekre legyen alapítva.

Austria, az összes nagy Austria tisztelje, óvja, és biztosítsa Magyarország önállóságát; ezen az áron Magyarország, — a trónörökösödésnél fogva úgy is elválhatlanul lévén Austriához kötve, azzal érdekekben his egyesítve leendő; így van ez a fenálló törvényeknél és okmányoknál fogva szentesítve, és Europa által elismerve, így kell annak a jog és méltányosságnál fogva jövőre is maradnia.

Egy legyőzött forradalom nem szolgálhat jogszerű ürügyül egy ország megsemmítésére: sőt inkább a törvényes hatalom feladata csak abból állhat, hogy a megháborított törvényes jogot helyreállítván, annak érvényt szerezzen.

Azokat, kik ezen történeti jog ellen fellázadtak, a törvények szerint lehet büntetni; tőlünk azon költségeknek megtérítését lehet követelni, mellyeket a magyar forradalom az összesbirodalomnak okozott: de ha a vétkesek büntetésüket kiállották, az ország fizetendőinek eleget tett, akkor Magyarország mindenért bűnhődött, mit véthetett; akkor a történeti jog engesztelve van, de tőlünk magát azon történeti jogot követelni engesztelő áldozatul, mellynek nevében a forradalom legyőzött, nem szabad.

Magyarország önállósága szintolly szentesített joga az országnak, mint a korona sérthetetlen felsége, és annak rendezett örökösödése, szentesített joga a fejedelemnek.

Azon önállóságra nézve, melly fölött újabb időben annyi ferde, és gyakran egészen tévesztett nézeteket olvastunk, „ama idegen urak,“ kik hivatva érzik magokat viszonyaink fölött írni, végre mégis szerethetnének magoknak némi helyes ismereteket.

Ők az aranybűt és a pragmatika sanctiót olvasták, és azt állítják: hogy az első, mint középkori okmány, jelen időnkben többé értelemmel nem bír; a másodikban pedig épen semmit sem akarnak most találni, mind a trónörökösödés rendezését, és Magyarországnak ez által kimondott Austriához elválhatlan csatlakozását.

En tehát törvényeket akarok felidézni mellyek újabbak lévén mint amazok, olly időben hozattak, midőn a magyar alkotmánynak József császár általi megszüntetése után, ennek halálával, Magyarországnak, mint országnak jogai, és az összesbirodalomhozi állása iránt tanácskozások tartattak és határozatok hozattak. Ez az 179°/₁-ik évi országgyűlésen történt! — Elegendő lesz, pusztán az ezen évi törvényeket felhozni, hogy felvilágosodhassanak azon „urak,“ kik annyira el vannak határozva, Magyarország törvényes önállóságát elvítázni, és minket, kik a törvényre támaszkodva, ezt igénybe vesszük, csaknem nyilván lázadókká nyilatkoztatnak.

II. Lipót császár koronáztatása alkalmával, mindenekelelőtt a következő biztosító hitlevelet adta ki. (179°/₁. 2. törv. cz.):

„Mi II. Lipót, isten kegyelméből s a. t. mint a fennevezett Magyarországnak, és kapcsolt részeinek apostoli királya, ezennel elismerjük és bizonyítjuk, mindenkinek, a kiket illet, hirül és tudtul adván: hogy — minután az isten kitanulhatlan határozatánál fogva, József, a leghatalmasab fejedelem és ur, boldog emlekezetü, vérszerinti szerett testvérünk, folyó év február havában, a földi világból, és a mulandó kormányzástól, a halhatatlanság és örök dicsőség koronájához hivatott, és azon oknál fogva, mert fiú örökösei nem maradtak, Mi, mint egyébként is valóságos utóda, és Magyarországnak s kapcsolt részeiben közvetlen örököse, az 1723-ik évi törvényeknek, a Mi törvényes örökösödésünket magyarázó és meghatározó 1. 2. törv. cz. erejénél fogva, jogszerűleg utánna következniünk, és az ország törvényeinek értelmében, szerencsés koronáztatásunk végbevételére Budára országgyűlést hívtunk volna össze, ez előtt, minután Pozsonyba áttéttett, személyükben megjelenvén, magunk elnöklöttünk: — Hiveink Magyarországunknak és kapcsolt részeinek összes rendei, a mondott országgyűlésen teljes és nagy számmal megjelenvén, a fenérintett országgyűlési határozatokat figyelembe tartva Felségünket arra kérték, hogy mi azon határozatok szerint, még szerencsés koronáztatásunk előtt, az alább következő czikkeket és

„azok tartalmát, egyetemben és egyenkint, érvényeseknek, „közkedvességűeknek, és elfogadottaknak tekintve, azokhoz „beleegyezésünket is adván, legkegyelmesebben elfogadni, „s királyi állásunknál fogva jóváhagyni, és megerősíteni, „azután pedig mint Magunk megtartani, mint mások által „megtartatni méltóztatnánk. — Ezen törvényczikkek határozatai következők:

Előszőr: „Az ősi királyi örökösödési rend és koronázás, egyáltalánfogva ezen Magyarországnak és kapcsolt „részeinek minden egyes és általános szabadságai, továbbá „minden kiváltságok, határozatok, jogok, törvények, és „szokások, mellyek Magyarország néhai királyai, és dicső „emlékü eldődeink által, mostanig adattak, és Mi általunk „megerősítendőek lennének, (mire nézve a fennevezett rendek I Ferdinánd esküformáját is kiterjeszték s meghatározzák, a néhai III András király által „1222-ik évben kiadott rendelvénnyben foglalt záradéknak „e szavaktól: „quodsi vero nos“ egész e szavakig, „in perpetuum p^otestatem“ minden pontban, czikkben és záradékokban, a szerint, a mint azoknak használata és értelme „ országgyűlésileg meghatározatik, szilárdul és „szentül tartassanak meg, és mások általi megtartásuk „is eszközöltessék.“

Másodszor: „Az ország szent koronája, a régi „szokás és az ország törvényei szerint, az e „czélra körükből hitvallás különbség nélkül egyhangúlag „választandó és rendelendő egyházi személyek által, ezen „országban öriztessék.“

Harmadszor: Az országnak és kapcsolt részeinek „eddig visszahódított, és isten segedelmével jövőre „visszahódítandó területei és részei — az esküforma értelmében is — a mondott országba és részeibe egészen „visszakebelitessenek.“

Negyedszer; „Hogy azon esetben, mitől isten „övjön meg, ha az osztrák főherczegek mindkét ágban kihalnának a fennevezett rendeknek joga, királyt „választhatni és koronázhatni, régi érvényébe és állapotába „lépjen vissza, és ezen országnál és kapcsolt részeinél, „a régi szokásban sértetlenül maradjon meg.“

Otödször: „Valahányszor Magyarország határain belül, jövőre, országgyűlésileg királyi beigtatás fog végbevitetni — örököseink és utódaink, mint ujjon koronázandó királyok, ezen biztosító hitlevelet előrebocsátani, és azt hittel megerősíteni lesznek kötelesek.“

„Mi tehát Magyarország és kapcsolt részei összes rendeinek főnemlített kérelmét, legkegyelmesebben meghallgatván, a beigtatott valamennyi czikkeket, és mindent, mi bennök tartalmaztatik, saját jóakarattunkból és hálaadószándékunkból (gratificandi voluntate) érvényeseknek, közkedvességűeknek, és elfogadottaknak tekintve: azokhoz beleegyezésünket és jóváhagyásunkat adtuk, és azokat, valamint mindent, mi bennök foglaltatik, legkegyelmesebben elfogadva, jóváhagytuk, és megerősítettük; igérvén, és a rendeket királyi szavunkkal biztosítván, hogy Mi az előrebocsáttottakat mint Magunk megtartjuk, mint pedig más hű alattvalóink által megtartatjuk, a mint is jelen hitlevelünkkel elfogadjuk, érvényessé nyilatkoztatjuk, és jóváhagyjuk . . . minnek megerősítéséül és bizonyítványául a jelen oklevelet tulajdon kezünkkel aláirtuk, és királyi pecsétünkkel megerősítettük, kelt pozsonyi királyi várunkban. 1790. év november 14-én országulásunk első évében.“

A királyi eskünek szavai pedig így hangzanak:

„Mi második Lipót s a. t., esküszünk az egy élő istenre s a. t. hogy Mi az isten egyházát, az ország főjapjait, báróit, nagyait, nemeseit, királyi városait, és minden lakosit, mentességeikben, szabadságaikban, jogaikban, törvényeikben, kiváltságaikban, és régi jó szokásaikban fentartjuk, és mindjájoknak igazságot fogunk szogáltatni; a néhai András király rendelvényeit, (a fentebbi záradék kihagyásával) megtartjuk; Magyarország határait, és mi hozzájuk bármi jógnál és czímnél fogva tartoznék elidegeníteni, vagy megkisebíteni nem fogjuk, sőt inkább, a mennyire tehetjük, gyarapítandjuk és kiterjesztendjük, s mindent tenni kívánunk, mit a közjóra, minden rendek s összes Magyarországnak becsületének gyarapodására tenni képesek

„leendünk. Isten Minket úgy segítse és minden szentek!”

III. Törvényczikkely.

A király beigtatásáról, és koronáztatásáról, mely minden uralkodási változáskor hat hónap alatt teljesítendő.

(Lásd főlebb 46-dik lapon.)

X. Törvényczikkely.

Magyarországnak és kapcsolt részeinek függetlenségéről.

„Az ország rendeinek legalázatosab előterjesztésére ő felsége legkegyelmesebben elismerni méltóztatott, hogy noha a fenséges austriai háznak, nőágára is kiterjesztett és az 1723-ik évi 1. és 2. törvényczikk által meghatározott trónörökösödés szerint, ez mindég azon hercezet illeti, ki az országokat osztatlanul és elválasztlanul birja: mindazonáltal Magyarország és részei, szabad, és törvényes igazgatására nézve (minden kormány székeket ide értve) független, azaz, semmi más országnak, vagy népnek alá nem vetett, hanem tulajdon szerkezettel és közigazgatással bíró ország lévén, következképen törvényesen koronázott királya, tehát ő felsége és örökösei által, tulajdon törvényei és szokásai szerint nem pedig mint a többi tartományok . . . kormányzandó és igazgatandó.

XI. Törvényczikkely.

Hogy az ország határszélei el ne idegenitessenek, az innen eredő viszályok pedig kiegyenlítessenek, és az elszakasztott részek visszakebelitessenek.

XII. Törvényczikkely.

A törvényhozó és végrehajtó hatalom eljárásáról.

„Hogy a hatalom, törvényeket alkotni, eltörlni, és értelmezni, Magyarországnak és kapcsolt részeiben (az 1741. 8. t. cz. sértetlenül hagyása mellett) a törvénye-

„sen koronázott fejedelmet, és az országgyűlésen törvé-
nyesen összegyűlt rendeket közösen illeti, és ezenki-
vül nem gyakorolható: ő felsége önként ismeri el...
és a király kijelenti, hogy ő a ren-
dek ezen jogát sértetlenül fentartani, és
úgy, mint azt boldogult eldődeitől átvevé,
fenséges utódira szintolly sértetlenül akar-
ja átbocsátani: a rendeket biztosítván, hogy
az ország és részei, hatalomparancsok, vagy
úgy nevezett pátensek által — mellyek úgy
is az országnak egy törvényhatósága által
sem fogadtatnak el — nem kormányoztathat-
nak, és a nyilt (patentális) kiadás, csak olly esetre tar-
tatik fen, a hol az egyébként is törvényszerű ügyekre
nézve, a közzététel csak ezen egyetlen egy módon
érettethetnék el czélszerűen. Szintügy

„A törvényszékeknek törvények által meghatáro-
zott, vagy meghatározandó formája, a királyi hatalom
által megváltoztatni, mint szinte az ítéletek végrehaj-
tásai parancsok által akadályoztatni nem fognak
hanem a törvényszékek, az alkotott, vagy jövőre al-
kotandó törvények és elfogadott szokások szerint, val-
laskülönbség nélkül választandó bírák által fognak ke-
zeltetni.“

XIII. Törvényczikkely.

A korszakonkint tartandó országgyűlésekről.

„Minden harmadik évben, vagy ha az ország köz-
java igénylené, hamarább is, ő felsége, az e tárgyban
hozott törvények, nevezetesen az 1655. 49; 1755. 7. t.
cz. értelmében, mellyek ezennel megújítatnak, az ország
közgyűlése össze fog hivatni.

XIV. Törvényczikkely.

A magyar királyi tartótanácsról.

„Hogy ő felsége az ország alaptörvényeinek követ-
keztében, Magyarországuak és kapcsolt részeinek dolgait

„és ügyeit, az 1608: 10. törv. cz. 11. §-a, és az 1741: „61. t. cz. értelmében magyarok által ellátathassa, és ezek „által tárgyalathassa, ő felségének legkegyelme- „sebb hozzájárulásával rendeltetik, hogy a magyar kirá- „lyi helytartótanács, már alapításánál fogva minden, a „törvények végrehajtásához és azok sértetlenségének fen- „tartásához kellő felhatalmazásokkal el lévén látva, mint „Magyarországnak politikai tekintetben legfőbb kormány- „széke, melly a fenálló törvényeknél fogva, minden többi „kormányzésekétől független, és közvetlen a királyi fel- „ségnek van alárendelve, ezen ő felségének, ha az „országban netalán törvénytelen parancsok ér- „keznének le, híven, mint azzal a királynak és hazá- „nak tartozik, az előforduló észrevételeket felterjeszteni „köteles legyen; ő felsége pedig királyi állásánál, és az „ország törvényeinek fentartására nézve adott ígéreténél „fogva, az illy felterjesztéseket kellően méltányolni fogja; „a vármegyék, és a többi hazai törvényhatóságok törvé- „nyes szerkezete mint magától értetődik, ép fermaradá- „sukban megtartatván.“

XVI. Törvénycikkely.

Hogy a közügyek kezelésébe idegen nyelv be ne hozassék, a magyar pedig ápolassék.

„Ő felsége biztosítja a hű rendeket, hogy a közügyek „kezelésébe idegen nyelv nem fog behozatni, miszerint „a magyar anzanyelv terjedhessen és miveltezhessék“. . . .

XXXII. Törvénycikkely.

A II József római császár és örökös magyar király által kia-
dott szabadalmakról.

„Miatán II. József néhai római császár, és Magyar- „ország örökös királya, mielőtt törvényes megkoronázta- „tása iránt adott ünnepélyes ígéretét teljesíthette volna, „a halál által meglepetett: az általa kiadott szabadalmak, „a mennyiben a törvény értelmében keletkeztek, törvé- „nyes érvényt csak akkor fognak nyerni, ha azok a most

„uralkodó és törvényesen koronázott magyar király ő
„felsége által megerősítetnek.“

A következő királyok I. Ferencz és Ferdinánd ezen törvényt megújították, megerősítették; és megtartásukat hittel fogadták.

Ezen törvények értelmezik az aranybullát, és a *pragmatica sánctiot*, meghatározzák azoknak valódi és kétségtelen értelmét, s ez által Magyarországnak és királyának történeti jogát.

Ezen törvények mellett szól a kölcsönösen, szabadon kötött, százados szerződéseknek jogszerűsége és érvénye, miért is azokat egy monarchiai, de legkevesebbé törvényes hatalom nem ignorálhatja, a nélkül, hogy a forradalomnak, melly az imént győzetett le, részesévé ne válnék.

Ezen törvények Magyarországnak a többi örökös-tartományokhoz viszonyait határozzák meg; azoknak szoros megtartásától a birodalom összessége okszerűleg föltételeztetik.

Ezen törvények Magyarországot Austriával nem az erősebb jogánál fogva kötik össze, erőhatalommal; hanem az önálló Magyarországot Austriával, kölcsönös szabad szerződések, megerősített és meghitelt okmányoknál fogva kötik össze, jog és törvény szerint!

Ezen törvények olly támaszpont, mellyhez Magyarország reorganizatiója köttethetik, bevégeztethetik, és Austria általakítása azzal összhangzásba hozatván, szerencsésen létesíthetik.

Ad consilium de republica dandum, caput est, nosse rempublicam. Azon országot, mellyet kormányozni akarunk, annak sajátságait, erkölceit, jogait, és szokásait ismereni, tanulni és kellőleg méltányolni szükséges.

A hódító abszolút hatalma a törvényes fejedelem igaz jogát soha felül ne mulja; az ezen utóbbi iránt századok óta ápolt kegyelet, az elsőnek önkényes csilláma által soha túl nem szárnyaltathatik.

A törvényes fejedelem igaz joga, igaz és valódi, mint a gyémánt; a hódító hatalma mulandó, csillámló, és álfényű, mint a hamis arany.

Ha a jelennek hatalomkezelői, ezen jogszerű alapra támaszkodva, a legutóbbi, szomorú, soha eléggé nem sajnálható eseményekre a lehető legáthatlanab fátyolt vonva, nem mint hódítók uralkodnak, hanem a király törvényes állásának érvényt szerezve, a hatalom törvényes kezelésére magokat eltökéllendették; akkor a Magyaroknak nemcsak országa lesz meghódítva, hanem sziveik is ismét vissza lesznek nyerve; akkor a forradalom nemcsak anyagilag lesz meggyőzve, de erkölcsileg is meg lesz törve; akkor az osztrákbirodalom olyan lesz, mint történetileg volt, és mint lennie kell, és Magyarország véle szerencsésen átalakul; akkor Magyarország és véle az egész összesbirodalom meg lesz békülve, és olyformán megnyerve, hogy az mint hajdan, királyának és így a császárnak jogáért, következésképen a közbirodalom érdekében, egy férfúként lelkesedve fog felállani!!

DE BALLAGI GÉZA.

